

Narodopisne študije.

Dr. JOS. MANTUANI.

Nekaj let je, odkar se je naselila med nami strastna navada, nabirati stvari, ki so se ohranile še v posesti preprostega naroda. Premnogo jih je pač izginilo že davno, ne vemo kam. Še več takih predmetov pa so ljudje sami uničili, ker so bili ustrojeni „po starem“ in so se jim zdeli nerabni. Tedaj je gledala naša inteligenca brezbrizno pogin narodnega blaga, prav kakor je danes brez umevanja kopiči, največ sevé iz modnih ozirov pod pretvezo, da je „narodno blago“. Pred seboj imamo tipičen kontrast dveh skrajnosti: kar je zamudila prošla dōba, to bi rada popravila sedanja; kar so uničili prejšnji rodovi, hočejo nadomestiti sedaj živeči. Ta pohvalna namera zahteva pa jasnosti pojmovanja, dalekogledne smotrenosti v postopanju, zrele sodbe in v prvi vrsti znanstvene podlage. Ni dosti, da je kdo prečital ta ali oni člančič, morebiti še to ali drugo knjigo katerekoli literature, ampak je treba v prvi vrsti podrobnega dela, samostojnega primerjanja in pregleda tozadevnega slovstva. Še-le na takem podstavu je mogoče razbirati domače od ptujega, pristno od ponarejenega, dobro od slabega, pravilno od nepravilnega. V proizvodih vsake narodne kulture tičé korenine in koreninice, ki so vsrkavale — ako izločimo oddaljene iztočne kulture — redilne sokove iz tal velike in skupne indoarijske prosvete in jih pretvarjale v svoje lokalne potrebe. In prav v tem delu so nam ohranjene npravne vrednote in znaki velikih tvornih sil, dokazi kulturne usposobljenosti. Vsaka kultura, naj bo še tako obsežna in globoka, ni padla izgotovljena iz neba v naročje temu ali onemu narodu; vsak izmed njih si jo je moral prikrojiti sam na podstavu občnega svojstva indoarijske skupine. Zato se razlikujejo posamezni narodi le po kakovosti svojega pojmovanja in razumevanja skupne prazasnove.

Te razlike in inačice označujejo potemtakem tudi posamezne narodne kulture. Treba jih je torej poznati, ako jih hočemo pravilno razločevati in da si ne prisvajamo, kar ni naše ter da ne prepuščamo brez ugovora drugim, kar jim ne gre.

To poznavanje je pa doseči samo potom resnega in podrobnega proučevanja zadevnih proizvodov. Zatrete je pri tem delu s trdno voljo vsak drug upliv, osobito pa vse praktične in modne muke ter iskati samo znanstveno resnico. Prej omenjena modna navada nabiranja pomeni vse prej, kakor pospeševanje narodoznanskih študij, ker moti smer in kvari sodbo. Nabiralna strast pozna načelno samo dve skrajnosti, kedar ocenjuje: ali je vse dobro, kar more doseči, ali pa je vse slabo, kar ji ni mogoče spraviti v svojo oblast. V 99% slučajev je stališče nabiralčevo trgovsko. Ako izmed sto le eden nabira iz čiste, nesebične ljubezni do stare kulture, smé se imenovati to razmerje ugodno. Tako je faktično stanje. Vendar temu niso krivi povse nabiralci. Razmere so posledica tistega efemernega slovstva, ki se nakapa iz raznih podjetniških glasil, izhajajočih v inozemstvu. Tega „gradiva“ se polasté ljudje, ki prečitajo sem in tam kako podobno razpravo. Ne da bi jo predelali in prebavili, vržejo misli in nezmisli originala, prevedene v slovenščino, med domače ljudi. In to je pri nas najnevarnejša rana.

Neobhodno potrebno je torej, ako nam je res kaj do kulture, da se otresemo teh diletanskih vplivov in spon in si ustvarimo svoje lastno znanstveno in strokovnjaško slovstvo tudi za narodoznanstvo. V slovenskem jeziku dosedaj ni še spisov o psiholoških pojavih na tehničnih in umetno-obrtnih narodnih izdelkih; nismo še resno proučevali načel in orodja starih tehnik, ne vemo torej, vkoliko so te uplivala tudi na estetično obliko, ne le na snovno trpežnost in mehanično statiko. Kar so pri nas o tem pisali, ima ponajveč značaj izpodbude ali očrta¹⁾.

Pot, ki jo moramo ubrati — vkolikor ni že popolnoma zaraščena — je ta, da si ustanovimo najprej zanesljivo podlago z monografičnimi študijami. Potem še-le bo mogoče misliti na pregledne spise; vsaka druga smer nas odvaja od smotra. Domača strokovna

¹⁾ Da ne obremenim te razprave preveč s slovstvom, ki ni v neposredni zvezi s predmetom, omenjam le nastopne pregledne. Šlebinger, dr. J. *Bibliographie der slovenischen Volkskunde* (1898—1904) v *Zeitschrift für österr. Volkskunde*, X (1904) 243—247. — Wester, Jos. *Slovenske končnice in folklor*. Slovan, IV (1905—1906) 22 nsl. — Šlebinger, dr. J. *Slovenska bibliografija* v *Zbornikih Matice Slovenske* (narodopisje): 1904, str. 243—245; 1905, str. 205—206; 1906, str. 203—206. — Šlebinger, dr. J. *Slovenska bibliografija* za l. 1907—1912. V Ljubljani, 1913, str. 283—295. — Beležim še posebni zvezek revije „*The Studio*“; izšel je pod naslovom „*Peasant Art in Austria and Hungary*“. London-Paris-New York, 1911. Iz kranjske prinaša enajst predmetov v podobi (1 hišo, 2 skrinji, 2 roba za avbe, 3 sklepance, 1 pas, 1 zaponko). Besedilo, ki se bavi s Kranjsko, zavzema 13 vrst (Miss Levetus); v razpravi sami je naša domovina dvakrat imenovana (prof. dr. Haberlandt).

literatura nikakor ne zadošča; tudi nemško in angleško slovstvo nas je zanemarilo ali pa nepravilno zamenjalo in istovetilo z drugimi narodi.

V teku časa sem nabral nekaj rezultatov tozadevnih lastnih in samostojnih študij. Odločil sem se, podati jih javnosti v obliki zaokroženih analiz. Morebiti se zaveseli še kdo drugi tega dela, ki nikakor ni brezpomembno in more ustanoviti na poprišču narodoznanstva boljše odnose, nego jih imamo sedaj. — Študije nameravam priobčevati neprisiljeno, kakor naneseta čas in prilika.

I.

Ostanek prazgodovinske tkalske tehnike na Kranjskem.

Še pred kakimi štiridesetimi leti so poznali skoraj povsod po Kranjskem tkanje trakov na roko. Tedaj je sejal naš kmet lan in pridelal dovolj vlakna tako za domačo prtenino, kakor tudi za na prodaj. Za svojo potrebo je podelal lan doma. Vsaka kmečka hiša je imela svoj kolovrat ali preslico; celó meščanka si je štela v čast, da je umela presti. Statve so imeli skoraj na vsaki večji vasi, včasih tudi po več. Naša dežela, pretežno poljedelska, ki do najnovejšega časa ni bila zvezana po dobrih občilih z obrtno višje stoječimi kraji, je ostala dalje pri starih tehnikah. Te so bile pač solidne, a neprimkladne za obrtno izrabo. Ljudem se tedaj ni mudilo; ako je zahtevala izgotovitev predmeta nekaj ur ali tudi nekaj dni več, to niso vpoštevali: častitljivost tradicije je premostila vse. Danes je to bistveno drugače. Cenó tvorniško blago je izpodrinilo domače proizvode, naš obrtnik in kmet nista mogla tekMOVati na svojem orodju z veleprodukcijo na strojih ter sta opustila delo, ki jima v trgovskem smislu ni moglo biti več življenska podlaga. Tako je izginilo staro delo, a obrtna veleprodukcija se ni še dala uvesti. Zato smo danes pri nas navezani vsi, meščani in kmetje, na dovoz.

Starejši ljudje pa se spominjajo še časov, ko so stare tehnike živele ali vsaj životarile pri poedincih, ki se jim niso mogli izneveriti. Med te načine izvajanja sodi v prvi vrsti tkanje trakov, ker se je trdovratno držalo v odročnih krajih. Pred pol stoletja je bilo še vsepovsodi znano.

V Gameljnih pri Ljubljani je živela še pred 30 leti ženica, ki je tkala trakove na roko. Skromno pripravo, t. j. „grebljo“ in „žabo“ je vtaknila v žep in hodila od hiše do hiše izvajati svojo umetnost, ako je bilo treba²⁾.

²⁾ Poročilo g. dvornega svetnika Frana Hubada, kateremu izrekam tudi na tem mestu najjudanejšo zahvalo.

V Kranju in okolici je bilo to tkanje zelo razširjeno, da celó neka stalna obrt, ki je preživljala mnogo družin. Tu — v Kranju, v Naklem, na Pivki in drugih točkah — so se ohranile do danes „monge“ na katerih so likali stkane trakove³⁾, dočim se je orodje za tkanje samo poizgubilo ali uničilo, najbrž zato, ker je majhno in neznatno. A dejstvo, da imajo shranjene „monge“, dokazuje, da je tu cvela trakarska obrt v večji meri. Kajti napačno bi bilo domnevati, da bi bili tukaj le likali drugodi stkane trakove; tega bi ne bila dopustila podjetnost našega rojaka: kdor je znal trak zmongati, ta ga je umel tudi stkati.

V Beli Krajini pa, na klasičnih tleh starih narodnih svojstev, ohranila se je omenjena tehnika do danes in živi še v posamičnih krajih⁴⁾, dasi je nastopila z otvoritvijo železnice tudi tu zadnja faza njenega obstoja.

Leta 1912. meseca februarja sem imel priliko opazovati na svoje oči izvrševanje tega dela. Moj spoštovani prijatelj, in priznani izborni poznavalec belokranjskih odnošajev, č. g. župnik Ivan Šašelj v Adlešičih mi jo je nudil.

Delo je izključno ženska domêna in pravo tkanje⁵⁾ na roko. Tehnično izvajanje se sme imenovati navzlic vsej priprostosti vendar

³⁾ Deželni muzej je dobil l. 1911. od trgovca in bivšega deželnega poslanca gosp. C. Pirca v Kranju tako mongo v dar. Navadno je ta priprava tako sestavljena, da sta na štirinogati klopi na enem koncu dve opori, med katerima se vrtita dva valjarja, drug pod drugim. Zgornji ima ročico, s katero ga je mogoče vrteti. Med oba se udene trak in se zmonga skozi. Iz Kranja došli izvod pa ima celó tri valjarje.

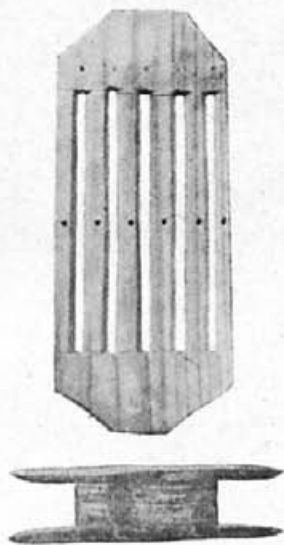
⁴⁾ Le v jugoizhodnem kotu še. Č. g. župnik Iv. Šašelj mi zatrjuje, da poznajo delo samo še tam, kjer so ohranili staro belo nošo, to je najbolj v župnijah ob Kolpi. — Gosp. nadučitelj Franjo Lovšin in gospodična L. Bavdekova, učiteljica, oba v Vinici, pa soglasno poročata, da v Vinici že okoli 40 let ne tkó trakov na roko. Tem vrlim sotrudnikom najiskrenejša hvala!

⁵⁾ Terminologija za sorodne tehnike je v marsičem še nejasna in zmedena. Tkati se pravi, dve skupini niti, to je podolžne (osnutek) in prečne (votek) na tak način skleniti v trdno celoto, da se križate obe skupini v pravem kotu. Pri tem ne odločuje stroj tkalske priprave in orodja: tke se na roko, na statvah, na modernih strojih. — Druga tehnika, ki tudi združuje niti v trdno celoto je pa pletenje. Pri tem pride v poštev samo ena, največ podolžna skupina niti, ki se združijo v celoto brez pomoči prečne niti, torej samo osnutek brez votka. Odločilno za presojanje tekstilij je torej, da določimo, po katerem načelu da je nastala trdna celota, ki jo imamo pred seboj. V to svrho je treba tako blago razrešiti in se prepričati, je-li vporabljen votek ali ne. To je včasih zelo zamotana stvar, n. pr. pri tkaninah, narejenih na deščice. — Prim. Renzenberg, P. pl. Ženska ročna dela za pouk na ženskih učiteljskih. V Ljubljani, Kleinmayr & Bamberg, 1897–1903, III. 94 nsl. Kimakowicz-Winnicki, v., Spinn- und Webwerkzeuge. Würzburg, 1911. str. 33. Götz, A. Brettchenweberei im Altertum, v Zeitschrift für Ethnologie. 40 Jahrg. (1908) str. 481–500.

duhovito zasnovano. Tkalka vzame osnutek in ga pritrdi na trdno stoječo oporo, n. pr. na poljubno drevo, ako vreme dopušča delo pod milim nebom. Potem osnuje niti na „brdce“⁶⁾. Tako se imenuje lesena ploščica, ki je glede svoje velikosti in oblike različna po kraju in po potrebi. Po merilu so 200—300 mm visoke, 80—120 mm široke in 7—10 mm debele. To velja za naše kraje; drugodi imajo tudi večja in manjša brda. Ta ploščica je podolžno in enakomerno našpranjana. Vsaka špranja je 3—4 mm široka; razdalje med dvema odprtinama pa tvori brvica ali šprikla, 8—12 mm široka. Ta ima na sredi svoje dolžine izvrtano okroglo luknjo. Obeh predrtin, špranj in lukenj, je vkupe toliko, kolikor naj pride osnovnih niti v brdce. Usnujejo se pa tako, da se vtaknejo lihe niti skozi luknje, sode skozi špranje.

Drugi konec osnutka si pritrdi tkalka ob telo okoli pasa. S tem so improvizirane statve, ali, kakor pravijo v Beli krajini, „krosna“. Tedaj vzame delavka „drvce“ ali „raka“⁷⁾, to je mala, 120—150 mm dolga, 30—50 mm široka deščica, na obeh koncih rogovilčasta, ako naj je nit (votek) podolžno navita na-njo, ali pa razširjena, ako se nit navija počez⁸⁾.

Tkalka pritrdi votek na točki, kjer začne svoje delo in nadaljuje z rakom. Tke od sebe preč; začne ob pasu in votka naprej v smeri proti drugemu koncu, na naši podobi torej proti drevesu. Tehnično bistveno je, kako dela od piro. Ako potegne brdce — recimo z desnico — kvišku, dvignejo se vse lihe niti, napeljene skozi luknje, dočim ostanejo tiste, ki so vdete v špranje, v svoji prvotni legi. Tako na-

Fotogr. Jos. Dostal.

Pod. 1. „Brdce“ in „rak“

⁶⁾ Terminologija ni povsodi enaka. V Adlešičih imenujejo to orodje „brdo“ (poročilo č. g. župnika Iv. Šašelja-na); v Vinici rabijo diminutiv „brdce“ (poročilo g. nadučitelja F. Lovšina in priznane strokovnjakinje učiteljice gđč. L. Bavdekove); na Gorenjskem so imenovali brdo „grebljo“ (poročilo gosp. dvornega svetnika F. Hubada). Zanimivo je vsekako, da rabijo Romuni na Sedmograškem tudi izraz „grebla“ za brdo. (v. Kimakowicz-Winnicki, Spinn- und Webwerkzeuge. Würzburg, 1910, p. 30).

⁷⁾ Drvce se imenuje v Vinici in okolici (Lovšin, Bavdek), rak v Adlešičih (Šašelj), žaba na Gorenjskem (Hubad).

⁸⁾ Prim. našo podobo št. 1. Tam upodobljen „rak“ je iz Adlešičev, v Vinici ima nekako takole obliko. () Na Adlešičkega raka se navije votek podolžno

stane med lihimi in sodimi nitmi razstop, v kateri tkalka vdene votek z levico. Kò je nit skozi odpiro, spusti brdce, vzame drvce v desnico, zagosti votek, prime brdce z levico in je potisne navzdol, tako, da so sedaj sode niti zgoraj, lihe spodaj ter vdene drvce od nasprotne strani. Tako gre delo naprej, da se izvrši.

Fotogr. Fran Dobovšek, l. 1912.

Pod. 2. Tkalka pri delu.

Na ta način narejenemu izdelku pravijo v Vinici „trpótke“; na Gorenjskem se je pač že izgubil pravi terminus technicus. Po nekaterih krajih so mongali ali likali stkane trakove, kakor sem omenil že zgoraj. V Beli Krajini dosedaj nisem našel še mong a tudi poročil nimam o njih; tu bo treba še podrobnejših preiskav; vendar se mi ne zdi neverjetno, da so jih bili poznali, zato, ker so zglajene trpotke v rabi praktičneje in se dajo lažje zadržati in zavezati, nego sirove.

Ker je to delo tehnično priprosto a v svojem bistvu vendar duhovito, moramo sklepati, da ima za seboj dolgotrajen razvoj. Vsi-

, na Viniško drvce počrez. Za delo je rak primernejši, ker ložje smuka skozi odpiro. — Naša podoba št. 1. je narejena po izvirnikih, ki jih je podaril kranjskemu deželnemu muzeju č. g. župnik Ivan Šašelj.

ljuje se nam vprašanje, odkodi da izvira in od kod da je prišlo v naše kraje, ki so bili po svoji zemljepisni legi izpostavljeni marsikakemu vplivu. Poglejmo, vkoliko se da to ugotoviti ali dokazati.

Ni dobiti zlahka kulturnotehničnega problema, ki bi se bil v prejšnjih dobah tako marljivo izpopolnjeval, kakor ravno tkanje. Kolika razlika med preprostim brdcom in rakom ter Jacquardovimi statvami! Med tema skrajnostima je nepregledna vrsta preosnov in izboljšanih ustrojov, posebno od 16. veka sem. A navzlic temu se je ohranila tudi primitivna tehnika v malem obratu celó do naših dni. Ako hočemo dognati izvor in starost tega dela, moramo prodirati nazaj v prejšnost, opirajoči se na ohranjene spomenike in na pismena poročila, kolikor jih imamo.

Od spomenikov so nam najbližje lesene statve, ki jih poznamo še skoraj vsi starejši. Njihov ustroj sloni na istem načelu, kakor tkanje trakov, ki je jedro in predmet te razprave: osnutek gre skozi brda, snovalnica vdene vrotek skozi odpiro, kakor rak ali drvce pri naši tehniki, le da je pri statvah namerjeno na obilnejši in hitrejši izdelek in da točnost funkcije ni odvisna toliko od spretnosti tkalca, kakor od mehaničnih pomožnih priprav. Statve, ki so jih rabili pri nas do naše dōbe, se v svojem bistvu ne ločijo od onih, ki so jih rabili še v 16. veku ⁹⁾.

A že tedaj so delali razliko med velikim in drobnim blagom. Za tkanje trakov izumili so — poleg velikih statev — najbrže že v drugi polovici 15., vsekako pa vsaj začetkom 16. veka pripravo, ki odgovarja v svojem bistvu naši tehniki za tkanje trakov; imenovali so jih statvice za trake. Kakor je posneti po ohranjenih izvodih, in po podobah, je bilo delo v prvi polovici 16. veka prav isto, kakor še dandanes v Beli Krajini, samo da je bila priprava zamišljena za sobo. Sestajala je iz podolgastega predala, ki je imel na obeh koncih po dve opori, držeči po en valjar, na kateri so napeli osnutek. Odpiro so tvorili s pomočjo malega brdca, vrotek so vdevali z rakom ¹⁰⁾.

Naša pot po zgodovinskem mraku nas pa vede ob spomenikih dalje. Ustavimo se na točki, nekako 300 let za statvicami za trake. Vseučiliščna knjižnica v Heidelbergu hrani zbirko srednjenemških

⁹⁾ Prim. Amman Jost, *Eygentliche Beschreibung Aller Stände*. Frankfurt a. M., Feyerabend 1568. Nova izdaja (moderni ponatis) München, 1896, s. v. Der Weber. Vsaka podoba je opremljena s stihi Hans Sachs-a. — Feldhaus, F. M. *Die Technik der Vorzeit, der geschichtlichen Zeit und der Naturvölker*. Leipzig-Berlin, 1914, p. 1306 nsl. s. v. Webstuhl.

¹⁰⁾ Prim. Feldhaus, F. M. l. c. str. 67. nsl. Tu so upodobljene tudi statvice iz l. 1540. po izvirniku, ki se hrani v obrtnem muzeju v Berlinu (str. 67) in pa tkalka pri delu po bakrorezu Jurija Pencz-a iz l. 1545.

pesni, okrašeno s 140 minijaturami. Znana je pod imenom „Manessejev rokopis“. Izvršena je bila ta knjiga v Zürichu ali v Konstanzu okoli l. 1330. Na listu 285. je naslikan pesnik „Rost Kilchherre ze Sarne“ s svojo damo. Ta sedi pod milim nebom ob stojalu, ki nosi brdce, skozi katero so napeljane niti. Za stojalom je na steno pritrjeno vrtilo in na-nje je navit dotkan trak. Postopanje sloni torej prav na istem načelu, kakor pri naših brdcih, samo da je morala tkalka dvigati in povešati razbrani osnutek, da je dobila odpiro za votek; kajti brdo je stalo nepremično. Meču podobno orodje, ki je drži dama v desnici, mora pač biti lopatica, s katero zagosti votek ¹¹⁾).

Pod. 3. Srednjeveška dama pri „brdeu“ na stojalu.

Do 14. veka torej lahko z vso gotovostjo nazaj zasledujemo tkanje na roko s pomočjo brdca. Za dalje nazaj pa nam ne dostaja izvirnih spomenikov in to za daljšo dobo. Tkanin imamo na izbiro skoraj iz vseh vekov, a tehniko določiti je sila težavna stvar. V svrhu takega določevanja se mora tkanina razplesti, potem je mogoče določiti, ali spada med prave tkanine, ali med pletenine; s pomočjo katerih priprav pa je nastala, to ostane prav mnogokrat skrivnost. Tudi srednjeveški poročevalci in pisatelji nas pusté gledé podrobnosti in tehničnih svojstev kaj radi na cedilu. Nekaj jasneji postanejo odnošaji, ko prodremo v stari vek nazaj. Tu nam je na razpolago

¹¹⁾ Kraus, F. X. Die Miniaturen der Manessischen Bilderhandschrift. Straßburg, Trübner, 1887. Fol. 94. Istotam tudi o postanku rokopisa, o tehniki, o kulturnozgodovinskem pomenu slik, in dr. — Tudi Kraus, F. X. Geschichte der christl. Kunst, II/1, p. 240 o rokopisu vobče. — O pesniku Rostu prim. von der Hagen, Minnesinger, II, 131—134 (pesni); III, 678 (inačice); IV, 443—445 (biografija). — Allgemeine deutsche Biographie, XXIX., 271 nsl. (životopis in novejša slovnost o pesniku). Naša podoba, št. 3. je posneta po Krausevi knjigi (Miniaturen).

dovolj poročil od pisateljev vseh dob, dasiravno se vedno ne vjemajo. Kar bi se dalo morebiti določiti na podstavu tehnične in stvarne interpretacije, to kaj rada še bolj zamegli in zastre visoka filološka kritika, ker se ne ozira dovolj na tehnično izvedljivost in priročnost svojih kombinacij.

Kjer se razpravlja o staroveškem, posebej grškem tkanju, skoraj povsodi dobiš upodobljeno Penelopo s Telemahom ob statvah. Muzej v Chiusi hrani grško posodo (*σῦγος*), na kateri je naslikan ta prizor¹²). Risba je estetično dovršena a ne nudi dovolj vsestranske jasnosti v tehničnem pogledu ter pripušča marsikako razlago in domnevo. Zdi se mi pa, da so morale imeti antične statve pripravo, podobno našemu brdu, da so mogle z lahka in točno delati odpiro. Morebiti podpira to domnevo neko mesto v Iliadi¹³), kjer slika pesnik tekmo v teku med Ajantom in Odisejem:

„ ἐπὶ δ' ὄρνυτο δῖος Ὀδυσσεὺς
 ἄγχι μάλ', ὥς ὅτε τις τε γυναικὸς ἐνὶ ὤνοιο
 στιθεὸς ἐστὶ κανὼν, ὅν τ' ἐν μάλ' αἰεὶ περὶ τανύσση
 πηῖον ἐξέλκονσα παρὲκ μίτον, ἀγρόθι δ' ἴσχει
 στιθεὸς ὥς Ὀδυσσεὺς θέειν ἐγγύθεν “

Pravilno razumevanje in prevajanje teh stihov je v prvi vrsti v pojmovanju izraza „κανὼν“. V kolikor morem presoditi, je najpravi-
 vilnejše, da si mislimo to pripravo podobno našemu brdu, ali po
 ustroju še prej brdca; po tem takem bi prevedli:

„za njim je tekel božanski Odisej
 v taki bližini, kakor je brdo nedrju lepo opasane ženske,
 kedar je z rokami prav krepko (k sebi) potegne,
 ko zavotka snovalnico skozi odpiro, brdo pa drži
 ob prsih: tako blizu (za njim) je tekel Odisej“¹⁴).

¹²) Priobčena je bila slika najprej in najbolje v Monumenti inediti dell' Istituto IX. 42. Po tej reprodukciji je posneta in sedaj najlažje pristopna v Baumeister, A. Denkmäler des klassischen Altertums, III, 2085, Fig. 2332. — V malem merilu jo podaja Reinach, S. Répertoire des Vases peints grecs et étrusques, I, 191. — Prim. dalje Blümner, H. Technologie und Terminologie der Gewerbe und Künste bei den Griechen und Römern, Leipzig, 1875—1887, I, 120 nsl. in IV, 520 nsl. — Friedreich, L. B. Die Realien in der Iliade u. Odyssee. Erlangen 1851, 298—300. — Buchholz, E. Die homerischen Realien, Leipzig, 1871—1885, II, 185—188. Engelmann, R. Bilderatlas zum Homer, Leipzig, 1889, II (Odyssee), Taf. III. Fig. 11.

¹³) XXIII, 759—763.

¹⁴) O tem mestu imamo celo literaturo. V kolikor morem soditi, je pravemu razumevanju najbližje dospel Blümner, l. c. I. 129 nsl. S svojim duhovitim tolmačenjem je pokazal pot do pravilne rešitve tozadevnih nejasnosti. Njegovi nasveti so tehnično izvedljivi, vendar pa se mi zde še prekomplicirani, ker jih ni

Grške statve so bile še v klasični dobi prav preprosto zgrajene in so stale pokoncu¹⁵). V kolikor poznamo risbe starih statev¹⁶), ne ugovarja njihova sestava domnevi, da so poznali brda, kakršno je naše. Je pa tudi naravno, da se bližamo vedno bolj prvotno primitivni konstrukciji, čimdalje gremo nazaj. In stara gradnja se je ohranila mnogokrat poleg zboljšanih, to pa posebno iz spoštovanja do pristnih običajev in iz verskih ozirov¹⁷. Blago gotove vrste se je

zlahka spraviti v sklad s Homerjevimi pojmi in z njegovo preprosto govorico. Blümner misli, da sestaja *καρόν* iz dveh lahkih palčic od trstenine; na eno so privezane z zankami („*μίτος*“) lihe, na drugo pa sode niti osnutka (*στήμων*). Tkalka potegne prvo k sebi, vrže snovalnico skozi odpiro in votek zagosti; potem potegne drugo palčico, da se odpira izmenja in votka od druge plati. A po preobilnih mestih in po dokazih leksikografov (prim. Stephanus-Dindorf, Thesaurus graecae linguae, V, 1101 s. v. *μίτος*) je smatrati *μίτος* pri Homerju pač za „osnutek“. — Razentega zahteva točni *παρέκ* vso pozornost, ne samo iz filoloških, ampak tembolj iz stvarnih ozirov. Kako more potegniti delavka palčico („*καρόν*“) ob zankah („*μίτος*“) ven? Homer stavi oba izraza v ednini. Ako pa si mislimo, da vrže snovalnico ali vitel, na katerem je navit votek, skozi odpiro, to je ob osnutku, in potegne s tem votek ven, tedaj je mesto popolnoma jasno in brez zaprek. In medtem, ko teče snovalnica z votkom skozi odpiro, mora tkalka držati brdo ob prsih, da ostane razstop v osnutku. To je pa najložje doseči z brdom take sestave, kakor je naše brdce. — Nekateri tolmači so smatrali *πηρίον* za orodje, podobno našemu „raku“, torej za deščico ali neke vrste vitel, na kateri je navit votek. Blümner se pa temu protivi; na omenjenem mestu (I, 131) pravi v opombi: „eine derartige Form des Weberschützens, die weder Nadel noch Schiffchen sein würde, ist gänzlich unbekannt und wohl auch nie im Gebrauch gewesen, da sie einfach unpractisch ist“. Naše drvice je pa v resnici snovalnica, ki ni niti igla niti čolnčič ter je do danes v rabi. Istotako je pač naše brdce — tam sevé znatno širše ali daljše — vsaj v bistvu isto, kar Homerjev *καρόν*. Ako še pripomnimo, da so bile stare statve vse pokončne, tedaj nam postaja še jasneje, da je tkalka morala *καρόν* k sebi potezati, ko je tvorila odpiro. — In končno bi Blümnerjevo tolmačenje ne pogodilo jedro Homerjevega primera. Pesnik pravi: Odisej je bil Ajantu vedno tako blizu za petami, kakor brdo nedriju tkalke. Tam sta samo dva, ki se lovita, tu so pa trije: eden ki prebira in dva, med katerima prebira, ker potegne zdaj tega zdaj onega k sebi. Tkalka se je pač nazaj sklonila, ko je potegnila brdo k sebi: torej res drug za drugim, kakor je smisel Homerjeve prispodobе.

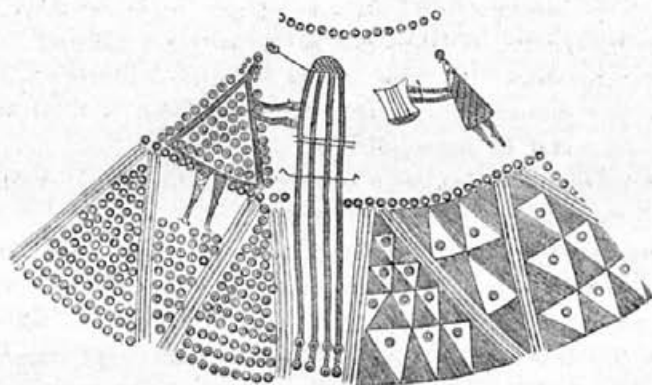
¹⁵) Prim. Homeros, *Ὀδυσσεύς*, II, 94: *στησαμένη μέγαν ιστόν*. — Hesiodos, *Ἔργα καὶ ἡμέραι*, 777.

¹⁶) Prim. Rich, A. *Illustriertes Wörterbuch der röm. Alterthümer* (aus dem englischen v. C. Müller), Paris-Leipzig, 1862, p. 609 nsl. — Blümner, l. c. I, 138 nsl. — Forrer, R. *Urgeschichte des Europäers*, Stuttgart, (1908), p. 430. —

¹⁷) Tako so tkali v Rimu tunike (tunica recta, regilla), ki so jih nosili mladeniči, ko so prejeli moško togo, ali pa dekleta na večer pred svatbo. Začetek te toge so pripisovali kraljici Tanaquil. Sext. Pomp. Festus poroča v 3. veku po

tkalo po pradavnem egiptskem načinu iz same pietete do posvečene tradicije. Grki in Rimljani so namreč tkali od zgoraj navzdol, Egipčani pa narobe¹⁸⁾. In tkanje trakov v Beli Krajini se vrši še dandanes na egiptski način: od sebe preč, to je, ako obrnemo vodoravno položen osnutek za 90° kvišku: od zdolaj navzgor.

Ko smo dognali to dejstvo, nas pač ne bo presenetilo, ako dobimo enačie tej tehniki tudi še v prazgodovini. Za to trditev imamo pač en sam nedvomni dokaz, a ta drži. Pri Šopronju na Ogrskem so izkopali l. 1891. žaro, na kateri je upodobljeno v ornamentalnem slogu predenje in tkanje. Prva žena prede na preslico, kakor naše Bele Kranjice. Druga stoji ob statvah, na katerih spoznamo tudi brez fantazije dolg osnutek; na gornjem koncu razločimo lahko kos dotkanega blaga in snovalnico ali vitel z votkom. Delo ima že zapadni

Pod. 4. Tkalka *a*) ob statvah (na levi) in *b*) z brdce v roki (na desni).

značaj: tkalka je pričela zgoraj in nadaljuje navzdol. Poleg te delavke zazremo najmanjšo žensko postavo, torej nedoraslo deklico. Ta drži z obema rokama tako brdce kvišku, kakor se rabi tudi danes še v Beli Krajini. Namen in bistvo tega orodja, upodobljenega na šopronjski žari, arheologi doslej niso še pogodili; Hoernes jo smatra za glasbilo

Kr. (ed. O. Müller, p. 277, 8): „rectae appellantur vestimenta virilia, quae patres liberis suis conficienda curant ominis causa, ita usurpata, quod a stantibus et in altitudinem texuntur“. Celo še Isidor Hispalensis določa, pač opiraje se na starejše pisatelje (Originum sive Etymologiarum libri 20) lib. XIX, 22, 18: „recta dicitur vestis, quae sursum versum stantesque texunt“. — Prim. tudi Hesychios s. v. *σπαθατόν* = *ὀρθὸν ἕφος*.

¹⁸⁾ Herodotos, II, 35: „ὑφαίνουσι δὲ οἱ μὲν ἄλλοι ἄνω τὴν χορόχην ὠθέοντες, Αἰγύπτιοι δὲ κάτω. — Joh. 19, 23: „ἢ γὰρ δὲ χιτῶν ἁγίαστος ἐκ τῶν ἄνωθεν ὑφαντός δι' ὅλον.“

(liro)¹⁹⁾. O risbah na imenovani žari so že mnogo pisali²⁰⁾; a pravilni razlagi malega orodja se je po mojem prepričanju najbolj približal Forrer, ki je določa kot „okvir za votkanje“²¹⁾. v. Kimakowicz-Winnicki upodablja pač tkalko s te žare, a ne omenja osebe z brdcom. To je malo presenetljivo, ker so mu brdca znana kot domače orodje sedmograških Romunov in Nemcev²²⁾.

Da je orodje v rokah deklice, upodobljene na imenovani žari, le brdce, o tem ne more biti nobenega dvoma; vse risbe te posode nam uprizarjajo le tekstilno delo: prejo, tkanje na statvah in pa brdce. Glasbilo bi ne imelo na tem mestu nikakega pomena.

Tako smo dospeli izključno po zgodovinskem potu do spoznanja, da je tkanje trakov po načinu, kakor sem ga zgoraj opisal, res ostanek prazgodovinske tehnike. Šopronjska žara namreč je nedvomno iz hallstattske dōbe. Da je mogoče, vsaj nekoliko premeriti in predstavljati si časovno vrzel, ki nas utegne ločiti od dōbe, v kateri je bila narejena žara, poizkusimo jo izraziti z letnicami: okoli 700 do 400 pred Kristom. Pri tem se pa moramo zavarovati z vso odločnostjo zoper domnevo, da smo hoteli določiti s temi številkami čas. To je za sedaj še nemogoče²³⁾.

A raba našega brdca sega gotovo še dalje nazaj; kajti na žari je upodobljena kot povse znana stvar.

Imamo pa še druge dokaze za starost tega orodja. Nahajamo je namreč še vedno po krajih, ki so bili dosedaj kolikor toliko nedostopni vplivu moderne industrije in veleprodukcije. Na Sedmograškem tkó trakove na roko precej tako, kakor pri nas, samo da tkalka sedi pri delu; osnutek zvije v klopčič, ga položi v skrinjo in zapre pokrov, tako, da drži osnutek. Drugi konec, kjer začne tkati, si priveže okoli pasú, se usede na stol ter napenja ali napušča niti s tem, da se sklanja nazaj ali nagiba naprej. To tkanje je znano na Sedmograškem pač le še poedincem, a ti so raztreseni po vsej

¹⁹⁾ Urgeschichte der bildenden Kunst in Europa. Wien, 1898, p. 611: „die kleinste Figur mit einer Leier in beiden Händen“. Prim. istotam Taf. XXXIX, Fig. 2.

²⁰⁾ Najprvo Hoernes, R. v Mitteilungen d. anthropolog. Gesellschaft in Wien, XXI., (Sitz. Ber.) p. 76. Fig. 16, ter Taf. X, Fig. 2. — Potem Forrer, R. l. c. p. 431, Taf. 152 — v. Kimakowicz-Winnicki, l. c. p. 54. i. dr.

²¹⁾ Forrer, l. c. 431: „Wirkrahmen“.

²²⁾ Upodobljena ima (Spinn- und Webewerkzeuge, p. 29): podoba 56 = Webegitter von Kleinschelken; pod. 57. von Stolzenberg; pod. 58: Apparat zum Aufwickeln des Einschlags für das Weben mit Webegitter.

²³⁾ Kako netočno in nevarno je za zgodovinsko resničnost, izražati pred- in prazgodovinska razdobja s številkami, je pokazal Otto Piper v svoji knjigi „Bedenken zur Vorgeschichtsforschung“ (München, 1913) str. 65 nsl.

deželi²⁴⁾. Tudi v Dalmaciji, posebno na otokih, je zelo razširjeno med starejšim ženstvom²⁵⁾. Pred 50 leti so imeli take priprave še v severni Prusiji, v Stettinu, od koder ima narodni muzej združenih držav v Washingtonu pristne kose²⁶⁾. Tudi iz Saalfelda v vzhodni Prusiji so originali v Washingtonskem muzeju²⁷⁾; dalje iz Helsingforsa na Finskem²⁸⁾ in iz Siene v Italiji²⁹⁾.

Nedvomno bodo nadaljna preiskavanja dognala, da je bila priprava svojčas razširjena po vsej Evropi.

Poznali so jo tudi v novem svetu, in to v civiliziranih krogih. Dokaz za to trditev imamo v treh izvirnikih: eden je bil v rabi v Lancastru v Pennsylvaniji³⁰⁾, druga dva v Bristolu v Connecticutu³¹⁾.

V tej priprosti ali pa v nekoliko bolj komplicirani obliki nahajamo orodje nadalje pri ljudstvih, ki živé še v prirodnem stanu ali v svoji prakulturi. Taki ljudje se dajo primerjati onim, ki so živeli v prazgodovini. Razni Indijanski rodovi severne Amerike, kakor Chippewa³²⁾, Masquakie³³⁾, Zuñi³⁴⁾ in prebivalstvo v državi Maine³⁵⁾, a tudi Pueblos³⁶⁾ v južni Ameriki rabijo to orodje in tkó na roko še dandanes. V Braziliji³⁷⁾ se poslužujejo prav tistega načela za tkanje, samo da je osnutek pritrjen na primitiven okvir, namesto na drevo

²⁴⁾ v. Kimakowicz-Winnicki, l. c. p. 29 nsl. (s podobami št. 56—59).

²⁵⁾ Poročilo g. c. kr. deželnega konservatorja za Primorje, prof. dr. Antona Gnirs-a.

²⁶⁾ Mason, Olis Tufton, A primitive Frame for weaving narrow fabrics, v: Annual Report of the Board of Regents of the Smithsonian Institution. Report of the U. S. National Museum. Washington, 1901, p. 497 (dve brdci).

²⁷⁾ Mason, l. c. p. 495 in 496. (2 brdci z raki vred).

²⁸⁾ Istotam, p. 493 in 494 (1 brdce samo, drugo z rakom).

²⁹⁾ Istotam, p. 499. Tu je brdo že v zvezi s podstavkom, ki tvori statvice za tkanje trakov (Bandwebelade). Glej zgoraj, str. 155.

³⁰⁾ Ta je zvezan s podstavkom, kakor Sienski. Prim. opombo št. 28. — Mason, l. c. p. 499.

³¹⁾ Iz Bristola imamo dve brdi, eno ima precej dolg ročaj, drugo pa je na stojalu, kakor v minijaturi Manessejevega rokopisa v Heidelbergu. — Mason, l. c. p. 502.

³²⁾ Mason, l. c. 488.

³³⁾ Istotam, l. c. 491.

³⁴⁾ Istotam, l. c. 506—507 in Plate 1. — Weule, K., Leitfaden der Völkerkunde. Leipzig-Wien, 1912, p. 41 in Taf. 41, Fig. 3.

³⁵⁾ Mason, l. c. 503.

³⁶⁾ Mason, l. c. 505 in Plate 6—8; poleg tega še brdo iz Guadalajara po vzoru od Pueblos.

³⁷⁾ Heierli, I. Urgeschichte der Schweiz. Zürich, 1901, p. 181, Fig. 150.

in ob pas delavke. Ob Kongu, v Indoneziji in Mikroneziji poznajo tudi še sedaj te vrste delo³⁸⁾.

Ta razširjenost v starem in celo v novem svetu dokazuje pač neizpodbitno, da je tehnika silno stara in da se smé imenovati človeška praposest. Pri Indoarijcih je bila največ v rabi; kako da je prodrla tudi v Ameriko, je stvar posebne preiskave. Gotovo pa je prepojila tudi vse izvenarijska ljudstva že v pradavnem času. V to velezanimivo, obsežno in težavno vprašanje se nam tukaj za sedaj ni spuščati. To mora biti nad vsakim dvomom, da so prinesli vsi sedaj v zapadni Evropi živeči narodi brez izjeme to tradicionalno tehniko s seboj in so jo ponekod ohranili do danes, ako je niso izpodrinila načela tvorniške in strojne industrije. Iz vsega tega smemo izvajati, da je tkanje trakov tudi pri našem narodu pradavna tradicija in dedščina, ker ni bila navezana na kako izvestno plemstveno kulturo, ampak se je ohranila povsodi enaka, navzlic vsakemu vplivu. Pri nas je najbolj pristna v Beli Krajini.

Die dritte Okkupation Idrias durch die Franzosen im Jahre 1809.

Von der k. k. Bergdirektion Idria.

(Schluss des II. Teiles).

Sollte der Untertan dieses Bon verlieren, so gelangt er nicht mehr zu seiner Zahlung, endlich, dass die Roboter die sich nicht am bestimmten Tage und Orte einfinden, mit aller Schärfe behandelt und mit Einlegung der Exekution hiezu gezwungen werden.

Auf Herstellung und Reparatur der Idria-Oberlaibacher Strasse, dann der Seitenstrassen gegen die Mairien Tschepovan, Schwarzenberg und Tolmein sind vom 1. Jänner bis Oktober 1812 520 Roboter verwendet worden. Bis Jahresschluss glaubte man noch 200 Roboter zu benötigen. Von der Roboterleistung zur Komerzialstrassenreparatur wurden die Einwohner der Idrianer Mairie im Jahre 1812 enthoben.

Ende 1812 war die Regierung denselben noch für 50 $\frac{1}{4}$ Zug- und 143 $\frac{1}{2}$ Handrobote mit dem Betrage von 122 Francs im Rückstande.

Nach Einsicht der von verschiedenen Gemeinden wegen noch nicht bezahlten Strassenrobot vorgebrachten Beschwerden und in Anbetracht,

³⁸⁾ Weule, K. l. c. p. 113. — Mangin, P. Eugène, Les Mossi. Essai sur les us et les coutumes du Mossi au Soudan occidental; v: Anthropos, IX. (1914) p. posebno podobe za stranjo 712 (tisserand).

dass es notwendig schien, sowohl die Repartition unter den Gemeinden, als die Bezahlung der Robottage nach einem einförmigen System einzuführen, beschloss der Generalintendant von Krain am 18. März 1813, dass sich der Ingenieur-Chef, Brücken- und Strassendirektor wegen Zuweisung der Roboter unmittelbar an die Intendanz schriftlich zu verwenden habe. Durch die Vidierung seitens des Intendanten wurde die Arbeit exekutorisch gemacht und ein bezüglicher Ausweis unter Beischluss der entsprechenden Anzahl Bons an den bezüglichen Subdelegué oder Maire zur Verteilung an die Verpflichteten übersendet.

Die Arbeitsvorsteher oder Strassen-Kondukteurs mussten die Roboter Früh und Abends verlesen und das Tagwerk auf den in den Händen der Roboter befindlichen Bons verzeichnen. Die zur Roboterleistung nicht erschienenen Verpflichteten wurden mit Exekution belegt. Ein Weg von 4 Meilen oder ungefähr 12.000 Klafter, welcher bis zur Arbeitsstelle zurückgelegt werden musste, wurde für einen Arbeitstag bezahlt. Gemeinden, deren Roboter wegen ihrer Entfernung sich auf den Arbeitsplätzen nicht ohne grosse Hindernisse einfinden konnten, wurden zur Regulierung der Robot zugelassen. Die Bezahlung der Roboterleistung sollte durch den Ingenieur-Chef an die Strassenkondukteurs vierteljährig erfolgen. Letztere hatten im Beisein des Maire die Roboter gegen Abnahme der Bons zu befriedigen. Der Preis für eine Handrobot war auf 50 Centimes und 1 Frank für eine Fuhrrobot festgesetzt. Hiernach sollte auch der Rückstand vom Jahre 1812 beglichen werden.

Der Maire von Idria Gallois verwendete sich am 2. April 1813 beim Intendanten und Strassenbaudirektor in Laibach um Abwendung der Strassenrobot von der Mairie Idria, scheint jedoch wenig ausgerichtet zu haben, da die Mairie im Monate Mai 1813 ihren Hubenstand, welcher für die Robot-Repartition zur Grundlage dienen sollte, verfassen musste.

Ausgewiesen wurden 11 Ganzhuben, 44 $\frac{3}{4}$ -Huben, 58 $\frac{1}{2}$ -Huben, 54 $\frac{1}{4}$ -Huben, 37 Kaischler = $\frac{1}{8}$ Huben.

Einem bezüglichen Auftrage entsprechend, musste die Herrschaft Idria im Mai 1810 ihren Bevölkerungs- und Viehstand der Kreisintendanz nachweisen. Dieser Nachweis gewinnt für den Vergleich mit dem im Jahre 1809 gelieferten Nachweise an Interesse, wobei es sich herausstellt, dass der Unterschied sehr geringfügig ist.

Im Bergwerk selbst, wurden 709 Bergarbeiter, 30 Fabriksarbeiter und 324 Forstarbeiter ausgewiesen. Der Preis der Produkte war noch der nämliche wie im November des Jahres 1809.

Die im Idrianer Bezirke liegenden Äcker und Wiesen betrugen 910 Joch 715 Klafter, die Gärten und Wiesen 3807 Joch 407 Klafter, Waldungen und Hutweiden 19.897 Joch 1209 Klafter und die nicht urbaren Gründe $2\frac{1}{25}$ Quadratmeilen.

Im August gelangte in Idria eine Verordnung des General-Polizeikommissärs Touissant zur Verlautbarung, nach welcher eine Reserve-Kompagnie zu Laibach in Aufstellung begriffen war, deren Bestimmung es war, alle gedienten Landeskinder aufzunehmen, welche aus der Aktivität gesetzt, Dienste anzunehmen wünschten. Die Betreffenden hatten sich in der Kanzlei des Generalstabes in Laibach Nr. 237 zu melden.

Dieser Aufruf dürfte in Idria resultatslos verlaufen sein.

Im selben Monate reiste der General-Gouverneur von Laibach ab. Vor der Abreise äusserte er den lebhaften Wunsch, bei der Rückkunft seinen Tiergarten mit 2 bis 300 Hasen belebt zu sehen um im Herbst das Vergnügen einer angenehmen Jagd geniessen zu können.

Die Sorge zur Beschaffung der Hasen überlies er dem General-Polizeikommissär Touissant, welcher sich diesbezüglich an die Bezirkskommissäre wandte und sie ersuchte, ihm binnen vier Wochen soviel lebende Hasen einzuschicken als jeder Bezirk aufzubringen vermag. Für jedes Stück versprach er 1 fl. und Vergütung der Transportkosten. Ob und wieviel Hasen aus der Idrianer Herrschaft geliefert wurden, ist nicht bekannt.

Aus der Provinz konnte Niemand abreisen, wenn er nicht mit einem Passe versehen war, welchen der General-Polizeikommissär der Provinz nach Bestätigung zweier Zeugen, dass sie den Passwerber gut kennen und nach Vidierung des Arondissements-Kommandanten ausfolgte. Fremde und Bürger kostete dieser Schein einen Gulden, Landleute 20 kr.

Belangend die Bergarbeiter selbst bestand die Anordnung, dass es denselben nicht eher erlaubt sei über die Grenzen Illyriens zu gehen, als nach Verstreichung einer von der Ortsobrigkeit anzuberaumenden Frist, gewöhnlich einem halben Jahr.

Jedermann, welcher im Inneren der Provinz reisen oder sich in ganz nahe Ortschaften begeben wollte, war gehalten, sich vor den Polizeikommissär seines Bezirkes zu stellen, welcher einen Passierschein oder sogenannten „Laissez passer“ ausfolgte, wofür eine Gebühr von 10 kr. festgesetzt war. Diese erlangten ursprünglich jedoch erst nach der Unterschrift des General-Polizei-Kommissariates in Laibach ihre Gültigkeit.

Im Juni 1810 wurden in Idria 25, im Juli 72 solcher Passierscheine ausgegeben.

Die Franzosen glaubten in der Ausgabe dieser Sicherheitskarten eine ergiebige Einnahmsquelle zu finden, doch die Ausgabe derselben war in Innerkrain und besonders in Idria sehr gering, so dass wiederholt Anfragen über die Ursachen des geringen Absatzes einliefen; schliesslich wurde die Taxe für einen solchen Schein vom 1. Jänner 1811 angefangen, von welchem Tage alle derlei Scheine erneuert werden mussten, auf einen Franc, für einen Pass im Inlande und für die Grenzortschaften Fiume, Triest und Görz auf 2 Francs und für einen

Pass in's Ausland 5 Francs festgesetzt. Die Visa der Pässe kosteten je 50 Centimes.

Am 18. Februar 1811 benachrichtigte Intendant Andrian die Herrschaft, dass vom General-Polizeikommissär in Laibach die Beschwerde eingegangen sei, dass die Laissez passer im Adelsberger Kreise fast gänzlich einzugehen anfangen, wodurch der Polizeifond einen beträchtlichen Abgang leidet. Er verfügte, dass von den Kanzeln und mittelst Anschlagzettel verlautbart werde, dass die Gendarmerie den Auftrag hat, alle jene Individuen, die nicht mit einem neuen Laissez passer versehen sind, gefänglich nach Adelsberg zu bringen, und keine im Vorjahre ausgefertigten Laissez passer zu respektieren.

Aber auch diese Weisung fruchtete nichts und das General-Polizeikommissariat in Laibach sah sich am 9. April 1811 veranlasst, diese Verordnung neuestens einzuschärfen.

Als die französische Regierung einsah, dass die Einnahmen aus diesem Titel nicht die gewünschte Höhe erreichen, wurde ab 1. September 1811 die Taxe für die „Laissez passer“ wieder auf 10 kr. herabgesetzt, aber noch im selben Monate wieder auf einen halben Frank erhöht.

Der Entfall für diese sollte durch Domizilkarten ausgeglichen werden. Die Taxe für eine solche Karte war mit 75 Centimes festgesetzt.

Im August 1812 wurden nach Adelsberg nur 11 solcher Karten zur Unterschrift übermacht und bemerkt, dass das Unvermögen der Bewohner die Ursache dieser geringen Anzahl von Karten ist, weil der Berg- als Forstarbeiter ausser seinem Taglohne kein Vermögen besitzt, die Werksadministration aber denselben den Lohn von drei Monaten schulde.

Dieser geringe Absatz brachte dem Intendanten in Adelsberg scharfe Vorwürfe. Er befahl am 30. September 1812, dass die vorhandenen Domizilkarten sofort ausgeteilt werden und ihm der weitere Bedarf angezeigt werde, damit jeder männliche Einwohner damit versehen sei. Gegenvorstellungen lies er nicht zu. Beamte in Uniform sowie Einwohner bis zum 15. Lebensjahre, dann alte und gebrechliche Leute waren frei, doch mussten die letzteren ausgewiesen werden.

Hierauf gelangten 555 solcher Karten zur Ausgabe, ein weiterer Rest von 225 Stück wurde im Dezember abgesetzt und im März 1813 wurden weitere 301 Stück solcher Karten abgegeben, wofür die entfallenden Beträge an die Perception nach Oberlaibach abgeführt wurden. Die Srafe für Nichtbesitzer solcher Karten war Arrest.

Am 6. Oktober 1810 erschien der Beschluss des Generalgouverneurs der Illyrischen Provinzen hinsichtlich der neuen Illyrischen Lotterie.

Die Ziehungen fanden monatlich dreimal und zwar am 4., 14. und 24. jeden Monates Vormittag in Laibach im grossen Redoutensaale statt.

Die erste Ziehung war den 14. November 1810 und der kleinste Einsatz mit 35 Centimes festgesetzt. Dagegen wurden alle üblichen Spiele,

besonders das Rollinenspiel, in den Kaffeehäusern und sonst, welche der Lotterie nachteilig waren, verboten.

Die Gewinnste dieser Lotterie, wiesen für „Extrakt“ den 15 maligen Betrag des Einsatzes, für „Ambo“ den 270 maligen, für „Terno“ den 5500 maligen, für „Quaterno“ den 75.000 maligen Einsatz aus.

Als der Auftrag zur Bestellung eines Lotterie-Einnehmers in Idria gegen hohe Barkaution kam, fand sich Niemand, welcher das Lotteriegeschäft übernehmen wollte, erst als sich im Jänner 1811 die französische Regierung statt der Barkautionen auch mit Realkautionen zufrieden gab, übernahm dieses Geschäft der frühere Lotterieeinnehmer Kaufmann Johann Emele gegen 6 % vom Bruttoertrag.

Wiederholte Überfälle auf einzelne Reisende veranlassten den Intendanten von Innerkrain, Andrian, zur Herstellung der öffentlichen Sicherheit auf den Landstrassen jene Verfügung, welche schon am 23. März 1810 in Hinsicht der von Triest nach Fiume führenden Strasse ergangen war, auch für Ober- und Innerkrain zu treffen. Dieselbe lautete:

„Die an den Landstrassen in Ober- und Innerkrain liegenden Gemeinden sind über alle gegen die öffentliche Sicherheit vorgekommenen Auftritte verantwortlich, insoweit selbe in ihrem Bezirke verübt werden.

Die Insassen einzeln genommen sind Bürgen für alle den Reisenden entwendeten Sachen, sie haben jedoch den Regress gegen die Verbrecher, im Falle solche eingebracht werden.

Bei jedem Überfalle wird aus der Gemeinde, in deren Umfang eine solche Tat begangen worden wäre, eine Anzahl Geisseln gehoben, die zweimal grösser ist als die Anzahl der Ausgeraubten, selbe werden im Triester Schlosse solange in Haft verbleiben, bis die Verbrecher eingefangen werden.

Die Verbrecher werden nach ihrer Hinrichtung an den Grenzen der Gemeinde auf unbestimmte Zeit ausgesetzt. Die Insassen der Gemeinde werden durch wenigstens 6 Monate für den Körper des Missethätters zu haften haben, und im Falle als derselbe entwendet werden sollte, einer Strafe von 1000 Francs unterliegen, welche zum Besten der Wohltätigkeits-Anstalt zu verwenden sein wird.

Bei dieser Beschaffenheit wird es also den Bezirksherrschaften, und besonders den Gemeinden daran liegen, durch untereinander zu verabredende Patrouillen nicht allein die Missethäter von ihren Grenzen zu verscheuchen, sondern auch jeden verdächtigen Menschen, dessen Erwerbszweig nicht hinlänglich bekannt wäre, zu beobachten und mit Beiziehung der allenfalls bei der Hand befindlichen Gendarmerie auf die Spur zu kommen.“

Zur Sicherstellung der Strassen für die Reisenden verfügte Andrian eine allgemeine Streifung im ganzen Herrschaftsbezirke Idria auf den 1. November 7 Uhr abends. Die Streifung verlief jedoch resultatlos, wie auch mehrere nachgefolgte solche Streifungen.

Im November 1810 traf der Divisions-General und Flügeladjutant Napoleons, Graf von Lauriston, in Idria ein. Die Herrschaft Idria musste ihm die nötigen Ordonnanzen beistellen und die Anstalten zur Herbeischaffung aller seiner Bedürfnisse treffen. Gegen Ende November reiste der General nach Laibach ab.

Nach mehrfachen diesbezüglichen Weisungen verfügte ein Arrêté des General-Gouverneurs im November 1810, dass die Wiener-Stadt-Banko - Zettel vom 1. Jänner 1811 an, aus den Illyrischen Provinzen gänzlich verbannt und wo immer sie noch entdeckt werden, der Konfiskation verfallen, die Besitzer derselben überdies einer dreifachen Geld-, und nebstbei einer angemessenen Gefängniss-Strafe unterliegen werden; dass kein Kaufmannsbuch, kein Notariats-Instrument, kein Schuldbrief unter Privaten mehr auf Papiergeld lauten dürfe; zu diesem Ende hatte die Bezirksobrigkeit öftere unvermutete Häuser- und Handlungsvisitationen vorzunehmen, auch durften vom 1. Jänner 1811 an keine Waaren in dieser Geldsorte weder erkauft, noch verkauft werden.

Die österreichischen Kupfermünzen wurden ab September 1811 nur nach dem nachstehend verzeichneten Werte angenommen:

$\frac{1}{2}$ Kreuzerstück mit $\frac{54}{100}$ Centimes				6 Kreuzerstück mit 2·24 Centimes			
1	"	1·80	"	15	"	3·24	"
3	"	2·16	"	30	"	4·31	"

Zur Erinnerung an die Krönung Napoleons am 2. Dezember 1805 als auch an den an diesem Tage erfochtenen Sieg bei Austerlitz wurde seitens der Adelsberger Intendanz angeordnet, den 2. Dezember 1810 mit Feierlichkeiten und Vergnügungen zu begehen.

Die Geistlichkeit wurde angewiesen, das Te Deum abzuhalten, Gariboldi musste dem Gottesdienste beiwohnen und das Volk hiezu aneifern, der übrige Teil des Tages war den Lustbarkeiten überlassen.

Der Intendant sprach auch den Wunsch aus, zur Verherrlichung des Festes nächtlicherweile eine Beleuchtung zu veranstalten.

Nachdem die in französische Dienste übergetretenen österreichischen Werksbeamten bereits am 3. Dezember 1809 beeidet worden waren, verfügte der Werks-Administrator Andry am 4. Jänner 1811 auch die Beeidigung der Berg- und Forstarbeiter. Da Andry in Angelegenheiten des Werkes zum General Lauriston nach Laibach verreisen musste, übertrug er die Durchführung der Eidesleistung dem Bezirkskommissär Gariboldi und verfügte weiters, dass zur Eidesablegung der Stadtpfarrer beigezogen werde um den Arbeitern den Segen zu spenden.

Das Zeremoniel sollte in aller Erhabenheit und möglichst grossem Aufwand stattfinden; alle anwesenden sollten Amtshut tragen und mit einem ehrfurchtsvollen Stillschweigen zuhören.

Der Wortlaut war vorgeschrieben wie nachstehend:

Bergleute und Forstarbeiter!

Es ist euere Pflicht den Eid der Treue und des Gehorsams Sr. Majestät dem Kaiser unserem Herrscher und Herrn zu leisten.

Wenn politische Verhältnisse in euerem Standpunkte und eueren vorgeschriebenen Pflichten eine Veränderung herbeigeführt haben, so seid ihr jetzt in alle vorigen Rechte getreten und habet unter dem Schutze des grossen Kaisers der Franzosen gar nichts zu bedauern.

Seine wohlwollende Sorgfalt habt ihr bereits im Schoosse eurer Familien gefühlt. Einer seiner liebsten Offiziere hat euch bereits Hilfe gebracht, welche er mit Herrschers Güte und Gerechtigkeit allen jenen Anstalten zukommen lässt, die ihm empfehlungswürdig sind. Die Früchte eurer Arbeit und Anstrengung sind euch bereits bezahlt. Bergleute und Forstarbeiter! ihr müsset folglich erkenntlich sein gegen jenen, welcher alles anwendet, um die Last eures Unglücks zu erleichtern. Nur durch den Eid der Treue und des Gehorsams kennt ihr euch dieser Gnade würdig machen. Ihr werdet also diesen Eid mit jener Begeisterung und Aufrichtigkeit leisten, welche immer unter euch herrschen muss.

Schwöret also vor Gott und seinem heiligen Bilde, dass ihr verstanden und gefasst habet, was man euch eben sagte, dass ihr Sr. Majestät den Kaiser Napoleon für euren Beherrscher und Herrn erkennet, dass ihr ihm in allem gehorsam sein wollet, was auch vorzuschreiben ihm gefällig sein wird und dass ihr niemals etwas gegen die gesetzlichen Vorschriften vornehmen wollet, welche euch beleben müssen und nach welchen sich die Bergleute immer so rühmlich betragen haben.

Ihr schwöret, der Gerechtigkeit alle jene anzuzeigen, welche aus Bosheit oder Schwachheit solche Entwürfe machen, welche euch entweder zur Vernachlässigung eurer Pflichten oder Hintansetzung der euren Vorgesetzten gebührenden Ehrerbietung beiführen könnten; ausgeschlossen soll jeder von dem Stande eines würdigen und ehrenvollen Bergmannes sein, welcher seinem Eide untreu sei oder andere zur Untreue verleiten sollte.

Und ihr jungen Bergleute, welchen die Gesetze die Abschwörung des Eides noch nicht gestatten, ihr seid Zeugen der Eidesleistung die jetzt euere Väter, Verwandte und Freunde beginnen; nehmt euch ein Beispiel hieran und bestrebt euch das Wohlwollen eurer Vorgesetzten, wie sie, zu erwerben und in ihre rühmlichen Fusstapfen zu treten“.

Am 31. März 1811 gab Andry einen Ball zur Verherrlichung der glücklichen Geburt des kaiserlichen Erbprinzen.

In diesem Jahre übernahm Gallois die Werksleitung und Andry reiste gegen Ende Juni 1812 nach Paris ab. Mit Gallois sind die Franzosen: Professor Lagerbauer Pierre, Bau- und Zeichenmeister Miller Benedikt, Kassier Pezzet, Werth Alexis, Obry Jean und Brett Jean eingewandert. Die Bestimmung der Letzteren ist jedoch nicht bekannt. Im Jahre 1813 wird auch Inspektor Oberwald genannt.

Am 7. Jänner 1810 erklärte der Laibacher Intendant Fargues, dass ihm die Gewalt der Umstände und die dringenden Bedürfnisse der Armee bisher nicht gestattet haben, den kreisämtlichen Vorstellungen bezüglich der Requisitionen für das französische Militär zu entsprechen.

Er bekannte, dass die letzten Requisitionen Beschwerlichkeiten verursacht haben und er hätte gewünscht, alle Requisitionen seit der Abtretung der Provinz zu bezahlen, allein die Bewegungen der Armee hätten dies verhindert. Da sich die Lage in wenigen Tagen ändern wird, indem die nach Italien bestimmten letzten Truppen das Land bald räumen

werden, so will er über Weisung des General-Intendanten alle Requisitionen ab 15. Jänner 1810 um den Marktpreis bezahlen. Die Zahlung war an die Bedingung geknüpft, dass jeder Untertan sein Kontingent voll und zeitgemäs leiste.

Der Vorspann für das durchmarschierende französische Militär gieng zur Last der Gemeinden. Im Jahre 1810 wurden die Gemeinden dieser Last in natura enthoben und es wurde die Vorspannsreluition mit 12 fl. pro Hube eingeführt, woraus die Vorspannpächter bezahlt wurden.

Allein diese Vorspannsreluition deckte die Forderungen der Vorspannpächter des Adelsberger Kreises, deren Rechnungen sich bis Ende März 1810 über 65.000 fl. beliefen, bei weitem nicht. Da ferner die Istrianer Dominien und der Tibeiner Bezirk vom Adelsberger Kreise ausgeschieden wurden, so schritt die Adelsberger Kreisintendanz zu einer zweiten Vorspannsrelutionsausschreibung mit 15 fl. per Hube.

Wen auch diese Reluition die Idrianer Herrschaftsuntertanen, welche zur Beistellung der Fuhren beim Werke verpflichtet und hiedurch von der Vorspannsbeistellung enthoben waren, nicht traf, so traten andere Schwierigkeiten auf. Die Idrianer Herrschaftsuntertanen Anton Podobnik und Kaspar Erjauc wiesen sich bei der Herrschaft Idria mit ärztlichen Zeugnissen aus, vermöge welchen dieselben total kraftlos und zur Bebauung ihrer Grundstücke gänzlich untauglich waren und baten um Überschreibung ihres Besitztums auf den Namen ihrer Söhne. Die Herrschaft Idria traute sich jedoch nicht, diese erste Besitzumschreibung unter der neuen Regierung zu veranlassen und ersuchte das Kreisamt um Auskunft, welches aber die Verantwortung einer Umschreibung für den Fall, dass diese nicht notwendig war, und doch zu Stande gekommen ist, auf die Herrschaft schob.

Das Einheiraten auf steuerbare Realitäten war bis zur Erlassung neuer Vorschriften nach der alten Ordnung erlaubt.

Zur sicheren und schnellen Beförderung der amtlichen Befehle, Zirkularen etc. wurden Boten bestellt, welche mit 10 kr. Konventionsgeld per Meile aus den hiefür von jeder Hube mit $5\frac{3}{4}$ kr. bemessenen Beiträgen bezahlt wurden. Auf Grund der Kreisintendanz vorgelegten Rezepisse erhielt die Herrschaft diese Auslagen vergütet. In Idria besorgten diesen Dienst Josef Repar und Stefan Faigel. Der Postbeförderer Josef Häring, welcher die amtlichen Briefschaften zweimal in der Woche nach Laibach und von da zurück zu überbringen hatte, genoss vor der Okkupation einen Gehalt von 250 fl. nebst Getreide für sich und für seine Familie, sowie 17 kr. Schichtenlohn und Getreide für einen Knecht, dann einen Zuschuss für jede Freitagspost und 18 fl. für ein Zimmer in Laibach.

Unter der französischen Herrschaft wurden demselben jährlich 400 fl. und die Getreidefassung für sich und seine Familie bewilligt, wobei sich während der Franzosenherrschaft nie ergeben hat, dass dieser Postbeförderer von Laibach oder Oberlaibach jemals Amstgelder überbracht hätte.

Zur Handhabung der Polizei in Idria erlies der Polizeidirektor am 1. März 1810 folgenden Auftrag:

„Es wird hiemit dem Polizei - Wachtmeister und seiner unterstehenden Mannschaft aufgetragen: dass er sowohl bei der Schranken, als den übrigen Wachorten keinen Fremden in die Stadt einlasse, bis selber nicht entweder seinen Reisepass oder sonstigen Auftrag: warum er hier erscheint, ausgeliefert habe.

Jeder in Idria ankommende Fremde ohne Reisepass hat sich beim Administrator zu stellen, dem er seinen Namen und Charakter anzeigen wird.

Es wird gleichfalls jedem Polizeisoldaten aufgetragen, sehr genau auf die in Idria ankommenden und abgehenden Wägen zu wachen und sich strenge zu versichern, welche Gattungen Waren oder Lebensmittel sie überbringen und abführen; hierüber wird täglich dem Administrator Rapport gemacht.

Alle widerrechtlich und durch die Administration verbotenen Waren und Lebensmittel werden konfisziert und die Konterbandierer zur Strafe gezogen.

Zur Aufrechthaltung der guten Ordnung wird jedem Gastgeber zu Idria verboten, nach 10 Uhr abends Wein auszuschenken; die Übertreter dieses Befehles werden mit wenigstens 25 fl. zum Besten der Armen bestraft.

Der Polizeiwachtmeister ist für die Befolgung dieser Anordnung verantwortlich“.

Zur Erhaltung der Strassensicherheit und Handhabung der Polizei im ganzen Adelsberger Kreise ist im April 1810 eine Gendarmerieabteilung nach Adelsberg eingerückt. Für den Notfall war die Herrschaft Idria an dieses Korps angewiesen.

Zur besseren Versorgung des Militärs in Adelsberg mit Lebensmitteln und „um den in weit entfernten Gegenden befindlichen Untertanen Gelegenheit zu verschaffen, ihre Naturalerzeugnisse öffentlich verkaufen zu können“ wurde die Abhaltung von Wochenmärkten in Adelsberg verfügt, welche von 7 Uhr Früh bis Mittags abzuhalten waren. Die Verkäufer waren von Polizeitaxen als auch von den Standgebühren befreit; der erste Wochenmarkt fand am 2. April 1810 statt. Den Idrianer Herrschaftsinsassen wurde diese Anordnung durch 2 Sonntage nacheinander verlautbart und die Herrschaft wurde zur Mitwirkung, dass jeder Wochenmarkt durch Idrianer Insassen fleissig besucht werde, angewiesen.

In Idria wurden zwar jährlich drei Märkte gehalten, doch waren selbe schwach besucht und das Notwendige musste aus Oberlaibach und Laibach beschafft werden.

Seit der französischen Okkupation wurde der Handel lahmgelegt. War dieser schon früher in Idria nicht bedeutend, so brachten die französischen Requisitionen denselben nahezu gänzlich in's Stocken. Mancher Grundbesitzer, welcher mit seinen Grunderzeugnissen noch gesegnet war, fand nicht leicht Gelegenheit seine Erzeugnisse um billiges Geld anzubringen, weil es wegen Geldmangel an Käufern gebrach. Geld war auf Borg nicht aufzutreiben.

Napoleon gab 6 Millionen Francs zur Tilgung der Rückstände vom Jahre 1810, es mochten diese in ausständigen Besoldungen der Beamten,

Pfarrern oder in Kreisrenten und Pensionen oder in dem Darlehen, welches der Herzog von Ragusa Marmont erhoben hat, bestehen.

Zur Einbringung dieser 6 Millionen war ein Teil der Dominalgüter bestimmt, welche verkauft werden sollten. Dies wurde im Juni 1811 auch in Idria verlautbart. Aus dem Jahre 1810 hatte die Einnehmerswitwe von Wurzen, Katarina Nagler, die Pension vom April bis Ende Dezember 1810 mit 75 fl., sowie die Geistlichkeit der Umgebung die Gehalte von mehreren Monaten zu fordern.

Zu dem von Marschal Marmont ausgeschriebenen Darlehen hat die Herrschaft Idria jedoch nichts beigetragen.

Der Intendant von Innerkrain, Andrian, ist von der Oberkrainer Intendanz von der verheerenden Feuersbrunst, welches Neumarktl am 30. März 1811 traf, in Kenntnis gesetzt und ersucht worden, eine Sammlung in Geld, Kleidungsstücken und Lebensmitteln zu veranstalten. Er lies auch die Idrianer Bezirks-Insassen zur Wohltätigkeit aufmuntern und sollten die eingehenden Beträge mit Beifügung der Namen der Wohltäter ihm in der kürzesten Zeit zugeschickt werden, ein Gleiches hatte in Hinsicht der Kleidungsstücke und Getreidesorten zu geschehen, die Spenden sollten von Adelsberg nach Neumarktl abgesendet werden.

Das Ergebnis der Sammlung, welche zu diesem Behufe der Stadtpfarrer von Rauber in Idria vornahm, waren 217 Francs, 69 Merling Korn und eine bedeutende Menge von Kleidungsstücken; dies wurde am 4. Mai 1811 dem Andrian berichtet und beigelegt, dass nach Versicherung des Stadtpfarrers sich die Geber jede Benennung verbeten haben und dass die eingegangenen Unterstützungen bereits an den Pfarrer in Oberlaibach abgesendet worden sind.

Am 18. Mai 1811 traf dasselbe Schicksal die Stadt Krainburg und es erging ein gleicher Aufruf dessen Resultat jedoch nicht bekannt ist.

Diesen beiden Städten wurde eine staatliche Unterstützung von 70.000 resp. 30.000 Francs bewilligt.

Am 13. August 1811 wurde die Ortschaft Lipa ein Raub der Flammen und die von Adelsberg aus angeregte Sammlung ergab ein negatives Resultat.

Aus diesem Anlasse erhielt die Herrschaft Idria nachstehendes Schreiben aus Adelsberg:

„Bereits vor einem Monate habe ich Ihnen das namenlose Unglück eröffnet, welches abermal die Ortschaft Lipa betroffen hat, wo 29 Häuser ein Raub der verheerenden Flammen wurden.

Ich habe Sie zu mildtätigen Beiträgen für diese Unglücklichen aufgerufen, allein ausser Adelsberg hat Niemand was gethan.

Diese Unempfindlichkeit gegen das Leiden seiner Mitmenschen hat mich — ich muss geradezu sagen — im höchsten Grade beleidigt.

Wollen Sie, dass ich Ihnen diese Beleidigung vergebe, so machen Sie unverzüglich die zweckmässigsten Anstalten zu ergiebigen Samm-

lungen, und senden Sie eine solche längstens binnen 8 Tagen nach Adelsberg ein.

Ich werde es mir zum vorzüglichen Vergnügen machen, Seiner Exzellenz dem Herrn General-Gouverneur den Eifer derjenigen anzu-rühmen, die es sich werden angelegen sein lassen, sich vor anderen in diesem Geschäfte der Wohltätigkeit auszuzeichnen“.

Die sodann eingeleitete Sammlung ergab 5 fl. 19 kr. welcher Betrag am 21. September nach Adelsberg abgesendet wurde.

Naše ujede.

Spisal dr. Janko PONEBŠEK.

(Dalje.)

Velika uharica ali vir, bubo bubo (L.).

Pri Kranjski se moramo dalj časa pomuditi in razdeliti snov v dva dela, in sicer na čas do približno l. 1875, ko se je začela splošno rabiti puška s prednjim nabojem, in v dobo po tem času, to je, odkar je vpeljana lovska statistika z naredbo c. kr. poljedeljskega ministrstva z dne 26. januarja 1876, št. 1083/51. Vprašanje, kako je bila razširjena uharica v onih časih, ko so modrovali in moževali v naši lepi domovini še naši dedje in pradedje, hočemo samo načeti in navesti s prav kratkimi pripombami posamezne vire, ki naj nam posvetijo v temno preteklost.

Da Valvasor⁴⁰⁾ navaja splošno le skupino sov brez naštevanja posameznih vrst, nas ne sme preveč osupniti. Tačas se pač ni nihče baval z vrstami; morda je ravno velika uharica, kot največja in vsled tega najbolj znana zastopnica te skupine, dala slavnemu kronistu povod, da je ponočni rod sov sploh omenil. Scopoli⁴¹⁾ trdi, da živi vir po mrzlejših kranjskih gozdih „in frigidioribus Carnioliae sylvis“ t. j. na Gorenjskem, skoraj celem Notranjskem in v velikem delu Dolenjske. Freyer⁴²⁾ pravi, da živi velika uharica po goratih gozdih. Muzealni kustos K. Deschmann je daroval nagačeno veliko uharico⁴³⁾, tudi J. Pogatschnigg v Tržiču je podaril muzeju enako ptico⁴⁴⁾, oboje brez vsakih drugih podatkov; le toliko je znano, da je dobil muzej prvo imenovanih sov med 1. januarjem 1856 in koncem oktobra 1858, drugo pa med 1. novem-

⁴⁰⁾ I. zvezek: III. knjiga, str. 444.

⁴¹⁾ Str. 18, št. 7.

⁴²⁾ Str. 10, št. 29.

⁴³⁾ Zweites Jahreshft d. Ver. des krainischen Landes-Museums itd., str. 145.

⁴⁴⁾ Drittes Jahreshft d. Ver. des krainischen Landes-Museums itd., str. 237.

brom 1858 in koncem aprila 1862. Seidensacher⁴⁵⁾ je ne omenja. Vsebinsko predavanja, ki ga je imel H. Schalow v odborovi seji družbe „Deutsche Ornithologische Gesellschaft“ v Berlinu dne 1. novembra 1875 o ptičih v okolici Postojne⁴⁶⁾, mi ni znana; domnevam pa, da v kratkem času, ki mu je bil na razpolago, ni mogel opaziti te vseskozi ponočne ptice. 20. februarja 1887 so poslali iz Kranja veliko uharico ljubljanskemu muzeju⁴⁷⁾. Schulz pravi, da velika uharica na Kranjskem ni posebno redka stalna ptica⁴⁸⁾. Po Schollmayerju⁴⁹⁾ je veliki čuk stalna ptica na Snežniku (1300 m) in gnezdi vsako leto v Vilovi steni, četrt ure zahodno od Mašuna. L. 1893 je gnezdila velika uharica na višavah Snežnika na starih, že znanih krajih; 18. avgusta 1893 je ustrelil Schollmayer popolnoma odraslo mladico⁵⁰⁾. Fr. Orožen⁵¹⁾ ne omenja velike uharice med redkimi vrstami, torej jo prišteva vsakdanjim, navadnim kranjskim pticam. Tudi prof. Jakob Zupančič⁵²⁾ ne omenja vira v svojem spisu „Izprehodi po Gorjancih“, kjer le mimogrede navede dve prav redki vrsti (črno žolno in lešnikarja). Na Notranjskem, kjer najde vir poleg varnih gnezdišč tudi dovolj hrane, je gotovo pogostejši nego drugod na Kranjskem⁵³⁾. Nekaj podrobnih navedb, kje velika uharica na Kranjskem stalno živi in tudi gnezdi, oziroma kje so jo že zatrli, je raztresenih po Lovcu⁵⁴⁾. Iz sicer vestnih ali nepopolnih zapiskov gatilca Ferd. Schulza posnemam, da je dobil precejšnje število velikih uharic v nagačenje⁵⁵⁾. Tudi iz lovske statistike imamo precej podatkov o veliki uharici na

⁴⁵⁾ Erscheinungen in der Vogelwelt bei Neustadt in Krain, vom Monat November 1858 bis zum November 1859. J. f. O. 1860, str. 311–319.

⁴⁶⁾ J. f. O. 1876, str. 91.

⁴⁷⁾ Ornith. 1889, str. 447.

⁴⁸⁾ Schulz, str. 4, št. 31.

⁴⁹⁾ Beiträge zur Ornith. Krains. O. J. 1891, str. 81–91.

⁵⁰⁾ O. J. 1894, str. 136.

⁵¹⁾ Vojvodina Kranjska. 1901, str. 146–147.

⁵²⁾ Planinski vestnik. 1909, str. 109.

⁵³⁾ Die Landesjagdausstellung. Von einem Jäger. Laibacher Zeitung z dne 12. decembra 1910, št. 282, str. 2609.

⁵⁴⁾ Lovci, 1913, str. 168, 183–184; 1914, str. 153–154.

⁵⁵⁾ Iz Schulzevih zapiskov so razvidne te-le uharice: 20. februarja 1887 samec iz Kranja, istega leta, kakor pripoveduje v pripombi, je raztrgala velika uharica pod Tivolijem divjega petelina in divjo kokoš; 1. 1890 je dobil 7 kosov in sicer 5 samec 1. februarja z Iga, 15. marca iz Želimelj, 2. aprila iz Domžal, 26. julija z Bleda in 18. oktobra neznano od kod; 20. januarja samica iz ljubljanske okolice, 20. septembra pa ptico brez natančnejše navedbe spola in drugih okolištin iz okolice Dola pri Ljubljani; (Ferd. Schulz: Verzeichniss der in Krain beobachteten Vögel vom Jahre 1890–1895. M. O. V. W. 1895, str. 83.) — V pravkar navedeni razpravi omenja dalje Schulz, da je prejel 1. 1881 štiri velike uharice (3 samec 6. aprila in 23. aprila, ki jih je ujel v oktobru Kosler na Barju, 1 je dobil 13. aprila iz Škofje loke, in 30. aprila od Koslerja brez navedbe spola). Dalje navaja Schulz ravnotam, da je dobil 1. 1892 5, 1. 1893 3 in 1. 1884 4 vire v nagačenje, o čemer pa v zapiskih ni nikacih navedb.

Kranjskem, ki pa niso povsem zanesljivi ⁵⁶⁾. Če rečemo, da se na Kranjskem postreli in ujame na leto kvečjemⁿ po 10—15 velikih uharic, smo po mojem nemerodajnem mnenju zadeli pravo; vse drugo je bajka.

V kranjskem deželnem muzeju „Rudolfinum“ so nagačene štiri velike uharice: ena je brez podatkov; ena samica brez navedbe časa in kraja, kje je bila ustreljena, in mislim, da je to ona samica, ki jo je muzej dobil v dar v času med 1. januarjem 1856 in koncem meseca oktobra 1858, kakor smo že gori ⁵⁷⁾ videli; ena ima napis „♂ 1861 Neumarktl J. Pogatschnigg“, iz česar sklepam, da je tega samca podaril muzeju J. Pogatschnigg v Tržiču med 1. novembrom 1858 in koncem meseca aprila 1862 ⁵⁸⁾; slednjič odrasla samica, ustreljena dne 20. februarja 1914 na Sorškem polju ob železnici, ki jo je muzeju podaril g. Ivan Rakovec, tovarnar v Kranju ⁵⁹⁾.

Iz teh kratkih podatkov prijatelj narave lahko z veseljem posname, da je „kraljica noči“ v naši domovini še pogosta. Iz statističnih izkazov ⁶⁰⁾, razvrščenih po političnih okrajih, razvidimo, da ga ni okrajnega glavarstva, ki bi ne izkazalo to ali ono leto vsaj ene ustreljene velike uharice; da, celo v lovišču deželnega stolnega mesta Ljubljane je bila po izkazu l. 1896 ustreljena velika uharica. Seveda so izkazi gorenjskih in notranjskih okrajnih glavarstev, všteti kočevsko glavarstvo, najštevilnejši. Pa tudi Dolenjska s črnomeljskim, krškim, litijskim in novomeškim okrajem izkazuje semtertje nekaj virov. Posebno Gorjanci premorejo še marsikako veliko uharico. C. kr. gozdar Viktor Dralka v Kostanjevici mi piše dne 3. novembra 1915, da gnezdi v Opatovi gori in tudi v pečinah nad Orehovico, ter da jo čujejo včasih celo v Kostanjevici. Isti poročevalec še pristavlja, da se nahaja velika uharica tudi v Krakovem pri Kostanjevici. — O veliki uharici na Kranjskem v preteklih stoletjih izpregovorim obširneje morda enkrat pozneje, ker je treba skrbno preiskati vse vire in pritegniti tudi navedbe pisateljev prirodopiscev sosednih dežel.

⁵⁶⁾ M. Mr.: Število divjačine, ustreljene ali ujete l. 1912. Lovec, 1913, str. 120, in Fr. Kom. st.: Nekaj podatkov iz kranjske glavne lovske statistike za leto 1910. Lovec, 1913, str. 157.

⁵⁷⁾ Zweites Jahresheft des Vereines des krainischen Landes-Museums, str. 145.

⁵⁸⁾ Drittes Jahresheft des Vereines des krainischen Landes-Museums, str. 237.

⁵⁹⁾ Dr. G. v. Sajovic v „Carnioli“ 1914, str. 167.

⁶⁰⁾ Ker pa ti podatki vobče niso znani, mislim, da ne bo odveč, če jih tukaj priobčim. Poudariti pa moram izrecno, da moramo zelo oprežno postopati s temi podatki, ker so sestavljeni v statistične namene na podlagi bolj ali manj zanesljivih poročil lovskih zakupnikov, ki navadno niso posebno dobri poznavalci ptic. Zlasti velja to pri letnikih, zaznamovanih z *. Od l. 1874. dalje so ustrelili v posameznih letih na celem Kranjskem to-le število velikih uharic: 1874: 0; 1875: 28; 1876: 35; 1877: 34; 1878: 23; 1879: 40; 1880: 32; 1881: 31; 1882: 29; 1883: 43; 1884*: 49; 1885*: 69; 1886: 40; 1887*: 118; 1888: 26; 1889: 56; 1890: 47; 1891: 43; 1892: 31; 1893: 44; 1894: 55; 1895: 30; 1896: 34; 1897: 38; 1898: 61; 1899: 56; 1900: 4; 1901: 7; 1902: 9; 1903: 24; 1904*: 296; 1905: 37; 1906*: 81; 1907: 7; 1908: 43; 1909: 21; 1910: 10; 1911: 11; 1912: 32; 1913: 20 in 1914: 22.

V Istri je velika uharica redka selilka oziroma klatilka pozimi ⁶¹⁾. Le škoda, da ne omenja rajni J. Plesničar ⁶²⁾ v svojem zanimivem spisu „Iz Trnovskega gozda“ ⁶³⁾ nikjer velike uharice na Goriškem.

Na Hrvaškem in v Slavoniji je še precej pogosta ⁶⁴⁾, posebno v kraškem delu dežele, kjer najde dovolj pripravnih in varnih gnezdišč, pa tudi v Gorjancih ob hrvaško-kranjski meji, kjer so razmere skoraj enake ⁶⁵⁾. V narodnem muzeju v Zagrebu je 21 nagačenih velikih uharic obojega spola in vseh starosti ⁶⁶⁾. Mojo domnevo, da namreč velika uharica na Hrvaškem ne pojema, je ovrget g. prof. dr. Ervin Rössler, ko sem z njim o tem osebno govoril dne 11. in 12. oktobra t. l. v zagrebškem narodnem muzeju, češ da je tudi na Hrvaškem in v Slavoniji vir od leta do leta redkejši ter da narodni muzej ni dobil od konca l. 1900 dalje, ko se je bil napravil popis zbirke, niti ene ptice te vrste.

Od Hrvaške in Slavonije preidemo neposredno k Dalmaciji, ker imajo te tri dežele prav mnogo skupnega ⁶⁷⁾. Prof. Juri Kolombatović ⁶⁸⁾ pravi, da je velika uharica mnogoštevilna v Dalmaciji na kopnem in tudi na otokih, [gnezdi pa redkokje. P. Kollibay ⁶⁹⁾ je dobil 13. maja 1902 v Blatih na otoku Korčuli dva puhasta kebčka (Dunenjunge) ter pripoveduje dalje, da je velika uharica po zatrdilu c. in kr. stotnika Grossmanna precej navadna stalna ptica v Boki kotorski ⁷⁰⁾. Gustav Menedorfer jo je slišal ponoči 14. februarja in 12. marca 1912 z dvorišča neke opuščene trdnjave vzhodno Budue ⁷¹⁾. Prof. dr. Gvidon Schiebel, ki se je večkrat dalj časa mudil na istrskih in dalmatinskih otokih, zatrjuje, da gnezdi vir, kakor mu je pravilo več zanesljivih lovcev, v skalnih stenah otoka Hvara ⁷²⁾ ter da se nahaja tudi na severodalmatinskem otoku Rabu ⁷³⁾.

Predno izpregovorimo obširneje o veliki uharici na Balkanskem polotoku, kamor spada vsaj deloma tudi Hrvaška, Slavonija in Dalmacija,

⁶¹⁾ J. f. O. 1882, str. 86.

⁶²⁾ Rojen 30. decembra 1842 v Lazu (Voglarji) pri Trnovem nad Gorico, umrl 25. aprila 1913 kot c. k. gozdar v Ajdovščini. Lovec, 1913, str. 100.

⁶³⁾ Lovec, 1911, št. 3—12; Lovec, 1912, št. 2—7.

⁶⁴⁾ Gjurašin. Dio drugi, str. 132.

⁶⁵⁾ Prof. dr. Miroslav Hirtz: Beiträge zur Kenntniss der Ornithofauna croatica. O. J., 1914, str. 5.

⁶⁶⁾ Glasnik Hrvatskoga naravoslovnoga društva. XIV (1902), str. 54.

⁶⁷⁾ Prof. dr. Miroslav Hirtz: Kritische Verbesserungen und Zusätze zum „Verzeichniss der Vögel der kroatischen Fauna“. O. J. 1912, str. 16.

⁶⁸⁾ Aquila 1903, str. 85.

⁶⁹⁾ Beiträge zur Kenntnis der Vogelwelt Dalmatiens. O. J. 1903, str. 29.

⁷⁰⁾ R. P. Kollibay: Vogelfauna der Bocche di Cattaro. J. f. O. 1904, str. 88.

⁷¹⁾ Aquila 1912, str. 69 in 70.

⁷²⁾ Dr. G. Schiebel: Beiträge zur süddalmatinischen Insel Lesina (nebst anderen Reisenotizen). O. J. 1908, str. 4.

⁷³⁾ Dr. G. Schiebel: Über die Vögel der Insel Arbe (Norddalmatien). O. J. 1912, str. 145.

moram splošno pripomniti, da je ptičji svet teh nad vse zanimivih pokrajin tako temeljito obdelan, kakor le malokateri drug kos zemlje. Že v prvi polovici preteklega stoletja, ko je bila ornitologija še v povojih, so se začeli zanimati Angleži, Francozi, Italijani in Nemci za ptice teh vzhodnih evropskih dežel⁷⁴⁾. Njih spisi so zagledali beli dan deloma kot samostojna dela, raztreseni so pa tudi po raznih strokovnih časopisih tedanje dobe. To obširno snov je zbral sedanji kustos in vladni svetnik bosensko-hercegovinskega muzeja v Sarajevu, g. Otomar Reiser, jo popolnil z lastnimi izkušnjami, nabranimi na raznih potovanjih po vsem Balkanu in izdal vse to v celoti, razvrščeni po posameznih deželah, pod naslovom „Materialien zu einer Ornis balcanica“ („Slovstvo“ št. 41). Mnogo njegovih črtic je prinesel tudi Glasnik zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini, ki izhaja od l. 1889 v Sarajevu.

Da je velika uharica v Bosni in Hercegovini še prav pogosta, dokazuje šest nagačenih ptic v sarajevskem muzeju⁷⁵⁾. Laska⁷⁶⁾ pravi, da prebiva posebno rada po razpokanih skalnih stenah obširnih gozdov, kjer tudi najraje gnezdi. Sploh zaklada Balkan, posebno Bosna in Hercegovina, zapadno Evropo, v prvi vrsti Nemčijo, z velikimi uharicami za kolibo. — Da prebiva ravno na Balkanu še v znatnem številu, ni pripisovati samo obširnemu pragozdom, temveč tudi kraškemu svetu in pa islamu, ki ne preganja živali, ampak jih ščiti.

V Črni gori je po Reiserju⁷⁷⁾ velika uharica poleg čuka — *athene noctua* (Retz.) in skovika — *pisorhina scops* (L.) — najbolj razširjena sova. Pozimi se zbere v velikem številu v vrbovih goščavah Skaderskega jezera, kjer ima dovolj hrane; sicer pa se drži v bližini gnezda, ki si ga izbere ravnotako pogosto ob skalni obali pri Odsinju (Dulciguu) kakor visoko v gorovju⁷⁸⁾. V sosedni Albaniji je vir primeroma enako pogosta ptica⁷⁹⁾.

⁷⁴⁾ Najznamenitejši ornitologi te dobe, ki so se bavili s pticami Balkana, posebno Grške so: Angleži Lord Lilford (Hon. Thomas L. Powys), W. H. Simpson, H. C. Barkley, Rob. Jameson, Hay M. Drummond, Henry Seebohm, W. Thomson; Francozi L. F. grof Marsigli, C. J. Temminck, A. comte Alléon, Th. de Heldreich, C. S. Sonnini; Italijani Orazio marchese Antinori, Paolo Savi in Nemci Henrik grof von der Mühle (H. grof Dumoulin), dr. Anton Lindermayer in še zdaj živi in slovstveno delavni dr. Teobald Krüper, konservator kr. vseučiliškega muzeja v Atenah.

⁷⁵⁾ Die Vogelsammlung des bosnisch-herzegovinischen Landesmuseums in Sarajevo, str. 19–20.

⁷⁶⁾ Das Waidwerk in Bosnien und der Herzegovina und die dortigen landes-ärarischen Wild-Schongebiete. Klagenfurt. Verlag von Joh. Leon sen. 1905, str. 51.

⁷⁷⁾ Ornis balcanica. IV. zv., str. 91–92.

⁷⁸⁾ Pl. Führer je ustrelil v enem letu, ko je bil v Črni gori, 10 velikih uharic, in sicer vse ob Skaderskem jezeru, razen ene, ki jo je dobil na Kakaricki gori.

⁷⁹⁾ Klaptocz Adalbert: Ornithologisches aus Nordalbanien. O. J. 1911, str. 50–51. — Pisatelj je bil le avgusta in septembra 1909 v severni Albaniji.

Na Grškem je bila velika uharica po zatrdilu grofa von der Mühle⁸⁰⁾ prej pogosta povsod po strmih pečinah in po starih benečanskih razpalih trdnjavah. Kdor bi pa mislil, da je tudi še dandanes tako, bi se zelo motil, pravi O. Reiser⁸¹⁾. Po njegovih lastnih izkušnjah in opazovanjih je najpogostejša še v Akarnaniji. Na Krfu je po Drummondu redka. Linder Mayer meni, da je na Kikladah ni; našel jo je pa na Evbeji. V središču Grške ni sicer navadna prikazen, vendar je našel Seeböhm, ko je bil na Parnasu, samca, samico in gnezdo z jajci. Še veliko redkejša je pa na Peloponezu.

V Srbiji je sploh povsod dosti pogosta stalna ptica. Reiser je na svojem popotovanju ujel v Jelašnici lepo veliko uharico, ki jo je prinesel živo v Sarajevo; drugo je ujel v okolici Jagodine⁸²⁾.

V Bolgariji je povsod pogosta stalna ptica⁸³⁾, Reiser jo je našel sicer na svojih treh potovanjih po tej deželi vselej samo enkrat⁸⁴⁾, ker je bil tam ob času, ko velika uharica že opravi svojo gnezditvev in vzgojo mladičev ter se goli; tačas so pa vse ptice manj živahne in se ne ganejo rade z mesta.

V Rumuniji je povsod pogosta, najbolj pa ob bregovih Donave in v Dobrudži⁸⁵⁾. R. vitez Dombrowski je v 12 letih imel v rokah skupaj 357 v deželi ustreljenih virov⁸⁶⁾.

Po izkazu, ki ga je sestavil Fr. Braun⁸⁷⁾ na podlagi raziskavanj Krüperja, Stricklanda in Rieglerja, je velika uharica v Mali Aziji tako-le razširjena: po Krüperju je povsod stalna ptica, Strickland jo je našel pri Smirni, Riegler⁸⁸⁾ jo našteje med pticami v okolici Carigrada; k temu pripomni Braun, da prinese še prav velikokrat veliko uharico v Carigrad na trg, kjer velja živa 20 pijastrov (3'40 mark). — Na Malti in obljudenem sosednem otoku Gozo je vir nestalen gost⁸⁹⁾.

⁸⁰⁾ Beiträge zur Ornithologie Griechenlands. Leipzig, 1844, str. 26.

⁸¹⁾ Orn. balc., III. zv., str. 320—321.

⁸²⁾ Izvještaj o uspehu ornitoloških putovanja u Srbiji godine 1899. i 1900. Priopćuje Otmar Reiser, kustos bosansko-hercegovačkog zemaljskog muzeja. Str. 18 posebnega odtiska iz Glasnika zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini. XVI. 1904, str. 125—152.

⁸³⁾ Dr. Edvard Klein: Naši ptici opisani za zemledjelci, ljesničei, lovci i ljubitelji na prirodna. Sofija, 1909, str. 91.

⁸⁴⁾ Orn. balc., II. zv., str. 104—105.

⁸⁵⁾ Max Sintonis: Gefangene Uhus. O. C., 1879, str. 15.

⁸⁶⁾ Orn. Romaniae, str. 421—422.

⁸⁷⁾ Fritz Braun: Unsere Kenntnis der Ornithologie der Kleinasiatischen Westküste. J. f. O. 1908, str. 539—626.

⁸⁸⁾ O. Reiser: Zur Kenntnis der Vogelwelt von Konstantinopel. O. J. 1904, str. 153—156.

⁸⁹⁾ Prof. Dr. R. Blasius: Ornithologie von Malta und Gozo und den umliegenden Inseln, mit Beiträgen aus den ornithologischen Berichten der Leuchtturmwächter von Dellimara und Gordas aus den Jahren 1886—1894. O. 1895, str. 139—211.

V Italiji ⁹⁰⁾ je velika uharica stalna ptica in razširjena povsod po visokih gorah med Alpami in Sicilijo; pozimi se klati okoli, pride pa redkokdaj v ravnino. Nekdaj je bivala v veliki kupoli stolne cerkve v Florenci in v zvoniku Starega gradu v Veroni, kjer so jo videli ponoči zalezovati mačke po strehah. Na Sardiniji ⁹¹⁾ in Korziki je ni; včasih se prikaže na otoku Kapri ⁹²⁾. V provincijah Catanzaro in Reggio v Kalabriji je zopet precej navadna; blizu mesta Catanzaro jo je slišal Martone ponoči večkrat na vrtovih okoli svoje hiše ⁹³⁾. Povsod pa se njeno število krči, kakor smo to videli tudi po drugih deželah. Bolj razširjena je po obsežnih alpskih gozdovih Piemonta, Benečije in toskanskega Apenina; zdi se pa, da se opažajo ob času preseljevanja ptice, ki prihajajo z onstranskih Alp ⁹⁴⁾.

Na Kitajskem je opazoval Pogge ⁹⁵⁾ za časa boksarske vstaje v parku ces. lovskega gradu Haize celo zimo samca in samico velike uharice. Na trgu jih je videl večkrat viseti pri prodajalcih divjačine. Opazil ni nikakega razločka v barvi med tamošnjimi sovami in našo vrsto.

Kjer živi, je navadno stalna ptica, ki pa potrebuje obširen okoliš, da lahko lovi nemoteno in neomejeno. Le skrajna sila jo prežene iz njenega bivališča. Če zapazi torej lovec kakega novega gosta te vrste v svojem lovišču, je to gotovo mladica, ki išče prikladnega domovanja; seveda se dandanes kaj takega ne zgodi zelo pogosto. Najbolj ji ugajajo samotni gorati in skalnati gozdi, ravnin se kolikor mogoče ogiblje.

Velika uharica je drzna, srčna ptica, ki se loti celo planinskega orla in ga baje včasih tudi premaga. Njena velikost in moč njenih udov ji daje še poseben pogum. Podnevi je živahnější kakor druge sove; tudi v jetništvu poseže večkrat podnevi po hrani; — druge vrste pa žde podnevi mirno zaprtih oči in čakajo, da se zmrači. Zato tudi skrbno pazi, kaj se godi okoli nje, in zbeži že pred nevarnostjo. Kako bistro vidi tudi podnevi, opazujemo lahko na lovu v kolibi, kjer zagleda vir ne le bližajočega sovražnika že v velikem razdalju, temveč spozna tudi natanko če mu je roparica nevarna ali ne, in se pripravi za boj. Da jo je težje

⁹⁰⁾ Manuale di Ornitologia Italiana. Elenco descrittivo degli uccelli stazionari o di passaggio finora osservati in Italia del conte dott. E. Arrigoni degli Oddi. Con 36 tavole e 401 incisioni nel testo da disegni originali. Ulrico Hoepli, editore — libraio della Real casa. Milano, 1904, str. 82—85.

⁹¹⁾ J. f. O., 1865, str. 129.

⁹²⁾ Dr. A. Koenig: Die Vogelwelt auf der Insel Capri. J. f. O. 1886, str. 516 in 521.

⁹³⁾ M. Martone: Die Raubvögel der Provinzen Catanzaro und Reggio in Calabrien. O. J. 1893, str. 231—233.

⁹⁴⁾ Conte dott. E. Arrigoni degli Oddi na omenjenem mestu.

⁹⁵⁾ Pogge: Beobachtungen aus dem nordöstlichen China, gesammelt während des Krieges in China. J. f. O. 1902, str. 369—390.

zapaziti, dene perje posebi, če sedi na veji, se pritisne k deblu ter se naredi zelo vitko tako, da jo prav lahko prezremo. Poišče si zato tudi najgostejša drevesa in se skrije v najbolj košate veje. Potika se najraje po skalnih razpokah ter med razvalinami razpalih gradov in podrtih poslopij, če so v gozdu ali blizu gozda, tudi v velikih prostornih žlamborjih, kjer prebije dan.

Kadar sedi mirno na varnem, ji štrle iz čudno zgužene pernate gručice samo skrajne okončine; bliskave oči so napol zaprte, pernasti ušesni čopki pobešeni. Če pa zapazi kaj nenavadnega, takoj izbuli oči, kima z glavo in se priklanja, da bi videla, kaj jo moti; privzdigne zdaj to zdaj drugo nogo, obrne zunanji prst enkrat naprej pa zopet nazaj, začne se tresti, počasi mežika ter poka s kljunom. Kadar se razsrdi, ji žaré oči, trup pripogne naprej, peruti pobeši, se naščeperi, da se zdi še enkrat toliko kakor je v resnici, piha in dleska strahovito s kljunom, pa se zakadi v nasprotnika. Kar je zgrabila ne izpusti zlepa⁹⁶⁾. Prepodena leti neovirano skozi najgostejše vejevje — zopet dokaz, kako izvrstno vidi tudi podnevi — ter si poišče kako drugo skrivališče. Leti lahko, brez šuma in omahljivo, večidel nizko; zvečer se pa včasih povzpne prav visoko v zrak.

Vir je navadno samotar, le ob gnezditvi živi s samico in mladiči. Če jih opazujemo v zgodnji spomladi več skupaj, ki delajo ponoči veliko hrušča in trušča, so to samci, ki se tepo za samico. Z izvoljeno samico živi samec celo svoje življenje skupno tudi izven gnezditve.

Navadni glas velike uharice je votel, zamolkel in zategnjeni pu hu ali puhue, ki se precej daleč sliši in odmeva še strašneje v nočni tišini, tako da človeka včasih zona obhaja, posebno če je več virov skupaj v samotnih goratih gozdovih ali pa v razvalinah zapuščeni gozdnih gradov. Ti glasovi, pomešani s kakim tanje donečim hu, izpreminjani s temi in drugimi nekoliko drugačnimi glasovi, so podobni zdaj zvonečemu posmehovanju, potem zopet pasjemu bevskanju in tuljenju, glasnemu ukanju lovcev, hrzanju in razgetanju konj itd., so nemalo pripomogli in dali snovi za pravljico o divjem lovcu in njegovem spremstvu⁹⁷⁾. Tanji „hu“ je res podoben človeškemu ukanju in je menda tudi parilni klic velike uharice, ker ga slišijo večkrat pomladi kakor druge letne čase. Glasno vreščanje se sliši o tem času samo od samice. Če je jezna, zapira kljun tako trdo, da je slišati glasno pokanje, združeno v največji jezi s pihajočim „pu“. — Mladiči čivkajo. Rusi imajo

⁹⁶⁾ Boj lisice z veliko uharico popisuje H. Gadamer: Einiges über Strix Bubo v J. f. O. 1861, str. 390—391.

⁹⁷⁾ O praznovrststvu glede sov razpravlja dr. Evg. Geschick: Aquila 1911, 141—2. Primeri: Gloger, Eine zweite Gattung von Urhebern der sogenannten „wilden Jagd“. J. f. O. 1857, 72—75. — Eug. v. Homeyer, Über die wilde Jagd. J. f. O. 1858, 168—170 in J. Hocker v J. f. O. 1870, 234.

veliko uharico za vremenskega preroka in pričakujejo od tam, od koder slišijo njen glas, bližnjo vremensko izpremembo ⁹⁸⁾.

Od mladih nog vzgojena postane precej krotka, dobé pa se tudi zlobne ptice. Oton pl. Riesenenthal ⁹⁹⁾ pravi, da so velike uharice, ki niso bile mlade ujele, ali pa ki niso z njimi prej prav ravnali, pozneje navadno hudobne. Kadar jo vzame lovec iz kletke, da gre z njo na lov, mora biti prav posebno previden ter jo mora hitro in odločno prijeti od strani za noge, ne da bi ji prizadejal kake bolečine; če jo prime preveč lahno ali bojazljivo, postane boječa in se rada po robu postavlja. Če jo pa nekateri lovci pretepajo, predno si jo upajo vzeti iz kletke, potem ni čudno, če povrača hudo za hudo ter se loti svojih mučiteljev. Splošno se pa lahko trdi, da je več hudobnih, upornih in krvoločnih, kakor pa pohlevnih in bojazljivih velikih uharic.

Velika uharica se hrani z majhnimi in z mladimi večjimi sesalci, s srednje velikimi pticami, s plazilci in hrošči. Hrčki, veverice, polhi, podgane, miši, krti ji gredo enako v slast, kakor jelenčeta, mlada srnjad, zajci, kunci, divje kure, ruševci, gozdne jerebice, fazani, prepelice, poljske jerebice, vrane, šoje; tudi najmanjših ptičev ne zametuje. Najljubše so ji pa baje vrane; zato se približa pozimi mestom, ki jih obdajajo gozdovi, in lovi tam po strehah speče vrane; za meso ujed pa ne mara. Tudi jež ni varen pred njenimi kremplji. V Veroni je lovila ponoči mačke po strehah; na Tirolskem ¹⁰⁰⁾ in na Ogrskem lovi postrvi in menda tudi druge ribe ¹⁰¹⁾. Malim živalim stare s svojim močnim kljunom najprej glavo in velike kosti ter jih pogoltne potem s kožo, dlako in z vsim perjem; večjim pticam odtrga glavo, jih nekoliko oskube, raztrga meso na male kosce, ki jih požre. Večje in trje kosti se zavijejo v želodec večinoma v pogoltnjeno dlako in perje. Uharica jih izmetava v podolgastih kepah kot izbljuvke skoz požiralnik, ostalo pa prebavi ¹⁰²⁾. Večjih živali ne požre s kožo in dlako vred, temveč jim razpara trebuh, požre samo meso, zloži, če ne more vsega naenkrat použiti, kožo zopet lepo skupaj in porine vse v kak temen kot, od koder privleče zopet na dan, kadar je treba. Ker je zelo močna, nese lahko tudi večje živali, n. pr. zajce, mačke

⁹⁸⁾ Radde, Pharm.: Beiträge zur Ornithologie Süd-Russland's nach Beobachtungen i. J. 1852—53. J. f. O 1854, str. 52—64.

⁹⁹⁾ Naumann, V., 64.

¹⁰⁰⁾ Prof. Dr. K. W. von dalla Torre und Franz Anzinger: Die Vögel von Tirol und Vorarlberg. M. O. V. W. 1897, 97—140.

¹⁰¹⁾ Aquila, 1898, 299.

¹⁰²⁾ Z raziskavanjem izbljuvkov ujed se v novejšem času obširno bavi ogrska ornitologična centrala v Budimpešti, ki priobčuje uspehe v svojem strokovnem glasilu „Aquila“, in pa tajni vladni svetnik prof. dr. Rörig na ces. biolog. zavodu za poljedelstvo in gozdarstvo v Dalehmu pri Berlinu, ki mi je tudi preiskal nekaj vsebin želodcev naših ujed.

precej daleč. Pozimi ji je tudi mrhovina dobra. — Zgodaj zvečer, ob meglenem vremenu večkrat še pred večernim mrakom, izleti na lov in se poda pozno zjutraj h počitku. Severni gostje, ki so bolj navajeni solnčne svetlobe kakor naše ptice, pa love in menda tudi potujejo podnevi.

Ujetemu viru dajejo navadno perotnino, v sili tudi meso crknjene živine; da se dobro počuti, zato potrebuje prostorno, ne presvetlo gajbo ali mali hlev s sedili in vsak dan toliko hrane kakor je vrana velika. Preveč živeža ji škoduje in je bolje, če včasih po nekaj dni strada. Použije lahko naenkrat zelo veliko hrane, pa lahko brez škode prebije tudi 4—5 tednov brez vsakega živeža. Ujete velike uharice morajo dobivati ptice s perjem ali sesalce z dlako, kar jim pospešuje prebavljanje, sicer takoj poginejo¹⁰³). Dajati jim ne smemo s kroglo ali s šibrami ustreljenih živali, ker se s svincem lahko zastrupe. Dajati jim moramo vsak dan sveže vode v široki posodi, da se morejo kopati in si žejo pogasiti. Zelo dobro je tudi, če se del gajbnega stropa prevleče z žičnim omrežjem, da jetnico pošteno namoči dež, ki zamori mrčes v njenem perju. Gajba bodi na takem prostoru, da uharice preveč ne nadlegujemo ter da tudi nas ne nadleguje neprijetni vonj njenih jedilnih ostankov.

Kanibalizem velike uharice svedoči dogodek s Predarlskega, ko je izmed dveh iz gnezda vzetih mladih uharic ena požrla svojo vrstnico v jetništvu¹⁰⁴).

Kakor sploh sove prištevamo tudi veliko uharico prvim gnezdilkam v zgodnji spomladi, dasiravno gnezdi samo enkrat na leto. Njen parilni klic, tanki „hu“, se sliši v južnih krajih že proti koncu februarja, pri nas marca in aprila, na severu pa šele meseca maja. Te priprave za gnezditev se začno pri istem paru v raznih letih včasih prej včasih poznej. Svoje zelo veliko gnezdo naredi od zunaj iz krepelcev in suhe brsti, znotraj ga pa izdela iz suhega listja, mahu in stelje. Najraje ga postavi v skalnate razpoke ali pa v zidovje razvalin. Ako ni takih prostorov, pa na šture starih dreves, kaj redko pa na visoka drevesa; tudi v starih kamenolomih, v drevesnih žlamborih in v zemeljskih votlinah najdemo njeno gnezdo. V Sirmiji gnezdi po luknjah ilovnatih sten¹⁰⁵). Včasih znese svoja jajca tudi v kamnate izdolbine brez vsake podlage, ali pa kar na tla. V Rumuniji gnezdi po ilovnatih stenah, v votlih vrbah,

¹⁰³) Alex. von Homeyer: Beobachtungen über die Vögel des zoologischen Gartens zu Frankfurt a. M. J. f. O., 1859, str. 351—375.

¹⁰⁴) P. Th. A. Bruhin. Die Wirbeltiere Vorarlbergs. Eine Aufzählung der bis jetzt bekannten Säugetiere, Vögel, Amphibien und Fische Vorarlbergs, einschließlich des Rheintales und des Bodensees. Verhandlungen der zool.-bot. Gesellschaft in Wien. XVIII. (1868), 246.

¹⁰⁵) H. Frhr. Geyr v. Schweppenburg, Ornithologische Beobachtungen im Komitate Syrmien. J. f. O. 1915, 70—111.

ki so na dve strani odprte, ob dolnji Donavi v gostem, zahomotanem starem trstju: taka gnezda so vedno zelo obsežna. Po stepah pa gnezdi na tleh za kakim grmom. Prav rada zasede tudi gnezda orla in drugih večjih ujed. Čas, kdaj znese prvo jajce, je za razne pokrajine različen, tudi ne znese vseh jajc v enakih presledkih. L. pl. Führer je obstrelil veliko uharico blizu Skaderskega jezera dne 15. februarja 1894, ki se je kmalu udomačila in začela s parilnimi klici, ki so se vsako noč daleč slišali ¹⁰⁶⁾. Reiser je kupil v Perušnici mlado uharico, ki so ji začela šele 4. julija 1893 prva peresa rasti. 12. aprila 1866 so našli v gnezdu mladiča in 2 zelo zaleženi jajci, ki sti bili že tako razviti, da je koklja iz njih izvalila v treh dneh še enega mladiča ¹⁰⁷⁾. Krüper navede 2. aprila 1861 atenskemu muzeju poslano gnezdo iz Atike; 1 jajce je bilo dne 20. aprila 1898 vzeto iz gnezda in 22. marca 1893 gnezdo z 2 jajci ¹⁰⁸⁾. Pl. Dombrowski je našel najzgodnejše gnezdo z 2 jajci, nekoliko zaleženo, 7. marca 1900, najpoznejše pa dne 10. aprila 1903, sveže s 3 jajci ¹⁰⁹⁾. Na Ogrskem so našli v komitatu Liptó navadno šele okoli 20. aprila prvo popolno gnezdo, dne 20. aprila 1902 so bili pa najdeni mladiči vsled izredno ugodnega vremena meseca februarja že 8 dni stari ¹¹⁰⁾; 22. aprila 1872 je bilo gnezdo 2 jajc že precej zaleženo ¹¹¹⁾ in 28. maja 1912 sta bila 2 mladiča že precej odrasla ¹¹²⁾. Zato je popolnoma umljivo, če trdi dr. Evg. Greschik, da se na Ogrskem dobi prva zalega konec marca in meseca aprila ¹¹³⁾. Za Kranjsko pa morem navesti le Schollmayerjevo opazovanje, da je ustrelil dne 18. avgusta 1893 v Vilovi steni ¹¹⁴⁾ blizu Mašuna mlado, ali vendar doraslo veliko uharico ¹¹⁵⁾. — Po predstojećih podatkih se torej začne gnezdilni čas v naši geografski širini konec marca in meseca aprila, kar je tudi v skladu z Reichenowovo navedbo ¹¹⁶⁾. V Laponiji se začne gnezdilni čas pozneje, šele v začetku meseca maja.

Samica znese dve, tri, k večjemu štiri jajca. R. pl. Dombrowski je našel v 12 letih 21 gnezd in sicer 2 z 1 jajcem, 7 z 2 jajcema, 8 po 3, 3 po 4 in 1 s 5 jajci ¹¹⁷⁾. Oplojeni sta navadno samo 2 jajci, v krajih, kjer je obilo hrane, tudi tri ali štiri. Dombrowski je našel v gornjem času v 38 gnezdih to-le število mladičev: 4 gnezda po 1 mladiča, 12 po 2, 10 po 3 in 2 po 4 mladiče ¹¹⁸⁾. Jajca so sveža apnenobe bele barve, po daljšem valjenju pa vlečejo malo na rumenkasto, blešča so srednjega, precej grampasta ter imajo po dolgem posamezne brazde z malimi ali precéj številnimi potnicami. Lupina je 0.39—0.41 mm debela. Oblike so prav okroglaste, dobijo se pa tudi podolgaste jajca. Uharičina

¹⁰⁶⁾ Orn. balc., IV. zv. str. 91.

¹⁰⁷⁾ Orn. balc., II. zv., str. 105.

¹⁰⁸⁾ Orn. balc., III. zv., str. 321.

¹⁰⁹⁾ Orn. Romaniae, str. 423.

¹¹⁰⁾ Aquila 1903, str. 258.

¹¹¹⁾ Aquila 1901, str. 165.

¹¹²⁾ Aquila 1913, str. 216.

¹¹³⁾ Aquila 1911, str. 149.

¹¹⁴⁾ O. J. 1891, str. 85.

¹¹⁵⁾ O. J. 1894, str. 136.

¹¹⁶⁾ Reichenow, str. 78.

¹¹⁷⁾ Orn. Romaniae, str. 423.

¹¹⁸⁾ Orn. Romaniae, str. 423—424.

jajca so malo večja kakor kurja. 22 jajc, ki jih je meril dr. Eugène Rey, je merilo povprečno $58.14 \times 48.70 \text{ mm}$; največji $63 \times 48.8 \text{ mm}$ in $62.7 \times 51 \text{ mm}$; najmanjši pa $53.3 \times 47 \text{ mm}$ in $56.3 \times 46 \text{ mm}$. Jourdain je izmeril 47 jajc iz Škandinavije, severne Nemčije in Finske, ki so merila povprečno $59.95 \times 49.7 \text{ mm}$, največji: $66 \times 50.9 \text{ mm}$ in $65 \times 52.5 \text{ mm}$; najmanjši $53.2 \times 48 \text{ mm}$ in $58.3 \times 46.3 \text{ mm}$ ¹¹⁹). 48 jajc, ki jih je našel in izmeril pl. Dombrowski, je merilo povprečno $59.3 \times 48.93 \text{ mm}$, največji $63.4 \times 48.7 \text{ mm}$ in $62.7 \times 51.4 \text{ mm}$; najmanjši 51.2×46.8 in $55 \times 45.4 \text{ mm}$ ¹²⁰). Wendlandt je izmeril pa 57 jajc, ki so merila povprečno $59.0 \times 48.7 \text{ mm}$ ¹²¹). Tehtajo po Reyu povprečno 7.664 g ; najtežje 8.07 g , najlažje 7.1 g ; po Wendlandtu pa povprečno in sicer neizpihana 7.087 g , prazna 6.85 g . Jajca severnih vrst so večja kakor ona južnih. H. Schoultz je našel na Finskem 4 jajca, ki imajo te-le izredne dimenzije: 2 po $64 \times 52.5 \text{ mm}$, $63.5 \times 52 \text{ mm}$ in $63 \times 52 \text{ mm}$ ¹²²). Proti luči obrnjena so rdeče-rumeno prozorna kakor vsa sovina jajca.

Rajni dr. Rey je imel v svoji zbirki pegasto jajce velike uharice, ki je bilo z 2 drugima normalnima jajcema najdeno dne 26. marca 1870 v Španiji, z rjastorjavimi marogami in črtami, ki so značilne jajcem rjastega škarnjeka (*milvus milvus* L.); merilo je $57.9 \times 49.5 \text{ mm}$ in tehtalo 8.07 g . To jajce je znanstveno zato zelo zanimivo, ker po zakonih vzvrata (*Rückschlag*) lahko sklepamo, da so sorodne skupine velike uharice, torej tudi ona, prvotno nesle marogasta jajca¹²³). Ker je bila po njegovi smrti ta bogata zbirka prodana in razkropljena po celem svetu, ne vem, kdo ima zdaj to jajce, ki je naslikano na tab. 122, sl. 3 pod „Slovstvo“ št. 54 navedenega Reyevega dela. Tudi O. Kleinschmidt hrani v svoji zbirki marogasto jajce velike uharice, znešeno v jetništvu¹²⁴). Ravno tako ima Robert Lensen 2 marogasti jajci velike uharice, ki jih je znesla v jetništvu, tako da je vsak dvom o njih pristnosti izključen. Maroge so okoli 1 mm velike in rumenkaste barve; vsako jajce ima približno po 10 takih marog¹²⁵).

Dozdaj se mi še ni posrečilo najti kako gnezdo velike uharice. Tudi v deželni muzeju ni nikakega gnezda ali posameznega jajca.

Valilna doba, t. j. razdalja med prvim znesenim jajcem in zadnjim izleženim mladičem, znaša pri veliki uharici 28 do 37 dni¹²⁶). Samica vali sama. V jetništvu potrebuje za to le 34 dni¹²⁷). Ker začne precej, ko znese prvo jajce, valiti, so mladiči v gnezdu različno veliki.

¹¹⁹) Hartert, str. 962.

¹²⁰) Orn. Romaniae, str. 424.

¹²¹) J. f. O. 1913, str. 441—442.

¹²²) Z. f. O. u. O., XIV. letnik, str. 184.

¹²³) Dr. E. Rey: Ein geflecktes Uhu. (O. M. B. 1893, str. 57—58.)

¹²⁴) Hartert str. 962.

¹²⁵) O. M. B. 1894, str. 93—94.

¹²⁶) Orn. Romaniae, str. 424.

¹²⁷) O veliki uharici v jetništvu piše poleg Naumanna, V. zv., str. 65—66 tudi

Izleženi mladiči so od začetka podobni belim volnatim kepam; gosti, umazano beli puh postane pozneje rumenosiv in je z finimi valovitimi črtami temnejše, rjavkaste barve prevlečen. Neprestano glasno sikanje in pa semtertje zveneče žvižganje, kar se prav daleč sliši, izda lovcu njihovo gnezdo. Šele v 6. tednu jim začno rasti pernati čopki. V gnezdu ostanejo tako dolgo, da znajo leteti. Starši jim donajajo vedno toliko hrane, da je okoli gnezda nakopičena taka zaloga, da bi poleg mladičev lahko živela cela družina. — Mlada velika uharica v prvem popolnem perju je enaka starim pticam. Samice so v drugem, samci pa šele v tretjem letu spolno godni.

Starši branijo srčno svoj zarod proti vsakršnim sovražnikom. Rajni oče mojega prijatelja je pripovedoval, da so morali natekniti vselej žične krinke, kadar so šli pobirat mlade uharice iz gnezd. V sili prenese jajca ¹²⁸⁾ in mladiče ¹²⁹⁾ iz ogroženega v drugo varno gnezdo. Stara se držita stanovitno enkrat izbranega gnezdišča ter se nikoli ne podasta posebno daleč, temveč se vrnete na staro mesto spomladi, ko se zopet bliža čas gnezditve. Tudi če jim pobereš redno vsako leto jajca ali mladiče, jih ne prepodiš.

Malo je ptic, ki bi imele toliko hudih in nespravljljivih sovražnikov, kakor jih ima velika uharica. Še dobro, da so ti sovražniki samo ptice, ki jo res sovražijo iz celega srca; pa med pticami zopet v prvi vrsti le gozdne prebivalke; močvirne in povodne se ne zmenijo veliko zanjo, nekatere pa sploh nič. Pregarjajo in dražijo jo neprestano, če jo zapazijo podnevi. Z glasnim vriščanjem jo izdajo celi okolici in kmalu se okoli nje zbere vse kar nosi perje. Drobiž samó zabavlja, šoje, vrane, manjše ujede, celo sove, se pa tegotno zaganjajo vanjo ter jo kljujejo in skubejo, kolikor se da. Posebno gorke so ji med vsemi pticami vrane; to je maščevanje in nekako povračilo, ker velika uharica na svojem ponočnem lovu tudi najraje zgrabi kako spečo vrano. S svojim izredno tenkim vonjem izsledijo njeno skrivališče, potem pa z neprestanim vpitjem in obletavanjem naznanijo vsi okolici mesto, kjer sedi velika uharica. Najhujši in edini pravi njen sovražnik je pa vendar le človek, ki to sovo neposredno ogroža v njenem obstanku, ker intenzivnejše gozdarjenje in pa vedno pičlejše število starih, močnih dreves, ugodnih za gnezditve, manjša njeno število in razširjenost. S tem pa nikakor nočemo trditi, da velika uharica beži pred kulturo, ker je n. pr. za Carigrad naravnost

A. Bau: Naturgeschichte der deutschen Vögel, einschließlich der sämtlichen Vogelarten Europas von C. G. Friderich. 5. Aufl. Stuttgart. Verlag für Naturkunde Sprösser & Nägele 1905, str. 370—371.

¹²⁸⁾ Z. f. O. u. O. XIV. letnik, str. 184.

¹²⁹⁾ Dr. C. W. L. Gloger: Einige vorzugsweise bemerkenswerte Beobachtungen Audubon's . . . Raubvögel, die ihre Jungen forttragen . . J. f. O. 1855, str. 34—36 ozir. „Naumannia“ Jahrg. 1853, str. 103.

značilna prikazen in se jih med zidovji tega svetovnega mesta lažje ujame 12 kakor pa en sam krokar¹³⁰). Njeno nazadovanje razvidimo lahko tudi iz vedno pičlejših poročil v lovskih in strokovnih listih. — Netako resni in nevarni kakor človek, pa vendar dovolj nadležni sovražniki so zajedalc, ki se rede v njenem perju, drobu in koži. Poznamo jih dozdej okoli 14 vrst.

Velika uharica je precej plašna in oprezna, zato jo je prav težko ustreliti; vendar je to edini lovski način, jo dobiti v roke. Lova v skopec pa ne morem priporočati, ker je trpinčenje ujete ptice, posebno če rabimo, kakor je dandanes še menda po celi deželi v navadi, skopce z negumiranimi locnji. Nekega tretjega načina lova pa nočem tukaj natančneje opisati, ker nemaram dajati potuhe nikomur, najmanj pa našim lovcem, ter tako očitno pospeševati pokončevanje te nadvse zanimive ptice.

Ker velika uharica pokončuje brezštevne miši, podgane, hrčke, krte, veverice, vrane in druge škodljivke, koristi v prvi vrsti poljedelcem. Lovec pa dobi lahko lepe novce za mladiče, ki jih rabijo za lov v kolibah. Dasiravno nisem posebno vnet zagovornik tega lova v splošnem, ker se streljajo druge tudi že precej redke ujede, ga vendar imam za neobhodno potrebnega v pokrajinah, kjer so fazanarije ali pa tam, ker so cele naselbine nadležnih kavk in škodljivih vran.

Končno bi morali napisati še poglavje o škodi, ki jo povzroča velika uharica, Težavna naloga! Res je, da potrebuje radi svoje velikosti tudi veliko hrane, posebno ko pita svoje mladiče; tačas pokonča mnogo več živali, kakor jih potrebuje zase in za svoj zarod. Vse to so pa zgolj lovne živali, tako da more samo lovec govoriti o kaki škodi. Če računi in primerja korist s to škodo, potem seveda tehtnica ne bo potegnila na stran naše ptice. To načelo je tudi uveljavljeno v našem deželnem zakonu v zaščito ptic z dne 17. junija 1870 (dež. zak. št. 20), ki proglašča veliko uharico za škodljivo, tako da jo sme vsakdo in ob vsakem času loviti in ubijati. Tudi naš nepozabni Erjavce je uvrstil veliko uharico med „živali, škodljive in sovražne naši živini in divjačini“. Od tedaj se je pa marsikaj izpremenilo: merodajna ni samo materialna koristnost ali škodljivost, temveč odločuje v prvi vrsti etična in estetična vrednost kake ptičje vrste, da jo uvrsti zakonodajalec v ono skupino, ki bi

¹³⁰) F. Braun: Tiergeographische Fragen, das propontische Gebiet betreffend. I. Beiträge zur Ornithologie der rumelischen und bithynischen Halbinseln. (1. Fortsetzung). Wissenschaftliche Beilage zum Programm Ostern 1909 des Königl. Gymnasiums zu Graudenz. Graudenz 1909. Str. 4 in 14–15.

jih moral ščititi zakon. Dozdaj se namreč do tega idealnega stališča ni povzpел niti nemški državni zakon v zaščito ptic z dne 30. maja 1908 in tudi naš kranjski deželni zakon z dne 20. junija 1910 (dež. zak. št. 27) ni tega storil¹³¹⁾. V najnovejšem času je tudi misel, da moramo varovati naravne spomenike, to je zelo redke živali in rastline, če jih hočemo oteti pogina, veliko pripomogla, da uživa velika uharica v mnogih loviščih, zlasti na Nemškem, popolno zaščito; imetniki lovišč so ponosni, da jo imajo v svojem lovu in se ne menijo za ono divjačino, ki jo potrebuje za svojo prehrano in za prehrano svojih mladičev. Da bi jih posnemali tudi naši lovci! Če bi se bilo vsled tega bati njene izredne razploditve, bi nikakor ne zagovarjal njenega popolnega varstva; ali to je z ozirom na pičlo število izleglih mladičev in radi izbirčnosti v bivališču in gnezdišču izključeno. Kdor pa hoče po Horaciju združiti prijetno s koristnim, naj opusti popolnoma pokončevanje starih sov, zato pa naj vzame vsako drugo leto mladiče, ki se prav lahko spravijo v denar!

(Dalje prih.)

Über einige für Krain neue oder seltene Pflanzen und die Formationen ihrer Standorte.

Von Alphons PAULIN.

I.

Schluß.

4. *Athyrium alpestre* (Hoppe) Rylands.

(Syn. *Aspidium alpestre* Hoppe; *Polypodium rhaeticum* L. p. p.; *Asplenium rhaeticum* Brügger; *Athyrium rhaeticum* Dalla Torre).

*Athyrium alpestre*⁹⁾, das in Österreich in der subalpinen und Krummholzregion der Alpen- und Sudetenländer verbreitet ist¹⁰⁾, konnte ich nach Pospichal¹¹⁾ in meiner die Farne Krains umfas-

¹³¹⁾ Lovec str. 1913, 183—184.

⁹⁾ Über die Nomenklatur dieser Art vgl. Ascherson P., *Equisetum heliocharis*, *maximum* und *Athyrium alpestre* in Ö. B. Z. 1896, p. 44 ff. und Ascherson u. Graebner, Synopsis der mitteleurop. Flora, ed. 1., I, p. 14.

¹⁰⁾ Cf. Fritsch K., Exkursionsfl. f. Österr., ed. 2., 1909, p. 8. — Aus Krain speziell wird *Ath. alpestre* weder in Luerssen Farnpfl. noch in Aschers. u. Graebn. Synopsis angeführt.

¹¹⁾ Pospichal E., Flora des österr. Küstenl., I, p. 15.

senden Darstellung l. c. p. 10 nur aus dem an der krainisch-küstenländischen Grenze gelegenen Abschnitte des Ternovaner Waldes anführen.

In den in Krain gelegenen Alpenzügen¹²⁾ der Steiner- und der Raibler-Alpen¹³⁾ sowie auch der Karawanken¹⁴⁾ habe ich *Athyrium alpestre* jahrelang vergeblich gesucht, wiewohl ich auf meinen zahlreichen Exkursionen der Auffindung desselben mein besonderes Augenmerk gewidmet habe. Endlich ist es mir vor zwei Jahren gelungen, das Vorkommen dieser imposanten Farnart auch innerhalb der Grenzen Krains nachzuweisen, u. zw. in den Karawanken auf dem der Barentaler Kočna im Nordwesten vorgelagerten Lepi Vrh.

Im August 1913 unternahm ich eine Exkursion auf unsere durch ihre prächtigen im Frühlinge mit einer Massenvegetation der schmalblättrigen Narzisse (*Narcissus angustifolius*) besäten und später an seltenen Arten so reichen Alpenwiesen berühmte Golica. Meine Absicht hiebei war es, von dieser Karawankenalpe aus längs des in OSO-Richtung verlaufenden Grenzkammes bis zum Kočna Sattel (1560 m) zu gelangen und von da aus die Barentaler Kočna (1940 m) zu ersteigen, die zu begehen ich bishin noch nicht Gelegenheit hatte. Tatsächlich wurde plangemäß der Weg bis zum Kočna Sattel zurückgelegt, letzterer jedoch schon zu so vorgerückter Tagesstunde erreicht, daß ich die Besteigung der Kočna ausschalten mußte, um den über den Bärensattel (1696 m) projektierten Abstieg nach Jauerburg noch vor Einbruch der Nacht vollführen zu können. Um den Bärensattel zeitrecht zu erreichen, schlug ich daher den an den Südwestgehängen des Lepi Vrh und der Kočna dahinziehenden, durch den Alpenverein „Slovensko planinsko društvo“ regulierten markierten Weg ein.

¹²⁾ In der Benennung und Begrenzung unserer Alpenzüge folge ich im wesentlichen der von Böhm gegebenen Einteilung. Vgl. Böhm A., Einteilung der Ostalpen in Penck, Geogr. Abhandlungen, Bd. I, Heft 3, p. 466—471. — Bezüglich der Abgrenzung der Steiner Alpen vgl. auch Seidl F., Kamniške ali Savinjske Alpe, p. 14 u. 15.

¹³⁾ Im küstenländischen Anteil der Raibler Alpen ist unsere Art nach Scholz (im Jahresber. des Gymn. Görz, 1896, p. 11) im Isonzotal bei Flitsch nicht selten.

¹⁴⁾ Nach v. Hayek, Fl. von Steierm. I. u. Pacher u. Jabornegg, Fl. von Kärnten I, scheint *Ath. alpestre* auch in den in Steiermark, bzw. Kärnten gelegenen Teilen der Steiner (Sanntaler) Alpen und Karawanken zu fehlen. v. Hayek führt l. c. p. 18 nur in Mittel- u. Obersteiermark gelegene Standorte an (Trisselwand, Loser u. Rötstein bei Aussee; Prebichl; Gamstein bei Palfau, Hochkor, Schneetalpe, Raxalpe; Grafenalm am Ruprechtseck, bei Oberwölz, Schiedeck u. Steinkararinken bei Schladming, Hoch-Wildstelle, Gumpeneck, Unholding; Klackalm bei St. Johann am Tauern, Hochschwung, Seetaler Alpen; Wechsel, Koralpe). Pacher u. Jabornegg verzeichnen l. c. p. 85 folgende Fundorte: Hinteres Maltatal, Maltitz am niederen Tauern, Laschgbach ob der Mannhardt-Hütte, Heil. Blut, Döbernitzer Graben im oberen Gailtal und auch die Koralpe (Pacher, Nachtr. z. Fl. v. Kärnt. p. 3).

Der bequem angelegte Weg führt zunächst durch einen hochstämmigen Buchenwald, der gegen 1600 m in einen vorwiegend aus strauchigen Krüppelbuchen (*Fagus silvatica*) sowie aus einzelnen Krummholzkiefern (*Pinus mughus*) und Almrauschbüschen (*Rhododendron hirsutum*) bestehenden Buschwald übergeht. Auf dieses Buchengestrüpp folgt ein ausgedehntes Grünerlengebüsch (*Alnus viridis*), das weiter oben von einem dichten, stellenweise bis an den Kamm reichenden Legföhrengesträuch (*Pinus mughus*) überhöht wird, welches der nach dem Bärensattel führende Weg in seinem weiteren Verlauf z. T. durchquert.

Athyrium alpestre hat nun seinen Standort in dem genannten Grünerlengebüsch, wo es zahlreich und in sehr üppigen Stöcken vorkommt. Wiewohl dieser Fundort in einer relativ bedeutenden Seehöhe (ca. 1680) gelegen ist, erreichen die Wedel eine Länge von oft über 1,5 m, wie solche J. Kerner ebenfalls auch unter Grünerlen bei Trins im Tale Gschnitz (Tirol) gesammelt und als „forma *umbrosa*“ in A. Kerner's „Flora exsicc. Austro-Hungarica“ sub Nr. 2702 ausgegeben hat¹⁵⁾.

Unsere Art findet sich hier gemeinsam mit der zweiten auch in Europa vorkommenden Art der Gattung *Athyrium*, dem habituell sehr ähnlichen allgemein verbreiteten *Ath. filix femina*, von der sie sich aber durch das dunklere Kolorit der strafferen Blätter, die stumpferen, breiter und kürzer gezähnten Segmente dritter Ordnung und namentlich durch die kleineren, an entwickelten Wedeln fast kreisrunden (nicht hakenförmigen oder länglichen), infolge des rudimänteren Indusiums scheinbar nackten Sori unterscheidet.

Wie *Ath. filix femina* variiert übrigens auch *Ath. alpestre*, namentlich in Bezug auf die Teilung der Tertiärsegmente, so daß man, wie bei der ersteren auch bei dieser Art als „f. *dentatum*, f. *fissidens* und f. *multidentatum*“ beschriebene, allmählich jedoch in einander übergehende Formen unterscheiden kann. Die von Krieger¹⁶⁾ aufgestellten Varietäten *Ath. alpestre* var. *depauperatum*, *Ath. alp.* var. *nanum* und *Ath. alp.* var. *furcatum* sind wohl nur als lokal auftretende Monstrositäten zu bewerten.

Der unseren Farn beherbergende, spärlich mit Legföhren und kümmerlichen Lärchen untermischte und z. T. von Zwergweiden-, Almrausch- und Heidelbeergebüschen durchsetzte Grünerlenbestand¹⁷⁾ weist folgende Elemente auf.

¹⁵⁾ Vgl. Kerner A., Schedae ad Floram exsicc. Austro-Hungaricam VII, p. 83 (1896).

¹⁶⁾ Krieger W., Neue oder interessante Pteridophytenformen aus Deutschland, namentlich aus Sachsen. (Hedwigia, Bd. XLVI, 1907, Heft 3/4.)

¹⁷⁾ Die Grün- oder Alpenerle (zelena ali planinska jelša), die auf Schiefer und Urgestein, namentlich in den Zentralalpen oft im dichten Schlusse weite Gebiete überzieht, findet sich im Karawankenzuge Stol-Golica an den in Krain gelegenen Abdachungen nirgends in größerer Menge, so daß der Bestand am Lepi

Alnus viridis.

Larix decidua, *Pinus mughus*. — *Salix grandifolia*, *Sorbus aucuparia*, *S. chamaemespilus*, *Ribes alpinum*, *Rosa pendulina*, *Daphne mezereum*. — *Clematis alpina*.

Salix arbuscula, *S. glabra*. — *Rhododendron hirsutum*. — *Vaccinium vitis idaea*, *V. myrtillus*, *V. uliginosum*.

Athyrium alpestre, *Ath. filix femina*, *Dryopteris phegopteris*, *D. spinulosa*, *D. dilatata*; *Lycopodium annotinum*; *Calamagrostis arundinacea*, *Deschampsia caespitosa*, *D. flexuosa*, *Poa nemoralis*, *Luzula silvatica*, *Tofieldia calyculata*, *Paris quadrifolia*; *Urtica dioica*, *Polygonum viviparum*, *Rumex arifolius*, *Silene vulgaris*, *Heliosperma alpestre*, *Stellaria media*, *St. nemorum*, *Aconitum vulparia*, *Ranunculus lanuginosus*, *R. montanus*, *Saxifraga aizoides*, *S. rotundifolia*, *Rubus idaeus*, *Geum urbanum*, *G. rivale*, *Alchemilla crinita*, *Geranium robertianum*, *G. silvaticum*, *Oxalis acetosella*, *Hypericum maculatum*, *Viola biflora*, *Epilobium montanum*, *Chamaenerion angustifolium*, *Chaerophyllum cicutaria*, *Soldanella alpina*, *Myosotis silvatica*, *Brunella vulgaris*, *Veronica officinalis*, *V. urticifolia*, *Pinguicula alpina*, *Valeriana tripteris*, *Campanula Scheuchzeri*, *Phyteuma spicatum*, *Adenostyles alliariae*, *Solidago alpestris*, *Homogyne silvestris*, *H. alpina*, *Senecio cacaliaster*, *Cirsium palustre*, *Aposeris foetida*, *Hieracium vulgatum*.

Auf einem beschränkten, hauptsächlich von *Anthoxanthum odoratum*, *Agrostis vulgaris* und *Nardus stricta* gebildeten Wiesenfleck finden sich in einem kleinen Sumpfe auch noch *Glyceria fluitans*, *Caltha palustris*, *Parnassia palustris* und *Cirsium palustre*.

Vrh in dem genannten Abschnitte der einzige ist, wo dieser Strauch formationsbildend auftritt. Wo man ihn hier sonst in größerer Individuenzahl antrifft, sind es feuchte, schattige Stellen, wie z. B. der am Nordende der Belščica (Bevšica) einfallende tiefe, von steilen Felswänden umrandete Kessel Medvedji (Medji) Dol. Die aus Kalk aufgebauten gegen Süd und West exponierten trockenen Abhänge sagen der kieselholden mesophilen Grünerle eben nicht zu. Dagegen hält sie aber die kärntnerseits gelegenen schattigen, feuchten Nordhänge, wie z. B. im Bereiche der Golica und Maria Elend Kočna in mehr minder dichten Beständen stellenweise bis an den Grat hinauf besetzt. — Interessant ist nebenbei bemerkt das Auftreten der Grünerle weit abseits vom eigentlichen Alpengebiete im Schiefer- und Sandsteingebirge in der Umgebung Laibachs, so auf der Velika Trata (350 m) nächst St. Veit, am Šiškaberg (ca. 400 m) und Golovec (ca. 400 m), bei Hruščica und Bizovik (ca. 350 m) und weiter ostwärts in Bereiche des Jančberges bei Laze (ca. 450 m), wo sie, zumeist in nördlicher Exposition, z. T. größere Bestände bildet. Solche vom Hauptareal getrennte Fundorte finden sich übrigens auch anderwärts, so beispielsweise in der Schweiz, wo die Grünerle nach Schröter (Pflanzenleben der Alpen p. 98) in der Weinzone des Mittellandes (im Kanton Zürich auf dem Eschenberg bei Wintertur, Nußbaumen bei Bülach, Irchel, Buchberg, Rafz, Wejacherberg, Lägern, Schneisingen usw.; im Kanton St. Gallen auf dem Buchberg bei Tal und an verschiedenen Stellen im Kanton Aargau) zahlreiche Standorte aufweist. Wie nach Schröter z. T. diese, sind auch unsere Vorkommnisse in der Laibacher Umgebung wohl als Glazialrelikte aufzufassen,

Vergleicht man die Zusammensetzung unseres Grünerlengebüsches mit jener, die diese Formation in den Zentralalpen, beispielsweise im österreichischen Lungau¹⁸⁾ (Salzburg) oder im Schweizer Berninagebiet¹⁹⁾ aufweist, so zeigt es sich, daß gewisse in den Beständen der Zentralalpen mehr weniger häufig vorkommende Arten in unserer Formation nicht vertreten sind. Es sind dies eben Typen, die, wie *Pinus cembra*, *Salix hastata*, *S. Mielihoferi*, *S. helvetica*, *Carex frigida*²⁰⁾, *Astrantia minor*, *Cortusa Matthioli*, *Swertia perennis*, *Gentiana punctata*, *G. bavarica*, *Achillea macrophylla*, *A. moschata*, *Cirsium heterophyllum*, nach den bisherigen Beobachtungen unserer Flora überhaupt fehlen oder die, wie *Ribes petraeum*, *Rhododendrum ferrugineum*, *Calamagrostis villosa*, *C. tenella*, *Allium sibiricum*, *Arabis Jacquini*, *Peucedanum ostruthium*, *Soldanella pusilla*, *Senecio crispatus*, *Cirsium spinosissimum* in den Karawanken bisher nicht nachgewiesen wurden.

Andere dieser Arten, wie z. B. *Lonicera coerulea*, *Empetrum nigrum*, *Cystopteris montana*, *Lycopodium selago*, *Carex ferruginea*, *Lilium martagon*, *Veratrum album*, *Streptopus amplexifolius*, *Rumex alpinus*, *Ligusticum mutellina*, *Pedicularis recutita*, *Petasites albus*, *Senecio Fuchsii*, *Willemetia stipitata*, *Mulgedium alpinum*, *Crepis aurea*, *C. paludosa* sind in der Karawankenkette wohl verbreitet, ohne sich jedoch in der in Rede stehenden Pflanzengesellschaft angesiedelt zu haben.

Mit Hinblick auf das im Bereiche unserer Alpen, wie es scheint, ganz vereinzelte Vorkommen des *Athyrium alpesire* am Lepi Vrh, wäre der oben besprochene Grünerlenbestand, wenn nicht schon an und für sich, so doch als Standort der genannten Farnart gewiß mit Recht als ein in seinem gegenwärtigen Zustande zu erhaltender Komplex anzusehen und sonach im Sinne des Naturschutzes als eine Reservation zu fixieren.

5. *Ceterach officinarum* Lam. et DC.

(Syn. *Asplenium Ceterach* L.; *Grammitis Ceterach* Sw.)

Von dieser im südlichen Innerkrain verbreiteten mediterranen Art sind zwei weitere isolierte Standorte aus Krain zu verzeichnen.

Der eine dieser Standorte, welcher den Innerkrainer Verbreitungsbezirk dieses Farnes mit dessen nördlichem in Krain bisher bekannt

¹⁸⁾ Vgl. Vierhapper Fr., *Conioselinum tataricum*, neu für die Flora der Alpen in Ö. B. Z. 1911, p. 345 und desselben, Zur Kenntnis d. Verbreitung der Bergkiefer, ibid. 1914, p. 391.

¹⁹⁾ Vgl. Rübel E., Pflanzengeogr. Monographie d. Berninagebietes p. 108—110, und Brockmann-Jerosch H., Die Flora des Puschlav u. ihre Pflanzengesellschaft. p. 275 u. 276.

²⁰⁾ Die Angaben über das Vorkommen von *Carex frigida* All. in Krain beruhen nach meinen Beobachtungen auf Verwechslung mit *Carex fuliginosa* Schkr. (= *C. frigida* Wahlbg. non All.).

gewesenen Vorkommen bei Billichgraz verbindet, liegt am Fuße der Žalostna Gora ca. 320 m (l. Juvan) unweit der S. B.-Haltestelle Preserje (bei Franzdorf). An den hier von *Ceterach officinarum* besetzten Kalkfelsen selbst sowie auf steinigem Boden der näheren Umgebung finden sich namentlich folgende baltische (mitteleuropäische) und illyrische Typen in einer Art Fels- und Steinheide vergesellschaftet.

Ceterach officinarum, *Asplenium trichomanes*, *A. ruta muraria* f. *Brunnfelsii*; *Andropogon ischaemum*, *Poa bulbosa*, *Festuca sulcata*, *Bromus erectus*; *Allium carinatum*, *Orchis morio*, *O. tridentata*; *Sanguisorba minor*, *Tunica saxifraga*, *Ranunculus bulbosus*, *Lepidium campestre*, *Sisymbrium officinale*, *Draba verna*, *Sedum boloniense*, *Saxifraga tridactylites*, *Potentilla glandulosa*, *Cytisus supinus*, *Ononis spinosa*, *Medicago falcata*, *M. lupulina*, *M. minima*, *Lotus corniculatus*, *Hippocrepis comosa*, *Erodium cicutarium*, *Euphorbia cyparissias*, *Helianthemum obscurum*, *Viola hirta*, *Pimpinella saxifraga*, *Peucedanum oreoselinum*, *Erica carnea*, *Gentiana ciliata*, *Lithospermum officinale*, *Teucrium montanum*, *T. chamaedrys*, *Brunella vulgaris*, *B. laciniata*, *Stachys recta*, *Origanum vulgare*, *Thymus ovatus*, *Globularia cordifolia*, *Plantago media*, *P. lanceolata*, *Asperula cynanchica*, *Galium verum*, *Scabiosa agrestis*, *Aster amellus*, *Bupthalmum salicifolium*, *Achillea millefolium*, *Artemisia absinthium*, *Carduus nutans*, *C. acanthoides*, *Cirsium lanceolatum*, *Centaurea Fritschii*, *Hieracium pilosella* ssp. *vulgare*. Hiezu gesellen sich noch einzelne größere Sträucher, wie der Sauerdorn (*Berberis vulgaris*), der Felsen-Kreuzdorn (*Rhamnus saxatilis*) und auch strauchartige Kornelkirschen (*Cornus mas*).

Der zweite, neue, vom H. Obergeometer Ritt. v. Gspann am linken Saveufer im Gelände zwischen Laibach und Stein nachgewiesene Standort, an dem sich *C. officinarum* gemeinsam mit *Saxifraga petraea* findet, ist auf dem Höhenzuge Rašica (Vranšica) unweit des gleichnamigen Dorfes in ca. 600 m Seehöhe gelegen. Es ist dies nun der am weitesten gegen Norden vorgeschobene bekannte Fundort dieses südlichen Farnes in Krain. In diesem Sinne sind die von mir²¹⁾ und auch von Beck²²⁾ publizierten Verbreitungsdaten zu ergänzen, beziehungsweise zu berichtigen.

Im Bereiche der Rašicagruppe konnte ich auch einen weiteren Standort des in unserer Flora nicht häufigen Schwarzen Streifenfarnes (*Asplenium adiantum nigrum*) feststellen, u. zw. auf Schiefer am Westfuße des Stražnik Hrib (ca. 300 m) knapp an der Straße zwischen Črnuče und Sp. Gameljne (Unter-Gamling).

²¹⁾ „Die Farne Krains“ p. 29.

²²⁾ Beck G. R. v., Vegetationsstudien in den Ostalpen I. (in Sitzungsber. d. k. Akad. d. Wissensch. Wien, mathem.-naturw. Kl. Bd. CXVI Abt. I. 1907) Sep. Abdr. p. 27.

6. *Equisetum hiemale* Linné.

Equisetum hiemale, das von Fritsch²³⁾ als in Krain und Küstenland fehlend angegeben wird, war mir bisher nur aus dem an der krainisch-kroatischen Grenze unweit der Ortschaft Velika Dolina (bei Samobor) gelegenen Breganagraben bekannt²⁴⁾. Im Laufe der drei letztverflossenen Jahre habe ich in Krain selbst gelegene Standorte entdeckt, u. zw. den einen bei Laibach, woselbst die gewöhnliche Form, f. *genuinum* A. Br. verbreitet ist, die beiden anderen, an denen der f. *viride* Milde genäherte Formen vorkommen, im Bereiche der Karawanken.

In der Umgebung Laibachs findet sich *E. hiemale* am rechten Saveufer zwischen Ježica und Tomačevo und gegenüber am linken Ufer von der Ježicabrücke flußabwärts in den Kies- und Sandalluvionen der Save, die hier infolge der regulierten Ufer z. T. schon konsolidiertes Schwemmland repräsentieren, das stellenweise mit Weiden- und Kreuzdorngebüsch (*Salix incana*, *S. purpurea*, *S. daphnoides*, *Rhamnus saxatilis*) besetzt und an seinen offenen Stellen da und dort mit Bartgras- und Rispengrassrasen (*Andropogon ischaemum*, *Poa compressa*) bekleidet ist.

Nebst einzelnen angeschwemmten alpinen Arten finden wir hier illyrische und baltische, insbesondere xerophile Typen mit weit verbreiteten Ruderalpflanzen zu einer Kies- und Sandflur²⁵⁾ vereinigt, die namentlich folgende Bestandteile aufweist.

Tortella inclinata, *Physcomitrium pyriforme*, *Bryum argenteum*. — *Equisetum hiemale*, *E. arvense*. — *Selaginella helvetica*. — *Digitaria sanguinalis*, *D. filiformis*, *Andropogon ischaemum*, *Echinochloa crus galli*, *Setaria viridis*, *Anthoxanthum odoratum*, *Phleum Michelii*, *Agrostis alba*, *A. stolonifera*, *Calamagrostis epigeios*, *Deschampsia caespitosa*, *Koeleria montana*, *Poa compressa*, *Festuca sulcata*, *F. rubra*, *Bromus hordaceus*, *B. erectus*, *B. sterilis*, *Brachypodium rupestre*, *Agropyrum intermedium*, *A. repens*, **Carex ornithopoda*, *C. nitida*, *Juncus articulatus*, *Tofieldia calyculata*, *Anthericum ramosum*, *Allium ochroleucum*, *Lilium bulbiferum*, *Asparagus tenuifolius*, *Orchis coriophora*, *O. militaris*, *O. tridentata*, **Coeloglossum viride*, *Gymnadenia conopsea*, *Epipactis palustris*. — *Thesium bavarum*, *Polygonum persicaria*, *P. aviculare*, *Rumex crispus*, *Che nopodium glaucum*, *Atriplex patulum*, *Amarantus retroflexus*, *Silene alpina*,

²³⁾ Exkursionsfl. f. Österr., ed. 2., p. 15.

²⁴⁾ Vgl. Paulin A., Die Schachtelhalmgewächse Krains u. der benachbarten Gebiete Küstenlands (in „Carniola“ 1911, Heft 1 u. 2), Sep. Abdr. p. 25. — In dieser Abhandlung erwähne ich auch das Vorkommen der in Rede stehenden Art in Küstenland am linken Isonzoufer unweit Strazig bei Görz (Krašan bei Scholz im Jahresber. St. Gymn. Görz 1896, p. 29).

²⁵⁾ Ähnelt in ihrem Bestande z. T. den von Beck (in Flora v. Nieder Österreich, p. 53 u. 55) aus den Donauauen bei Wien geschilderten, als „Weissand- und Flockgras- oder Ischaemumflur“ bezeichneten Formationen.

Melandryum album, *Gypsophila repens*, *Tunica saxifraga*, *Saponaria officinalis*, *Cerastium arvense*, *C. brachypetalum*, **Aquilegia nigricans*, *Clematis recta*, *Ranunculus acer*, *R. repens*, *Thalictrum lucidum*, *Biscutella laevigata*, *Aethionema saxatile*, **Kernera saxatilis*, *Sisymbrium officinale*, *Diploaxis muralis*, *Iberis amara*²⁶⁾, *Barbarea vulgaris*, *Roripa silvestris*, *Capsella bursa pastoris*, *Arabis arenosa*, *Alyssum calycinum*, *Reseda lutea*, *Sedum boloniense*, **Saxifraga tenella*, *Parnassia palustris*, *Rubus caesius*, *Potentilla anserina*, *P. reptans*, *P. Gaudini*, *Sanguisorba minor*, *Genista sagittalis*, **G. januensis*, *G. tinctoria*, *Cytisus purpureus*, *C. supinus*, *Medicago lupulina*, *M. falcata*, *Melilotus albus*, *M. officinalis*, *M. altissimus*²⁷⁾, *Trifolium pratense*, *T. montanum*, *T. repens*, *T. campestre*, *Anthyllis vulneraria*, *Dorycnium germanicum*, *Lotus siliculosus*, *L. corniculatus* f. *arvensis* ((Schk.) Sér. und f. *hirsutus* Koch, *Astragalus glycyphyllos*, *Coronilla varia*, *Hippocrepis comosa*, *Onobrychis viciaefolia*, *Vicia cracca*, *Linum catharticum*, *L. tenuifolium*, *Polygala amarella*, *Euphorbia polychroma*, *E. verrucosa*, *E. esula*, *E. cyparissias*, *Hypericum perforatum*, *H. veronense*, *Helianthemum obscurum*, *Fumana procumbens*, *Chamaenerion palustre*, *Oenothera biennis*, *Pimpinella saxifraga*, *Seseli annuum*, *Angelica silvestris*, *A. verticillaris* (Tommasinia v.), *Peucedanum cervaria*, *P. oreoselinum*, *Laserpitium latifolium*, *Erica carnea*, *Lysimachia vulgaris*, **Gentiana cruciata*, **G. utriculosa*, *Convolvulus arvensis*, *Anchusa officinalis*, *Lithospermum officinale*, *Cerinthe minor*, *Echium vulgare*, *Cuscuta epithymum*, *Verbena officinalis*, *Teucrium chamaedrys*, *T. montanum*, *Brunella vulgaris*, *Stachys recta*, *Salvia pratensis*, *S. verticillata*, *Satureia acinos*, *S. alpina*, *S. nepeta*, *Thymus ovatus*, *Lycopus europaeus*, *Verbascum phlomoides*, *Chaenorhinum minus*, *Linaria vulgaris*, *Scrophularia nodosa*, *Scr. canina*²⁸⁾, *Veronica chamaedrys*, *V. spicata*, *Euphrasia Rostkoviana*, **Pinguicula alpina*, *Orobanche gracilis*, *Globularia cordifolia*, *Plantago lanceolata*, *Asperula cynanchica*, *Galium verum*, *G. mollugo*,

²⁶⁾ Hat sich, offenbar als Gartenflüchtling erst in neuester Zeit in reichlicher Menge angesiedelt.

²⁷⁾ Vgl. Fritsch l. c. p. 355.

²⁸⁾ Das so häufige Vorkommen der als ein mediterranes Element gedeuteten *Scrophularia canina* L. in den Saveauen bei Ježica, auf das schon Graf (in Versuch einer gedrängten Zusammenstellung der Vegetationsverhältnisse Krains 1837, p. 21) aufmerksam gemacht hat, befremdet und es ist begreiflich, daß Beck (in Vegetationsstud. i. d. Ostalpen II., Sitzungsber. d. k. Akad. d. Wissensch. Wien, math.-naturw. Kl., Bd. CXVII. Abt. I. 1908, Sep. Abd. p. 146), der unsere Pflanze aus eigener Anschauung nicht kannte, die Richtigkeit der Grafschen Angabe in Zweifel zog. Ich kann indes konstatieren, daß die *Scrophularia* aus den genannten Saveauen tatsächlich *Scr. canina* L. ist und nicht *Scr. Hoppii* Koch, wie dies Beck vermeinte. Unsere Pflanze hat mit sitzenden oder nur äußerst kurzgestielten Drüsen besetzte Cymen- und Blütenstiele, kurzgestielte Blüten — die seitlichen und gabelständigen sind oft fast sitzend — und eine Oberlippe, die dreimal kürzer ist als die Röhre, also lauter Merkmale, durch die sich eben *Scr. canina* L.

G. cruciata, *Scabiosa agrestis*, **Campanula caespitosa*, *Erigeron annuus*, *E. canadensis*, *E. acer*, *E. droebachiensis*, *Bupthalmum salicifolium*, *Galinsoga parviflora*, *Achillea millefolium*, *Chrysanthemum vulgare*, *Ch. leucanthemum* m. *Artemisia vulgaris*, *Tussilago farfara*, *Petasites hybridus*, *P. niveus*, *P. alpestris* (= *P. Deschmanni*), *Senecio jacobaea*, *Carduus nutans*, *C. acanthoides*, *Cirsium arvense*, *C. lanceolatum*, *Centaurea panonica*, *C. carniolica*, *C. rhenana*, *C. Fritschii*, *Cichorium intybus*, *Lapsana communis*, *Leontodon danubialis*, *L. hispidus*, *Chondrilla chondrilloides*, *Taraxacum officinale*, *Crepis rhoeadifolia*, *C. biennis*, *Hieracium pilosella* ssp. *vulgare*, *H. florentinum* ssp. *glareicola*, **H. porrifolium* ssp. *porrifolium* f. *saxicolum*, *H. glaucum* ssp. *tephrolepium*, **H. staticefolium*.

Die in vorstehender Liste mit einem *) bezeichneten Arten habe ich wiederholt, jedoch nur vereinzelt beobachtet. Vorübergehend fand ich vor Jahren auch *Gladiolus paluster*, *Anacamptis pyramidalis*, *Heliosperma quadrifidum*, *Herniaria glabra* und *Coronilla vaginalis*.

von der sonst habituell ähnlichen *Scr. Hoppii* Koch unterscheidet. Übrigens finden wir auch bei Fleischmann (Übersicht d. Flora Krains, p. 71) die *Scrophularia* aus den Auen bei Tomačevu (nächst Ježica) unter dem Synonym *Scr. chrysanthemifolia* Rchb. (nicht M. B.) richtig gedeutet. Allerdings scheint Fleischmann — nach den konfusen, die drei in Krain vorkommenden Arten der Sektion *Tomio-phyllum* Benth. betreffenden Verbreitungsangaben zu schließen — unbewußt das Richtige getroffen zu haben. Fleischmann führt l. c. an: 1) *Scr. canina* L. „beim Wocheiner See, Loibl u. Grintove“; nach diesen Standortsangaben ist Fleischmanns „*Scr. canina*“ = *Scr. Hoppii* Koch (Fl. exsicc. Carn. Nr. 715), denn diese kommt in der Wochein, am Loibl in den Karawanken und unter dem Grintavec in den Steiner Alpen vor. 2) *Scr. chrysanthemifolia* „M. B.“ (recte Rchb.) „an sandigen Stellen in Ober- u. U. Krain und an der Save b. Tomazhov“; die Angabe bei Tomačevu und in Unterkrain — *Scr. canina* L. findet sich nämlich nicht nur in den Saveauen bei Ježica, sondern stellenweise im ganzen Savetale von Laibach abwärts über Ratschach bis an die kroatische Grenze, namentlich auch an offenen Stellen der ausgedehnten „Vrbina“ genannten Weiden- und Tamariskengebüsche zwischen Gurkfeld und Munkendorf (bei Rann) — trifft richtig für *Scr. canina* L. (Fl. exsicc. Carn. Nr. 714) zu, während jene „in Oberkrain“ auf *Scr. Hoppii* Koch zu beziehen ist. 3. *Scr. Hoppii* Rchb. (recte Koch) „am Nanos, auf der Seleniza und Koroschiza beim Loibl“; nur die Standorte auf der Zelenica und Korošica, beide in den Karawanken, gehören zu *Scr. Hoppii* Koch, dagegen der Standort am Nanos in Innerkrain zu *Scr. laciniata* W. K. (Fl. exsicc. Carn. Nr. 713). — Berücksichtigt man die Verbreitung der *Scr. canina* L. in Krain, Steiermark (cf. Hayek, Flora v. Steierm. II, p. 135), Kroatien (cf. Schlosser et Farkaš-Vukotinović, Flora Croatica p. 655) und in den Balkanländern, namentlich auch in Bosnien und in der Hercegovina [cf. Beck, Die Vegetationsverhältnisse der illyr. Länder (in Engler-Drude, Die Vegetation der Erde IV.)], so wäre es vielleicht natürlicher, *Scr. canina* als ein der illyrischen Flora zugehöriges Element zu betrachten, das aber, wie ja andere illyrische Arten, auch im Bereiche der mediterranen Flora weit verbreitet ist.

Vermissten wird man unter den von mir namhaft gemachten Arten zwei Charakterpflanzen der Kiesbettenformation, nämlich den Kleinen Rohrkolben (*Typha minima*)²⁹⁾ und den Sanddorn (*Hippophaë rhamnoides*), die im benachbarten Kärnten und in Untersteiermark verbreitet, in der Flora Krains jedoch nicht vertreten sind. Dagegen kommt die für die Flußkiesvegetation ebenfalls charakteristische, im Ufergerölle der Save in Oberkrain, namentlich bei Mojstrana und Jauerburg häufige, aber auch im tiefen Unterkrain zwischen Gürkfeld und Munkendorf verbreitete Porstbirtze oder Deutsche Tamariske (*Myricaria germanica*) nicht weit von Ježica, nämlich im Savegerölle bei Lusttal nächst Laibach vor.

Andere für die Gehölzflora der Uferformationen bezeichnende Arten, wie z. B. die Silber- und Schwarz-Pappel (*Populus alba*, *P. nigra*), die Silber-, Mandel- und Bruch-Weide (*Salix alba*, *S. triandra*, *S. fragilis*), die Grau- und Schwarz-Erle (*Alnus incana*, *A. rotundifolia*) u. a., finden sich allgemein auch in den Saveauen bei Ježica, wo sie aber den wesentlichen Bestandteil der mit mannigfaltigem Unterholz und reichartigem Niederwuchs besetzten, an unsere Formation anschließenden Uferbusch- und Auenwälder bilden.

In den Karawanken kommt *E. hiemale* in dem bei Moste (nächst der St. B.-Haltestelle Žirovnica) ausmündenden Završnicatale und am Fuße der Golica nordöstlich von Planina (Alpen) vor.

Der Standort im Završnicatale liegt am Südfuße des Srnji Hrib in ungefähr 730 m Seehöhe, wo die das Završnicatal begrenzenden Höhen, nämlich die die rechte Talseite bildenden Vorberge des Stol und der zwischen Moste und Vigaun sich erstreckende Rücken „Na Pečeh“³⁰⁾, dessen Nordhänge das Tal zur Linken begrenzen, am engsten aneinander herantreten.

E. hiemale steht hier in einem Mischwalde, dessen Oberholz von Rotbuchen (*Fagus silvatica*), Fichten (*Picea excelsa*), einzelnen

²⁹⁾ Vgl. Fritsch l. c. p. 27.

³⁰⁾ Der Höhenzug „Na Pečeh“, der bei Vigaun mit seiner höchsten Erhebung „Na Plečeh“, 1133 m (Pleča der Spezialkarte) an die durch den Begunjščibach getrennte Dobrča angrenzt, wird von Böhm l. c. p. 470 den Karawanken zugerechnet, dagegen die von der Križka Gora, resp. von der Storžičgruppe durch das bei Neumarkt ausmündende St. Annatal getrennte Dobrča samt der Storžičgruppe zu den Steiner (Sanntaler) Alpen gezogen. Wie dies Seidl in seiner die „Steiner Alpen“ behandelnden Darstellung l. c. p. 14 erörtert, ist der Rücken „Na Pečeh“, der die geradlinige Verlängerung der Križka Gora und der Dobrča bildet dem orographischen Aufbau und der geologischen Zusammensetzung nach auch den Steiner Alpen anzugliedern. Durch diesen Höhenzug treten die Steiner Alpen mit dem anderen Abschnitte der Julischen Alpen, nämlich mit den Raibler Alpen, soweit dies eben möglich ist, erst in Kontakt. Wir haben daher bei Moste ein Trifinium, wo sich die Karawanken und die beiden Abschnitte der Julischen Alpen, die Steiner Alpen und die Raibler Alpen berühren.

Tannen (*Abies alba*), ferner von Rotföhren (*Pinus silvestris*) und den beiden typischen Karstgehölzen, nämlich von der Hopfenbuche (*Ostrya carpinifolia*) und der Mannaesche (*Fraxinus ornus*) gebildet wird.

Im Unterholz sind *Juniperus communis*, *Salix grandifolia*, *S. caprea*, *Corylus avellana*, *Berberis vulgaris*, *Prunus spinosa*, *Crataegus monogyna*, *Rubus plicatus*, *Rosa arvensis*, *Laburnum alpinum*, *Rhamnus cathartica*, *Daphne mezereum* und *Viburnum lantana* vertreten, während sich dem Waldrande gegenüber am Ufer des Završnicabaches *Salix purpurea*, *S. incana*, *S. daphnoides*, *Alnus incana*, *Quercus sessiliflora*, *Clematis vitalba*, *Ligustrum vulgare* sowie *Vicia dumetorum*, *Gentiana asclepiadea*, *Symphytum tuberosum*, *Carlina acaulis*, *Cirsium oleraceum* und *C. arvense* finden.

Nebst der Frühlingsheide, *Erica carnea*, sind im Niederwuchse dem *Equisetum hiemale* beigesellt *Pteridium aquilinum*, *Carex alba*, *Polygonatum officinale*, *Gymnadenia conopsea*, *Epipactis latifolia*, *Helleborus niger*, *Hepatica triloba*, *Ranunculus nemorosus*, *Fragaria vesca*, *Oxalis acetosella*, *Euphorbia amygdaloides*, *Genista germanica*, *Primula acaulis*, *Cyclamen europaeum*, *Vinca minor*, *Satureia calamintha*, *Salvia glutinosa*, *Solidago virga aurea*, *Senecio Fuchsii*, *Aposëris foetida*.

In unmittelbarer Nähe dieses Mischwaldes, am Fuße des Höhenzuges „Na Pečeh“, überrascht eine kleine, nahezu senkrecht ansteigende Felswand, die mit einer Reihe von (z. T. alpinen) Felsenpflanzen, als *Dryopteris Robertiana*, *Asplenium viride*, *Sesleria varia*, *Carex mucronata*, *Tofieldia calyculata*, *Möhringia muscosa*, *Heliosperma alpestre*, *Silene Hayekiana*, *Biscutella laevigata*, *Kernera saxatilis*, *Saxifraga aizoon*, *S. cuneifolia*, *Potentilla caulescens*, *Rhamnus pumila*, *Rhodothamnus chamaecistus*, *Primula auricula*, *Stachys Jacquini*, *Veronica lutea*, *Pinguicula alpina*, *Valeriana saxatilis*, *Campanula caespitosa* und *Aster bellidiastrum* besetzt ist, während den steinigen Boden um die Felssohle selbst schöne Büsche von *Rhododendron hirsutum* und *Erica carnea* im Vereine mit *Helleborus niger*, *Cardamine trifolia*, *Rubus saxatilis*, *Mercurialis perennis*, *Hypericum maculatum*, *Peucedanum austriacum*, *Laserpitium siler*, *L. latifolium*, *Cyclamen europaeum*, *Primula vulgaris*, *Veronica urticifolia*, *Galium silvaticum* (?), *Valeriana tripteris*, *Adenostyles glabra*, *Homogyne silvestris*, *Cirsium erisithales*, *Aposëris foetida* und *Lactuca muralis* bekleiden³¹⁾. Am Gehänge über der Felswand (ca. 750 m) aber stehen wieder

³¹⁾ Im Gegensatz zu dem p. 192 ff. erwähnten Vorkommnis einzelner alpiner Gewächse in den Saveauen bei Ježica, die ihre Ansiedlung immer wieder sich wiederholender rezenter Anschwemmung ihrer Samen verdanken, haben wir diese Kolonie als ein Relikt aus einer früheren Zeitperiode anzusehen. Im Hinblick auf die gewaltige Ausdehnung des Savegletschers, der zur Würmeiszeit seine Endmoränen über Radmannsdorf vorgeschoben hatte, konnten hier diese Gewächse naturgemäß erst in einer kühleren Periode der postglazialen Zeitepoche, nach dem auf das Bühlstadium stattgefundenen Rückzuge der Savetalgletscher,

Ostrya carpinifolia und *Fraxinus ornus* mit *Pinus silvestris*, *Salix grandifolia*, *Sorbus aria*, *Amelanchier ovalis*, *Evonymus verrucosa*, *Rhamnus frangula* und zwischen diesen nebst üppigen Stöcken von *Dryopteris filix mas* var. *deorsi-lobata* und *Athyrium filix femina* auch kleine Bestände von *Salix glabra* und *Rhododendron hirsutum*.

Ich möchte hier noch erwähnen, daß der bei Moste knapp an der Straße in senkrecht abfallenden, mit Elfengras (*Sesleria varia*), *Potentilla caulescens* und *Cytisus nigricans* sowie mit *Rhododendron*- und *Rhodothamnus*büschen und Hopfenbuchen- und Mannaeschengesträuch besetzten Felswänden auslaufende Rücken „Na Pečeh“ an den Nordhängen bis zu einer Höhe von ca. 800 m in seiner ganzen Ausdehnung die beiden letztgenannten Karstgehölze aufweist, die auch noch auf die benachbarte Begunjščica übergreifen, woselbst sie, in das Herz der krainischen Karawanken eindringend, auf der am Westfuße der westlichsten Kuppe dieser Alpe bei ca. 1000 m mündenden Schutthalde, ein aus Purpur- und Grauweiden bestehendes Gebüsch überhöhend, vorkommen.

Desgleichen finden sich die Hopfenbuche und die Mannaesche auch auf den Süd- und Südwestgehängen der Vorberge des Stol und der Belščica, teils in nahezu reinen Beständen, wie z. B. am Srnji Hrib auf der ausgedehnten Schutthalde „Na Policah“, teils unter Rotföhren, Fichten und Buchen mit *Juniperus communis*, *Carpinus betulus*, *Coloneaster tomentosa*, *Pirus piraster*, *Sorbus aria*, *Amelanchier ovalis* u. a. Ich konnte hier die Mannaesche bei 900 m und die Hopfenbuche noch bei 980 m Seehöhe feststellen.

Bei 900 m tritt übrigens hier, begleitet von *Galium purpureum*, von *Lasiagrostis calamagrostis* und *Polygala carniolica* („*Pol. forojulensis*“ Krašan in Kerners Sched. ad Fl. exsicc. Austro-Hung. III. p. 65, No. 873, II)³²), ferner von *Calamagrostis varia*, *Melica nutans*, *Anthericum ramosum*, *Cephalanthera rubra*, *Epipactis atropurpurea*, *Silene vulgaris*, *Helleborus niger*, *Erysimum silvestre*, *Sedum album*, *Potentilla erecta*, *Sanguisorba minor*, *Cytisus purpureus*, *C. nigricans*, *C. supinus*, *Chamaebuxus alpestris*, *Euphorbia amygdaloides*, *Helianthemum obscurum*, *Erica carnea*, *Arctostaphylos uva ursi*, *Cyclamen europaeum*, *Ajuga alpina*, *Teucrium montanum*, *T. chamaedrys*, *Brunella grandiflora*, *Stachys recta*, *Salvia glutinosa*, *Satureia nepetoides*, *Veronica officinalis*, *Euphrasia cuspidata*, *Asperula aristata*, *Knautia drymeia*, *Campanula caespitosa*, *Erigeron acer*, *Bupththalmum salicifolium*, *Carlina alpina* auch die Schwarzföhre (*Pinus nigra*) auf, die indes geschlossen nur einen größeren, bei ca. 960 m beginnenden und bis etwa 1050 m ansteigenden Bestand am Ostabhang des Smolnik bildet, dessen Bezeichnung vielleicht mit der Harz (slovenisch „smola“) liefernden Schwarzföhre in Zu-

also erst im Gschnitz- oder Daunstadium festen Fuß fassen, wogegen die Ansiedlung an gewissen Lokalitäten südlich von Radmannsdorf, wie beispielsweise am steilen rechten Ufer der Save von Renke (gegenüber von Sava) abwärts und in den hier mündenden Seitenschluchten sowie auch in einigen weit abseits gelegenen Schluchten, wie in der Iškasschlucht am Fuße des Krim bei Iggdorf und in der Pekelschlucht bei Franzdorf wohl schon zur Würmeiszeit ermöglicht war. (Vgl. Brückner E., Der Savegletscher in Penck u. Brückner, Die Alpen in Eiszeitalter 3. Bd. p. 1044 ff., ferner Beck, Vegetationsstud. i. d. Ostalpen II. p. 147 und Paulin, Beitr. zur Kennt. d. Vegetationsverh. Krains, 1. Heft, p. 80.)

³²) Vgl. Chodat R., Monogr. Polygalacearum in Mem. d. l. Soc. d. Phys. et d'Hist. Natur. de Genève, vol. suppl., 1898, Nr. 7, p. 466.

sammenhang steht³³). Die Schwarzföhre ist in diesem Gebiete zweifellos indigen, wie ja auch das Vorkommen bei Štenge (B.- Haltestelle Stiege) im Wocheiner-tal sicher von einer ursprünglichen Ansiedlung herrührt.

Der zweite Standort des *Equisetum hiemale* in den Karawanken am Fuße der Alpe Golica soll an anderer Stelle näher besprochen werden.

7. *Danthonia calycina* (Vill.) Rehb. $\times$ *Sieglingia decumbens* (L.) Bernh. Vierhapper in Ö. B. Z. [LII. (1902) p. 466] LIII. (1903) p. 255.

(Syn. *Danthonia provincialis* β . *breviaristata* Beck, Flora v. Nieder-österreich. I, p. 65 (1890); Pospichal, Flora d. österr. Küstenl. I, p. 88 (1897); Paulin, Beitr. z. Kenntnis d. Vegetationsverhältnisse Krains II, p. 119, Nr. 226 (1902). — *D. calycina* β . *breviaristata* Ascherson u. Gräbner, Syn. d. mitteleurop. Flora II, 1. p. 306 (1900). — *D. breviaristata* Vierhapper l. c.)

Aus einer größeren, für die „Flora exsiccata Carniolica“ bei Ohonica nächst Franzdorf gesammelten Menge von *Danthonia calycina* (Vill.) Rehb. (= *D. provincialis* DC.) konnte ich seinerzeit eine Anzahl durch die kurzen Grannen der Deckspelzen auffälliger Exemplare auscheiden, die sich mit der von Beck l. c. beschriebenen *D. provincialis* β . *breviaristata* identisch erwiesen und die ich daher auch unter dieser Bezeichnung in dem genannten Exsikkatenwerke sub Nr. 226 ausgegeben habe. Von typischer *D. calycina* (= *D. provincialis* α . *typica* Beck l. c.) sind diese kurzgrannigen Formen leicht zu unterscheiden. Während nämlich bei ersterer die Granne 1 bis 1½ mal so lang ist als ihre Spelze, sind bei letzteren die Grannen kaum halb so lang als die Spelzen.

Auf Grund eingehenden Studiums der morphologischen und biologischen Verhältnisse dieser kurzgrannigen Formen hat Vierhapper³⁴) nachgewiesen, daß dieselben nicht Varietäten der *D. calycina*, sondern Hybriden zwischen *Danthonia calycina* und *Sieglingia decumbens* sind und die demnach wohl nur dort anzutreffen sein werden, wo beide Stammeltern gemeinsam vorkommen³⁵).

³³) So mag vielleicht auch die Bezeichnung des mit Schwarzföhrenhainen besetzten Smolin bei Žepče in Bosnien (cf. Beck, Vegetationsverh. d. Illyr. Länder p. 232 ff.), einem berühmten Standorte unserer daselbst unter dem Namen Borica oder Jagljika bekannten Königsblume (*Daphne Blagayana*) mit der Harz ausscheidenden Schwarzföhre in Verbindung sein. — Auch bei Konjica (Konitz) im südlichen Albanien findet sich angrenzend an das Gebiet der „Vlahi“ ein Schwarzföhrenwälder tragender Gebirgsstock, der den stammverwandten Namen „Smolika“ führt.

³⁴) Vierhapper F., Neue Pflanzen-Hybriden in Ö. B. Z. 1903, p. 226—231 und 275—280.

³⁵) Hierbei ist jedoch der auch von Vierhapper hervorgehobene Umstand zu berücksichtigen, daß *Sieglingia decumbens* zumeist nur kleistogame Blüten

Tatsächlich konnte ich nachträglich an beiden mir zur Zeit der Ausgabe aus eigener Anschauung bekannt gewesenen Standorten der kurzgrannigen Formen, nämlich bei Ohonica und bei Tomačevo nächst Laibach, nebst *Danthonia calycina* auch *Sieglingia decumbens* konstatieren.

Vor zwei Jahren habe ich einen weiteren gemeinsamen Standort von *Danthonia calycina* und *Sieglingia decumbens*, an dem sich auch der Bastard zwischen ihnen findet, kennen gelernt, u. zw. am Zakrajni Vrh (ca. 800 m) östlich von Adelsberg, in jenem interessanten Gebiete, wo sich die Grenzen der pontisch-illyrischen und der baltisch-subalpinen Flora berühren und deren Elemente in ihrem Vorkommen hier so vielfach ineinander greifen. Um zu diesem Standort zu gelangen, schlägt man den ersten linker Hand vom Javornikwege sich abzweigenden Pfad ein, der in seinem weiteren östlichen Verlaufe bis an den Fuß des Zakrajni Vrh führt.

Nebst aufgeforsteter Schwarzföhre (*Pinus nigra*) finden sich zerstreut an den Rändern dieser beiden über karstiges Terrain führenden Wege *Juniperus communis*, *Salix caprea*, *Ostrya carpinifolia*, *Corylus avellana*, *Clematis vitalba*, *Crataegus monogyna*, *Rubus ulmifolius*, *Rosa lutea*, *Prunus mahaleb*, *P. spinosa*, *Rhamnus cathartica*, *Rh. saxatilis*, *Rh. fallax* (= *Rh. carniolica*), *Rh. rupestris*, *Daphne alpina*, *Cornus mas*, *Fraxinus ornus*, *Viburnum lantana* nebst *Allium carinatum*, *Asarum europaeum*, *Thalictrum aquilegifolium*, *Euphorbia angulata*, *Origanum vulgare*, *Satureia vulgaris*, ferner *Pteridium aquilinum*, *Dryopteris rigida* (forma ad var. *meridionalis* vergens), *Andropogon ischaemum*, *Poa annua*, *Festuca capillata*, *Bromus commutatus*, *Rumex crispus*, *R. acetosella*, *Silene vulgaris*, *Tunica saxifraga*, *Paeonia officinalis*, *Helleborus multifidus*?, *Thalictrum galioides*, *Sisymbrium officinale*, *Roripa silvestris*, *Sedum boloniense*, *Sanguisorba minor*, *Ononis spinosa*, *Medicago lupulina*, *M. falcata*, *Trifolium campestre*, *T. repens*, *Dorycnium germanicum*, *Linum tenuifolium*, *Euphorbia cyparissias*, *Hypericum perforatum*, *Eryngium amethystinum*, *Pimpinella saxifraga*, *Daucus carota*, *Satureia acinos*, *S. subspicata*, *Plantago carinata*, *Asperula cynanchica*, *Erigeron acer*, *Inula hirta*, *Matricaria inodora*, *Centaurea rupestris* und in Ritzen der aus Karstkalk aufgeführten Einfriedungen *Asplenium trichomanes*, *A. ruta muraria* sowie *Moehringia muscosa*, während man auf den bald zu Beginn des Anstieges an den Weg angrenzenden Wiesen unter anderen *Phleum pratense*, *Agrostis alba*, *Trisetum flavescens*, *Dactylis glomerata*, *Cynosurus cristatus*, *Lolium perenne*, *Trifolium medium*, *Tr. montanum*, *Lotus*

aufweist und daß infolgedessen der Bastard auch auf manchem, beiden Stammeltern gemeinsamen Standorte nicht zu finden sein wird. Denn naturgemäß kann es zur Bildung von Bastarden nur dort kommen, wo *Sieglingia decumbens* chasmogamisch auftritt, was erwiesenermaßen, wenn auch, wie es scheint, ziemlich selten der Fall ist. Vgl. Hackel E., Über das Blühen von *Triodia decumbens* Beauv. in Ö. B. Z. 1902, p. 474 ff. und Vierhapper l. c. p. 279.

corniculatus, *Onobrychis arenaria*, *Helianthemum obscurum*, *Salvia pratensis*, *Alectorolophus Freynii*, *Galium verum*, *Campanula persicifolia*, *Bupthalmum salicifolium*, *Chrysanthemum leucanthemum* und *Centaurea jacea* beobachtet.

Verläßt man höher oben den Pfad, um den Fundort zu erreichen, so gelangt man zunächst in einen aus *Juniperus communis*, *Populus tremula*, *Carpinus betulus*, *Ostrya carpinifolia*, *Corylus avellana*, *Quercus sessiliflora*, *Sorbus aria*, *S. aucuparia*, *Prunus avium*, *Rhamnus fallax*, *Rh. cathartica*, *Fraxinus ornus* und *Clematis vitalba* bestehenden Zwergwald, der sich an den Hängen des Zakrajni Vrh immer mehr lockert, um schließlich größeren, stellenweise mit Felsblöcken besetzten Bergwiesen den Platz zu räumen, in denen sich eben der in Rede stehende Bastard mit den Stammeltern findet.

An anderen Bestandteilen weisen diese Wiesen *Briza media*, *Koeleria pyramidata*, *Festuca rubra*, *Bromus erectus*, *Brachypodium rupestre*, *Carex montana*, *C. pilulifera*, *C. Halleriana*, *Polygonatum officinale*, *Hel-leborus multifidus?*, *Thalictrum minus*, *Thlaspi praecox*, *Potentilla alba*, *Anthyllis vulneraria*, *Dorycnium germanicum*, *Geranium sanguineum*, *Linum catharticum*, *Helianthemum obscurum*, *Centaureum minus*, *Gentiana utriculosa*, *Brunella laciniata*, *B. vulgaris*, *Salvia pratensis*, *Satureia subspicata*, *Alectorolophus crista galli*, *A. Freynii*, *Globularia Willkommii*, *Galium mollugo*, *Valeriana angustifolia*, *Scabiosa agrestis*, *Knautia Fleischmanni*, *Campanula glomerata*, *C. persicifolia*, *Bupthalmum salicifolium* und zahlreiche *Centaurea rupestris* auf, während auf steinigten Stellen *Laserpitium siler*, *Cynanchum vincetoxicum*, *Teucrium montanum*, *T. chamaedrys* und *Verbascum austriacum* gedeihen.

Die Exkursion auf den Zakrajni Vrh bietet auch Gelegenheit, die bekannten Fundorte der *Centaurea sordida* (= *C. Fritschii* × *rupestris*) am Fuße der Berge Javornik und Baba zu besichtigen. Man braucht nur den Abstieg über den Südabhang des Berges zu wählen und dann quer über eine Hutweide in südlicher Richtung fortzuschreiten, um den mittleren Abschnitt des Javornikweges zu erreichen, an dessen von Buschgehölz begrenzten Rändern sich *Centaurea sordida* in all ihren mannigfaltigen Formen³⁶⁾ in Menge findet, während die beiden Stammarten *C. Fritschii* und *C. rupestris* hier nur spärlich vertreten sind.

Der an den Seiten des Javornikweges gelegene, vielfach durch prächtige Wiesenbestände zerstückelte und gegen den Fuß des Javornik an den hauptsächlich aus Tannen und Fichten bestehenden Hochwald anschließende Zwergwald gleicht in seiner Zusammensetzung jenem im Bereiche des Zakrajni Vrh, nur finden sich hier als weitere Bestandteile noch *Rosa rubrifolia*, *Acer pseudoplatanus* und *Tilia grandifolia*,

³⁶⁾ Vgl. Paulin A., Beitr. z. Kenntnis der Vegetationsverh. Krains 3. Heft, p. 287—289.

gegen Adelsberg zu aber auch *Quercus lanuginosa*, *Q. cerris* und *Staphylea pinnata*.

Um diese Gehölze gedeihen üppig *Lilium martagon*, *Asparagus tenuifolius*, *Convallaria majalis*, *Gymnadenia conopea*, *Thalictrum flexuosum*, *Potentilla alba*, *Aremonia agrimonoides*, *Cytisus nigricans*, *Trifolium alpestre*, *T. rubens*, *Vicia cracca*, *Euphorbia angulata*, *Geranium nodosum*, *Astrantia major*, *Peucedanum austriacum*, *Chaerophyllum aureum*, *Hladnikia golaka* (= *Malabaila Hacquetii*), *Pimpinella magna*, *Pulmonaria angustifolia*, *Lamium orvala*, *Melittis melissophyllum*, *Melampyrum pratense*, *Galium vernum*, *Campanula rapunculoides* und *Cirsium erisithales*, die Wiesen, in denen wieder *Danthonia calycina* vorherrscht, aber weisen unter anderen *Festuca rubra*, *Bromus erectus*, *Veratrum Lobelianum*, *Asphodelus albus*, *Anthericum ramosum*, *Gladiolus paluster*, *Silene nutans*, *Paeonia officinalis*, *Anemone montana*, *Thalictrum minus*, *Potentilla alba*, *P. erecta*, *Filipendula hexapetala*, *Genista silvestris*, *Coronilla coronata*, *Mercurialis ovata*, *Euphorbia verrucosa*, *Bupleurum Sibthorpiatum* (= *B. gramineum*), *Ferulago galbanifera*, *Gentiana tergestina*, *G. symphyandra* (= *G. lutea* ssp. *symphyandra*), *Cerinthe minor*, *Brunella grandiflora*, *Alectorolophus subalpinus*, *Galium lucidum*, *Knautia purpurea*, *Campanula persicifolia*, *C. rapunculus*, *Inula hirta*, *Antennaria dioica*, *Bupthalmum salicifolium*, *Senecio jacobaea*, *Cirsium pannonicum*, ***C. Linkianum*** (= *C. erisithales* × *pannonicum*), *Hypochoeris maculata* und mehr vereinzelt auch *Centaurea rupestris*, *C. Fritschii* und *C. sordida* auf.

Unter diesen Wiesenbeständen sind insbesondere jene Abschnitte bemerkenswert, in denen die Grasnarbe nahezu ausschließlich von *Danthonia calycina* gebildet wird, deren nickende Blütenhalme dann so dicht aneinander stehen, daß man ein wogendes Getreidefeld vor sich zu sehen wähnt. Diese *Danthonia*-Wiesen gehören nebst der Goldbart- und Federgrasflur (*Chrysopogon gryllus* und *Stipa pennata*) unstreitig zu den bezeichnendsten und schönsten unter den Grasformationen unseres Innerkrainer Karstgebietes.

8. *Poa hybrida* Gaud.

Poa hybrida, nach Fritsch³⁷⁾ in allen österreichischen Alpenländern verbreitet und in Ascherson und Graebner Synopsis³⁸⁾ ausdrücklich aus Krain erwähnt, war mir bis zum Jahre 1907 von keinem Fundorte aus Krain bekannt. Fleischmann verzeichnet diese auch im Herbarium Carniolicum des krain. Landesmuseums fehlende Art überhaupt nicht und auch sonst findet sich meines Wissens in der Literatur kein spezieller krainischer Standort angegeben. Genannten Jahres bin ich nun auf diese Grasart in den Raibler Alpen gestoßen,

³⁷⁾ Exkursionfl. ed. 2, p. 67.

³⁸⁾ A. u. G., Synopsis d. mitteleurop. Flora 2. Bd. 1. Abt. p. 424.

wogegen ich dieselbe in den Steiner Alpen³⁹⁾ und Karawanken⁴⁰⁾ auch bisher nicht nachweisen konnte.

P. hybrida findet sich im Triglavgebiete des erwähnten Alpenabschnittes, u. zw. im Siebenseentale (ca. 1700 m) in dem westlich des Tičarcarückens, beziehungsweise der Kopicca gegen die krainisch-küstenländische Grenze zu gelegenen Lärchenwalde.

Dieser in seinem unteren südlichen Abschnitte mit Fichten untermischte, in seiner oberen nördlichen über die Siebenseenhütte reichenden Partie aber reine, hier die letzte Waldformation bildende Lärchenbestand, einer der umfangreichsten unserer Alpen, ist durch die große Mannigfaltigkeit seines Unterwuchses besonders ausgezeichnet.

Vogelbeerbaum, Kreuzdorn und Traubenhollunder, strahliger Ginster, Seidelbast und Heckenkirschen, Grünerlen-, Alpenweiden-, Zwergmispel- und Legföhrengewächse sowie Zwergwachholder-, Ericaceen- und Steinröselgesträuche bevölkern unter anderen den lockeren, lichten Bestand und Grasformationen nebst vielen Elementen der benachbarten Kar-, Quell- und Gesteinsfluren bedecken den felsigen, vielfach zerklüfteten Boden.

Der Artenreichtum dieses Bestandes und seiner nächsten Umgebung mag folgende, wenn auch nicht erschöpfende Liste dartun.

Larix decidua in alten mächtigen, mit *Usnea*- und *Evernia*-Arten besetzten Stämmen; (*Picea excelsa*).

Salix grandifolia, *Sorbus aucuparia*, *S. aria*, *Rhamnus fallax*, *Sambucus racemosa*, *Ribes alpinum*, *Amelanchier ovalis*, *Rosa pendulina*, *Genista radiata*, *Daphne mezereum*, *Lonicera nigra*, *L. caerulea*, *L. alpingena*. — *Clematis alpina*.

Alnus viridis. — *Salix glabra*, *S. arbuscula*. — *Sorbus chamaemespilus*.

Pinus mughus; *Juniperus nana*. — *Rhododendron hirsutum*, *Rhododamnus chamaecistus*, *Arctostaphylos alpina*, *Erica carnea*. — *Vaccinium vitis idaea*, *V. myrtillus*, *V. uliginosum*. — *Daphne striata*.

Salix retusa, *S. Jaquinii*, *Dryas octopetala*, *Rhamnus pumila*.

Cladonia gracilis, *C. coccifera*, *C. rangiferina*, *Cetraria islandica*. — *Cystopteris alpina*, *C. fragilis*, *Dryopteris Robertiana*, *Dr. rigida*, *Dr. spinulosa*, *Polystichum lonchitis*, *P. lobatum*, *Athyrium filix femina*, *Asple-*

³⁹⁾ Scheint in den Steiner Alpen überhaupt nicht vorzukommen (vgl. Hayek u. Paulin, Flora der Sanntaler Alpen in v. Hayek, Die Sanntaler (Steiner) Alpen (Abhandl. der k. k. Z. B. G. in Wien Bd. IV, Heft 2.) — Für Steiermark wird diese Art von Maly (Flora v. Steiermark, p. 25) nur aus dem Oberlande (Kalbling bei Admont, Gaileralpen) angegeben.

⁴⁰⁾ Fehlt nach Scharfetter auch in den Karawanken Kärntens und findet sich in diesem Nachbarlande nur in den Gurktaler Alpen und in den Tauern (cf. Scharfetter, Die Verbreitung der Alpenpflanzen Kärntens in Ö. B. Z. 1907, p. 340.)

nium viride; *Botrychium lunaria*; *Lycopodium selago*, *L. annotinum*, *Selaginella selaginoides*.

Anthoxanthum odoratum, *Phleum alpinum*, *Agrostis alpina*, *Calamagrostis varia*, *Deschampsia caespitosa*, *D. flexuosa*, *Sesleria varia*, *Koeleria eriostachya*, *Melica nutans*, *Dactylis glomerata*, *Poa hybrida*, *P. nemoralis*, *P. alpina* f. *vivipara*, *Festuca stenantha*, *Festuca rubra* var. *genuina* subvar. *typica* f. *antocyanica* Belli (ad subvar. *junceam* vergens⁴¹), *F. rubra* var. *genuina* subvar. *flaccida* Belli (ad subvar. *junceam* vergens⁴¹) *Nardus stricta*, *Elymus europaeus*; *Carex muricata*, *C. atrata*, *C. parviflora*, *C. capillaris*, *C. ornithopoda*, *C. sempervirens*; *Juncus monanthos*, *Luzula nemorosa*, *L. Sieberi*; *Veratrum Lobelianum*, *Tofieldia calyculata*, *Lilium carniolicum*, *Majanthemum bifolium*, *Polygonatum verticillatum*, *P. officinale*; *Nigritella nigra*, *Gymnadenia conopsea*, *Epipactis atropurpurea*.

Urtica dioica; *Thesium alpinum*; *Rumex arifolius*, *R. alpinus*, *Polygonum viviparum*; *Heliosperma alpestre*, *Silene alpina*, *S. livida*, *Melandryum silvestre*, *Gypsophila repens*, *Cerastium strictum*; *Trollius europaeus*, *Helleborus niger*, *Aquilegia nigricans*, *Aconitum ranunculifolium*, *A. paniculatum*, *A. albicans*, *Anemone alpina*, *Ranunculus platanifolius*; *Biscutella laevigata*, *Cardamine enneaphyllos*; *Sedum roseum*, *S. atratum*; *Saxifraga incrustata*, *S. Hostii*, *S. aizoon*, *S. cuneifolia*, *S. rotundifolia*; *Rubus saxatilis*, *R. idaeus*, *Fragaria vesca*, *Potentilla erecta*, *P. aurea*, *P. Crantzii*, *Geum rivale*, *Alchemilla alpigena*, *A. silvestris*; *Trifolium pratense*, *Tr. repens*, *Tr. pallescens*, *Anthyllis alpestris*, *Lotus corniculatus*; *Geranium robertianum*, *G. silvaticum*; *Linum catharticum*; *Polygala alpestris*; *Hypericum maculatum*; *Helianthemum grandiflorum*; *Viola biflora*; *Epilobium montanum*, *E. alpestre*, *Chamaenerion angustifolium*; *Astrantia bavarica*, *Chaerophyllum cicutaria*, *Pimpinella saxifraga*, *Ligusticum Seguii*, *Peucedanum ostruthium* (= *Imperatoria ostruthium*), *P. Schottii*, *P. rablense*, *Heracleum siifolium*, *Laserpitium latifolium*, *L. siler*, *L. peucedanoides*; *Pirola rotundifolia*, *P. secunda*; *Primula elatior*, *P. auricula*, *Soldanella alpina*, *Cyclamen europaeum*; *Gentiana lutea*, *G. pannonica*, *G. Clusii*, *G. asclepiadea*, *G. pumila*, *G. utriculosa*, *G. nivalis*, *G. anisodonta*; *Cynanchum laxum*; *Myosotis silvatica*; *Ajuga pyramidalis*, *Teucrium montanum*, *Brunella grandiflora*, *Galeopsis speciosa*, *Lamium luteum*, *Stachys Jaquinii*, *Satureia alpina*, *Thymus chamaedrys*; *Veronica lutea*, *V. urticifolia*, *V. officinalis*, *V. aphylla*, *Digitalis ambigua*, *Melampyrum silvaticum*, *Euphrasia salzburgensis*, *E. cuspidata*, *Alectorolophus angustifolius*; *Orobanche gracilis*, *O. flava*; *Globularia cordifolia*; *Asperula aristata*, *Galium anisophyllum*; *Valeriana montana*, *V. saxatilis*, *V. tripteris*; *Knautia longifolia*, *Scabiosa lucida*; *Campanula Scheuchzeri*, *C. trachelium*, *Phyteuma orbiculare*, *Ph. betonicifolium*; *Adenostyles glabra*, *A. alliariae*, *Solidago alpestris*, *Erigeron glabratus*, *Aster bellidiastrum*, *Antennaria dioica*, *Leontopodium alpinum*, *Gnaphalium Hoppeanum*, *Bupththalmum*

⁴¹) Die Revision der *Festuca*-arten verdanke ich H. Univ.-Prof. Dr. S. Belli.

salicifolium, *Achillea Clavenae*, *Chrysanthemum montanum*, *Homogyne alpina*, *H. silvestris*, *Senecio abrotanifolius*, *S. cacaliaster*, *S. Fuchsii*, *S. doronicum*, *Carlina alpina*, *Carduus carduelis*, *C. defloratus*, *Cirsium palustre*, *C. erisithales*, *Aposeris foetida*, *Leontodon pyrenaicus*, *L. hispidus*, *Lactuca muralis*, *Crepis aurea*, *C. paludosa*, *Prenanthes purpurea*, *Hieracium auricula* ssp. *melaneilema*, *Hieracium villosum*, *H. villosiceps*, *H. glabratum*, *H. silvaticum*, ***H. jurassiciforme*** ssp. ***jurassiciforme*** Murr (= *H. valdepiliosum-bifidum* Zahn)⁴²⁾.

In einer ziemlich grossen mitten im Walde gelegenen feuchten Mulde und an deren Rändern finden sich schliesslich maßenhaft *Allium sibiricum*, ferner *Polygonum bistorta*, *Parnassia palustris*, *Alchemilla alpestris*, *Sibbaldia procumbens*, *Trifolium badium*, *Pinguicula alpina* und *Gnaphalium supinum*.

9. *Duvaljouvea serotina*.

Palla in Koch Synopsis, 3. Aufl., 3. Bd., p. 2555.

(Syn. *Cyperus serotinus* Rottb.; *C. Monti* L. fil.; Plemel. — *Pycreus Monti* Rehb.; Fleischmann. — *Juncellus serotinus* C. B. Clarke. — *Chlorocyperus serotinus* Palla in Allg. Bot. Zeitg. VI, 1900, p. 201).

Duvaljouvea serotina wird in der neueren Literatur⁴³⁾ allgemein für Österreich nur aus dem Küstenland, aus Dalmatien und Südtirol verzeichnet, wiewohl Plemel schon im Jahre 1862 diese Art aus Krain publiziert hatte⁴⁴⁾.

Plemel entdeckte nach Belegexemplaren, die im Herbarium Carniolicum des krainischen Landesmuseums erliegen, *D. serotina* bei St. Kanzian in Unterkrain, u. zw. auf sumpfigen Stellen „Pod Hribom“ bei Zagrad und in einer Pfütze vor der Mühle in Vrh (Auental) gleich neben der Straße. An letzterer Lokalität scheint *D. serotina* allerdings nicht mehr vorzukommen, H. Dr. H. Högler wenigstens hat sie in letzterer Zeit dort nicht wieder gefunden.

Vor kurzem wurde durch H. R. v. Gspann ein neuer Standort dieser Art in Unterkrain, nämlich in Wassergräben an der Save bei Rann, jedoch auf krainischem Boden in der sogenannten „Vrbina“⁴⁵⁾ nachgewiesen. An diesem Fundorte von H. Dr. Högler gesammelte Exemplare besitze ich in meinem Herbare.

Auch in Kroatien kommt unsere Art an der Save bei Agram vor.

⁴²⁾ Det. K. H. Zahn.

⁴³⁾ Vgl. Aschers. u. Gräbn, Synopsis 2. Bd. p. 270; Hallier-Brand, Kochs Synopsis 3. Aufl. 3. Bd. p. 2556; Fritsch K., Exkursionsfl. 2. Aufl. p. 86.

⁴⁴⁾ Plemel V., Beiträge z. Flora Krains im 3. Jahresh. d. Ver. d. krain. Land. Mus. (1862) p. 121. — Die von Fleischmann in Übers. d. Flora Krains p. 19 zitierten Standorte bei Monfalcone u. Duino sind richtig, liegen jedoch im österr. Küstenland.

⁴⁵⁾ Vgl. Note Nr. 28.

10. *Chlorocyperus longus*.

Palla in Allg. Bot. Zeitg. VI, 1901, p. 201.

(Syn. *Cyperus longus* L.; *C. procerus* M. B.)

Chlorocyperus longus wird von Fleischmann l. c. p. 19 in Stümpfen und Gräben bei Pölland, Tschernembl und Gottschee in Unterkrain, bei Wippach in Innerkrain und bei Monfalcone im Küstenland angegeben. Bei Monfalcone kommt *Chl. longus* tatsächlich vor und dürfte vielleicht auch bei Wippach zu finden sein. Inwieweit aber die aus Unterkrain gemachten Standortsangaben zutreffen, vermag ich nicht zu entscheiden, da ich die Umgebungen der genannten Örtlichkeiten leider bisher nicht näher durchforscht habe. Die bekannte Unzuverlässigkeit der Fleischmannschen Angaben dürfte der Grund sein, daß neuere Autoren dieselben nicht berücksichtigen (cf. Note 43) und Krain als Verbreitungsbezirk nicht verzeichnen⁴⁶⁾.

Indes kann ich einen Standort angeben, dessen Richtigkeit nicht anzuzweifeln ist. Nach einem im Herbarium Carnolicum (Land.-Mus.) vorfindlichen Exemplar sammelte seinerzeit Janša⁴⁷⁾ unsere Art in Unterkrain bei Žejno (ca. 370 m) nächst Pijavško (zwischen Gurkfeld und Veliki Trn).

Übrigens liegt vielleicht auch der für Steiermark zitierte Standort, an dem Preissmann 1891 *Chl. longus* als neu für „dieses Kronland“ nachgewiesen hat⁴⁸⁾, nämlich „auf den Wiesen zwischen der Stadt Rann und der Save“ nicht in Steiermark, sondern in Krain, denn das zwischen Rann und der Save liegende Alluvialterrain, die sog. Vrbina (cf. Note 28) wenigstens, gehört nach der Spezialkarte (Zone 22 Col. XIII.) zu Krain und nicht zu Steiermark.

11. *Eriophorum Scheuchzeri* Hoppe.

(Syn. *Eriophorum capitatum* Host).

Auch *Eriophorum Scheuchzeri* wird in der neueren Literatur⁴⁹⁾ für Krain nicht angegeben, wiewohl diese Wollgrasart auch in unserer Flora vertreten ist.

⁴⁶⁾ Fritsch nennt l. c. p. 87 nur Niederösterreich, (Oberösterreich?), Untersteiermark und Küstenland.

⁴⁷⁾ Clemens Janša, Kooperator in Veliki Trn (Großdorn) bei Gurkfeld, später in seinem Geburtsorte Lengenfeld, wo er im Jahre 1854 starb, beteiligte sich lebhaft an dem von Opitz gegründeten Tauschverein und stand auch mit dem hochverdienten krainischen Floristen V. Plemel in Verbindung.

⁴⁸⁾ Preissman E., Beitr. z. Flora v. Steiermark in Mitt. des naturw. Ver. f. Steiermark, Jahrg. 1895, Sep. Abdr. p. 27.

⁴⁹⁾ Cf. Note Nr. 43.

In den Karawanken und Steiner Alpen, wo *E. Scheuchzeri* in Kärnten und Steiermark vorkommt, wurde es in Krain allerdings bisher nicht nachgewiesen, wohl aber in den Raibler Alpen, u. zw. in der Trenta Gruppe südlich vom Triglav. Der Standort hier liegt in dem umfangreichen, vom Triglav, Mišelj Vrh, Tolstec (Tosc) und Vrnar umrandeten Kesseltal, dessen oberer größerer „Velopolje“ genannter Teil gegenwärtig ein sumpfiges, vielfach schon versandetes Weideterrein bietet, während der südliche tiefer gelegene, als „Malopolje“ bezeichnete Abschnitt (ca. 1650 m) ein kleineres Alpenmoor⁵⁰⁾ „Eriophoretum“⁵¹⁾ darstellt, das eben der Standort von *E. Scheuchzeri* ist.

Außer den nur von Glowacki⁵²⁾ beobachteten, in der folgenden Liste mit (Gl.) bezeichneten Moosen, finden sich hier nach meinen Aufzeichnungen teils an den versumpften Rändern der wenigen noch vorhandenen Lachen, teils auf den Maulwurfshügeln gleichenden Büllen folgende Arten:

Gymnocolea inflata, *Ceratodon purpureus*, *Dicranella Schreberi* var. *lenta* (Gl.), *Fissidens osmundoides* var. *microcarpus*, *Dissodon splachnoides* (Gl.), *Tayloria serrata*⁵³⁾, *Splachnum sphaericum*, *Pohlia nutans* (Gl.), *Bryum affine*, *Bryum carniolicum* Glow. (Gl.), *Aulacomnium palustre*, *Amblyodon dealbatus* (Gl.), *Climacium dendroides*, *Calliergon Richardsoni*, *Stereodon callichrous* (Gl.).

Equisetum palustre f. *nanum*. — *Eriophorum Scheuchzeri*, *E. angustifolium*, *Trichophorum austriacum*, *Heleocharis pauciflora*, *Carex pulicaris*, *C. grypos*, *C. Goodenoughii*, *C. Oederi*; *Juncus alpinus* var. *mucroniflorus* et f. *pygmaeus*, *J. filiformis*.

Polygonum viviparum, *Caltha* sp., *Saxifraga stellaris*, *Parnassia palustris*, *Potentilla erecta*, *Sibbaldia procumbens*, *Ligusticum mutellina*, *Epilobium palustre*, *E. alsinifolium*, *Soldanella minima*, *Gnaphalium supinum*.

12. *Schoenoplectus triqueter*.

Palla in Bot. Jahrb. f. Syst. X, 1889, p. 299.

(Syn. *Scirpus triqueter* L.; *S. trigonus* Roth; *S. Pollichii* Gren. et Godr. — *Heleogiton triquetrum* Rehb; Fleischm.)

Schoenoplectus triqueter, dessen Verbreitung in Krain allgemein ver-

⁵⁰⁾ Cf. Vierhapper F. u. Handel-Mazzetti H. Frh. v., Exkursion i. d. Ostalpen p. 72 in Führer z. d. wissensch. Exkurs. d. II. internat. bot. Kongr. Wien 1905, III.

⁵¹⁾ Cf. Brockmann-Jerosch, Flora d. Puschlav p. 362.

⁵²⁾ Glowacki J., Die Moosflora der Julischen Alpen in Abhandl. d. Z. B. G. Wien, Bd. V. Nr. 2.

⁵³⁾ Kommt auch auf Velopolje vor, welcher Standort in Limpricht G. K., Die Laubmoose Deutschl., Österr. u. d. Schweiz II. p. 149 (Rabenhorst's Krypto-

zeichnet wird, soll nach Fleischmann⁵⁴⁾ bei Möttling, Tschernembl und Gottschee in Unterkrain und bei Wippach in Innerkrain vorkommen.

In den Sammlungen des hiesigen Landesmuseums sind jedoch keine Belege vorhanden, so daß der einzige sicher bekannte Standort dermalen nur der am rechten Saveufer bei der Überfuhr in Čatež (nächst Rann) in Unterkrain ist, woselbst H. R. v. Gspann diese im allgemeinen sehr zerstreut vorkommende Art in letzterer Zeit nachgewiesen hat. Hier von H. Dr. Högler im Jahre 1913 gesammelte Exemplare besitze ich in meiner Sammlung.

Falls der für Kroatien bei Ozajl⁵⁵⁾ (Wosail) zitierte Standort zutrifft, käme *Sch. triquetus* in unserer Flora auch am linken Kulpaufufer vor, denn Ozajl (zwischen Osilnica und Kuželj bei Brod a. K.) liegt zwar an der krainisch-kroatischen Grenze, jedoch in Krain und nicht in Kroatien. Da es mir gelegentlich meiner Exkursionen in dies entfernte Gebiet vor allem darum zu tun war, die Flora der gegen das linke Ufer der Kulpa abfallenden Morowitzer Berge kennen zu lernen, habe ich mich im Tale selbst zu flüchtig umgesehen, um das Vorkommen unserer Art hier bestätigen oder negieren zu können.

Der von Plemel⁵⁶⁾ angegebene Standort „in Gräben des Laibacher Stadtwaldes“ ist irrig und beruht auf Konfundierung mit *Schoenoplectus mucronatus* (L.) Palla.

13. *Cladium mariscus* (L.) R. Br.

(Syn. *Schoenus Mariscus* L. — *Cladium germanicum* Schrad.; *Cl. leptostachyum* Nees).

Cladium mariscus publizierte der leider für die Wissenschaft zu früh verstorbene Dr. phil. Fritz Altmann⁵⁷⁾ im Jahre 1907 als eine für Krain neue Art, die er in einem kleinen Wiesensumpfe am Südabhange des Golek Hrib ober Log bei Billichgraz (ca. 700 m) entdeckt hatte. Die Pflanze kommt in diesem Sumpfe gemeinsam mit *Dryopteris thelypteris* und *Juncus*arten vor und bildet daselbst einen größeren Bestand.

gamen Fl. 4. Bd.) als „Belpolje auf dem Terglou“ in das österr. Küstenland versetzt erscheint.

⁵⁴⁾ Übers. der Flora Krains, p. 20.

⁵⁵⁾ Schlosser-Klekovski et Farkaš-Vukotinović, Flora Croatia p. 1172.

⁵⁶⁾ Beiträge z. Flora v. Krain I. c. p. 157.

⁵⁷⁾ Altmann F., Zur Flora Krains in Mitteilg. d. naturw. Ver. a. d. Universität Wien, V. Jahrg., 1907, Nr. 1–4, p. 50.

Tatsächlich wurde *Cl. mariscus* aber schon lange vorher in Krain nachgewiesen, jedoch nicht veröffentlicht. Schon Hladnik erwähnt in einem die Flora Krains behandelnden Manuskripte das Vorkommen dieser Art bei Idria und im landschaftl. Herbarium Carnolicum erliegen von Dolliner in Gräben ober Idrijska Bela, einem südwestlich von Oberidria gegen Zadlog zu am rechten Ufer des Idrijcaflusses gelegenen Terrainabschnitte, gesammelte Exemplare. Darnach dürfte diese Art auch im Bereiche des Zadlogplateaus selbst zu finden sein, wiewohl ich sie dort nicht beobachtet habe.

14. *Carex pauciflora* Lightf.

Die Armblütige Segge, *Carex pauciflora*, ist in unserer Flora nur aus dem Gebiete der Raibler Alpen bekannt, wo sie in den beiden auf dem Gebirgsrücken Ribšica (westlich von Veldes und Wocheiner Vellach) bei 1200 m Seehöhe gelegenen Hochmooren⁵⁸⁾ vorkommt und daselbst seinerzeit (1857) von Deschmann⁵⁹⁾ als eine für Krain neue Seggenart aufgefunden wurde.

Von diesen Moorbeständen, die sich beide in geringer Entfernung vom Forsthouse Mrzli Studenec südwärts finden und von da aus auch am bequemsten zu erreichen sind, liegt der nördlichere kleinere, mehr langgedehnte knapp bei der Sennenalpe Grajska Planina (Veldeser Alpe), der andere südlichere größere, eine runde Mulde füllende am Nordwestfuße des Goli Vrh (1365 m).

Diese ringsum von prächtigem Fichtenwald umgebenen Lokalitäten sind uns von besonderem Interesse, weil sie gegenwärtig in Krain die einzigen größeren mit der Legföhre, *Pinus mughus*, besetzten Moore sind und uns auch veranschaulichen, wie das ausgedehnte Laibacher Moorbecken in jener Zeitperiode beschaffen war, als es ein mit Legföhren⁶⁰⁾ bewachsenes Moosmoor (*Sphagnetum piniferum*) repräsentierte.

Wie in Moosmooren überhaupt sind auch in den beiden Ribšica-mooren als untere Schichte im allgemeinen tonangebend die Torfmoose (*Sphagna*)⁶¹⁾, die hier in einem bunten Gemisch von Arten und Formen vertreten sind. Unsere in Rede stehende Segge findet sich da zumeist

⁵⁸⁾ Hochmoor = Heidemoor = Moosmoor = Sphagnummoor = Sphagnetum.

⁵⁹⁾ Cf. Deschmann C., Beitr. z. Naturg. d. Laibacher Morastes im 2. Jahresh. d. Ver. d. krain. Land.-Mus., 1858, p. 85.

⁶⁰⁾ Am Laibacher Moor wächst die Legföhre jetzt nicht mehr. Daß dieses jedoch einst mit Legföhrenbeständen besetzt war, beweisen die zahlreichen in tieferen Torfschichten vorfindlichen Stämme, die Ettingshausen als zu *Pinus mughus* gehörig erkannt hat.

⁶¹⁾ Die auf den Ribšicamooren vorkommenden *Sphagna* und sonstigen Moose hat Glowacki (cf. Note Nr. 52) publiziert und sind dieselben, insofern sie nur von ihm beobachtet wurden, in der Bestandsliste mit (Gl.) bezeichnet.

nicht einzeln in Torfmoosen eingestreut, sondern kommt gesellig in großen Rasen und in solcher Menge vor, daß sie stellenweise eine geschlossene obere Schichte bildet.

Nebst Legföhren und vereinzelt Individuen der Blauen Heckenkirsche (*Lonicera caerulea*) weist die Vegetationsdecke dieser Hochmoore folgende Bestandteile auf.

Gymnocolea inflata, *Mylia Taylora* (Gl.), *Cephalozia connivens*, *Odontoschisma sphagni*.

*Sphagnum cymbifolium*⁶²), *Sph. cymbifolium* var. *papillosum* (Gl.), *Sph. cymbifolium* var. *imbricatum* f. *compactum* subf. *flavescens* (Gl.), *Sph. medium* (Gl.), *Sph. medium* f. *congestum* subf. *glaucescens*, subf. *purpurascens* et subf. *versicolor* (Gl.), *Sph. Girgensohnii*, *Sph. Girgensohnii* var. *speciosum* (Gl.), *Sph. Girgensohnii* var. *speciosum* f. *squarrosulum* (Gl.), *Sph. Girgensohnii* var. *strictum*, *Sph. rubellum* (Gl.), *Sph. fuscum* (Gl.), *Sph. acutifolium*, *Sph. acutifolium* var. *congestum* (Gl.), *Sph. quinquefarium* (Gl.), *Sph. subnitens* (Gl.), *Sph. parvifolium* (Gl.), *Sph. molluscum*, *Sph. molluscum* f. *laxifolium* (Gl.), *Sph. contortum* (Gl.), *Sph. inundatum* (Gl.).

Bryum bimum, *Mnium punctatum*, *Aulacomnium palustre*, *A. palustre* var. *polycephalum* (Gl.), *Polytrichum gracile*, *P. strictum*, *Climacium dendroides*, *Drepanocladus aduncus* (Gl.), *Dr. trifarius* (Gl.), *Dr. vernicosus* (Gl.), *Acrocladium cuspidatum* (Gl.), *Campylium stellatum*, *Stereodon pratensis* (Gl.) und auf dem kleineren, von weidendem Rinde oft durchstreiften Moore auch *Splachnum sphaericum*, *Spl. ampullaceum* (Deschm.) und *Bryum carniolicum* Glow. (Gl.).

Equisetum palustre, *E. limosum*; *Lycopodium selago*, *L. inundatum*.

Scheuchzeria palustris; *Trichophorum alpinum*, *Eriophorum vaginatum*, *E. latifolium*, *Rhynchospora alba*, *Carex pauciflora*, *C. echinata*, *C. Goodenoughii*, *C. limosa*, *C. rostrata*; *Juncus bufonius*, *J. alpinus* var. *fuscus-ater*, *J. articulatus*; *Orchis laxiflora*; *Caltha* sp., *Ranunculus repens*, *Drosera rotundifolia*, *Parnassia palustris*, *Potentilla erecta*.

Andromeda polifolia, *Calluna vulgaris*, *Vaccinium oxycoccos*, *V. vitis idaea*, *V. myrtillus*, *V. uliginosum*.

Hiemit schließe ich die Besprechung der ersten Serie für Krain neuer oder seltener Pflanzen und der Verhältnisse ihres Vorkommens.

Es sei mir hier noch gestattet, dem Herrn Direktor des krainischen Landesmuseums Prof. Dr. J. Mantuani sowie seiner Hilfskraft Herrn Prof. Dr. Gv. Sajovic für das lebenswürdige Entgegenkommen, das ich bei Benützung der landschaftlichen Sammlungen jederzeit finde, meinen ergebensten Dank auszusprechen.

⁶²) Nomenklatur der *Sphagna* nach Kavina K., Česke rašelinníky. Monografická studie in Sitzungsber. d. k. Böhm. Gesellsch. d. Wissensch., math.-naturw. Kl., 1912, p. 1—219.

Slovstvo.

Referati.

Gruden, dr. Josip. *Starine železnih in salajskih Slovencev* Fragment. iz zgodovine ogrskih Slovencev. Časopis za zgodovino in narodopisje. Maribor, XI. letnik (1914) str. 93—154.

V podstrešju gornjelendovske cerkve je našel rajni tišenski župnik, dr. Fran Ivanoczy rokopis gori označene vsebine. Dal ga je na uporabo in publikacijo dr. Grudnu, ki ga priobčuje „v istem jeziku in pravopisu, kakor je izvirnik“. Pred seboj imamo torej droben zgodovinski vir v diplomatičnem prepisu. To je tem važnejše, ker je ta spis edini, ki nam poroča o zgodovini Prekmurcev. Pisatelj je bil — po domnevi dr. Grudna — najbrže župnik Jakob Sabar († 1863). Pozneje se je spis redigiral in popravil — po soglasni sodbi dr. Ivanoczy-ja in dr. Grudna — župnik Jožef Košič (* v Belotincih, 1788, † v Gornjem Siniku, 1867). Ta poljudni obris zastavi s preseljevanjem narodov. Srednjemu veku je odmerjen pičel prostor (10 strani), dočim zavzema zgodovina protestantstva 22 strani; prvi in osmi list sta se izgubila. Rokopis je iz tretjega ali četrtega desetletja 19. veka. V prilog razumevanju besedila je opremil dr. Gruden ves spis z nizom opomb pod črto in je s tem izvirnik bistveno poglobil in popravil. Vrzel za izgubljen besedilo 8. lista, ki je obsegal del vlade Rudolfa II. (od l. 1576 do 1608), je izdajatelj izpopolnil z opombo pod črto (str. 120—121). Tako smo dobili v javnost o Prekmurcih pač skromen zgodovinski vir, a vir je vendar, ker nam tolmači in pripoveduje marsikak lokalni dogodek, ki ga sicer v preglednih in obsežnih zgodovinah ne nahajamo. Dr. Gruden si je pridobil novo zaslugo s tem, da nam je s trudapolno izdajo omogočil uporabljati ta vir, ki utegne razjasniti marsikako točko v lokalni zgodovini protestantstva med Prekmurci. —

Prav posebno hvaležni bi bili znanstveniki izdajatelju, ako bi bil poročal tudi o ustroju rokopisa. Nejasno je n. pr. da-li ima spis izvirni naslov ali ne. Na str. 93. se imenuje v začetku „rokopis z gornjim naslovom“, 14 vrst nižje pa „rokopis, ki je bil brez naslova“. Moderna edicijska tehnika stremi za označbo meril, papirja in drugih akcidenij, ki zvišajo sličnost in porabnost izdaje na mestu izvirnika. V modernih opombah bi bilo prav, pisati magyarska imena v njihovem pravopisu: Bánffy (mesto Banfy), Batthyáni (m. Battany), Biró (m. Birò), Bočzkay (m. Bočkaj) itd., kakor i mi zahtevamo pravilne oblike za svoje besede.

Mantuani.

Jahrbuch des hydrographischen Zentralbureaus im k. k. Ministerium für öffentliche Arbeiten. XVIII. Jhgg. 1910. *Das Savegebiet. A. Niederschlagsbeobachtungen* 4°, 30 S. *B. Wasserstandsbeobachtungen.* 48 S. Beilage: Hydrographische Übersichtskarte des Savegebietes 1:750.000 mit Isohyeten für das Jahr 1910 ... Wien 1913. In Kommission bei W. Braumüller.

In beiden vorliegenden Heften bieten sich die Ergebnisse der in bewährter Weise zielbewußt in großem Stile angelegten und beharrlich fortgesetzten hydrographischen Durchforschung des Savegebietes bis zur krainisch-steirischen Landesgrenze bei Rann in ihrem XVIII. Jahrgang.

Im ombrometrischen Beobachtungsnetze waren im Berichtsjahre 1910 nicht weniger als 90 Stationen tätig, hievon 60 im krainischen, 29 im steirischen, 1 im

kärntnischen Anteil des Savegebietes. Von 46 Ombrometer-, 1 Sommer- und 2 Ombrographenstationen sind die Messungsergebnisse in diesem Jahrbuche vollinhaltlich veröffentlicht. Der Schneebeobachtungsdienst wurde an 55 Orten sowie an 2 selbständigen Hochgebirgsschneepegelstellen (Baba und Triglav) versehen. Von den Ergebnissen der täglichen Temperaturmessungen, welche an 44 Stationen vorgenommen wurden, sind jene von 4 Stationen vollinhaltlich abgedruckt. Selbstregistrierende Regenmesser waren an 2 Orten (Kanker und Ledine) in Tätigkeit. Der Wasserstand der Flüsse wurde an 81 Orten (71 in Krain, 10 in Steiermark) beobachtet. Mit selbstregistrierenden Wasserstandszeigern waren 4 Stationen (Littai, Gurkfeld, Cilli, Kloster Nazaret) ausgerüstet. Die Erhebungen der Wassertemperaturen wurden an 9 Stationen fortgesetzt. Die Beobachter, welche sich der Aufgabe widmeten, die sich darbietenden Daten mit ausdauernder Sorgfalt zu vermerken, gehören den verschiedensten Ständen an (Lehrer, Geistliche, Beamte, Besitzer etc). Es gebührt ihnen für ihre opferwillig aufgewendete Mühewaltung zugunsten heimatkundlicher wissenschaftlicher und technischpraktischer Interessen wärmster und anerkennendster Dank.

Die mitgeteilten, zweckmäßig eingerichteten Tabellen sind geeignet, eine Vorstellung von dem ganzen großen Umfange der gesammelten Beobachtungen zu erwecken. Die nächstliegenden statistischen Ergebnisse erscheinen in Schlußabschnitten in willkommener Weise zu „allgemeinen Übersichten“ zusammengefaßt. Man vermißt hiebei den Namen ihres verdienten Verfassers, vermutlich zugleich des Leiters und der Seele des ganzen Beobachtungsdienstes und Redakteurs der vorliegenden Publikation. Hie und da den Zahlen der Tabellen beige-setzte Fragezeichen weisen darauf hin, daß die Leitung mit dem klärenden Blick der Kritik geführt wird, und auf die etwa erwünschte Vervollkommenung der Beobachtungen bedacht ist. Ein guter Maßstab für die Beurteilung der Sorgfalt der Niederschlagsmessung ist wohl die Anzahl der Tage mit Niederschlag unter 1.0 mm. Diese Anzahl erscheint dementsprechend in den Tabellen hervorgehoben.

Aus der „Übersicht“ der Niederschlagsverhältnisse erfahren wir, daß die Jahressumme des Niederschlages im Beobachtungsgebiet während des Berichtsjahres 116% des mehrjährigen Mittelwertes betrug, also beträchtlich übernormal war. Die höchste Jahressumme weist Leskova dolina (auf der Nordostseite des Innerkrainer Schneeberges) mit 3087 mm auf, als die kleinste Summe tritt jene von St. Marein (östlich von Cilli) mit 1036 mm entgegen. Die geographische Verteilung des Niederschlages schmiegt sich in der Jahressumme im allgemeinen an die Oberflächengestaltung des Landes an, ist jedoch im besondern eigenartig ausgeprägt. Die Gebirge erscheinen als Gebiete vermehrten, die Niederungen als solche wesentlich geringeren Niederschlages. Die Eigenart zeigt sich aber dadurch, daß der Schneeberg (1796 m) entsprechend der Nähe des Meeres von der (allerdings interpolierten) Isohyete von 4000 mm umschlungen erscheint, der mehr landeinwärts gelegene obwohl höhere Gipfel des Triglav (2864 m) jedoch von der 3200 mm-Linie, und die Gipfel der Grintavec-Gruppe in den Steiner Alpen von der 2400 mm-Isohyete umzogen werden. Anderseits erhielten das Savetal bei Lichtenwald und das obere Sotlatal nur rund 1200 mm an Niederschlag. Weitern Einzelheiten über den Niederschlag im allgemeinen folgen Angaben über die Schneedecke. Besonders beachtenswert ist die Tabelle über die Niederschlagsmengen und Niederschlagshöhen für die Jahre 1896 bis 1910. Darnach fallen im Savegebiet bis zur Landesgrenze bei Rann (9947 km²) jährlich im Durchschnitt 15.74 km³ meteorischen Wassers; das Gebiet würde damit 1583 mm hoch mit Wasser bedeckt sein.

Die Jahresmittel der Temperatur waren durchschnittlich um 0.7°C übernormal.

Die größte positive Abweichung wurde in Gurkfeld und in Rohitsch-Sauerbrunn mit 2.1°C erreicht.

In der Übersicht der hydrologischen Verhältnisse, werden nach einer allgemeinen Kennzeichnung des Berichtsjahres mancherlei Einzelheiten hervorgehoben und durch lehrreiche graphische Darstellungen veranschaulicht. Die Besprechung der Wassertemperaturen des Veldesers Sees, der Steiner Feistritz, der Save bei Littai und bei Gurkfeld, der Sann bei Cilli sowie der Unz und der Laibach stützt sich bereits auf 10 jährige Mittel 1900–1909. Die Temperatur des Veldesers Sees zeigt eine große Jahresschwankung (Jänner 2.4 , Juli 22.2°C) entsprechend der starken winterlichen Ausstrahlung und der ausgiebigen sommerlichen Einstrahlung auf das stehende Wasser des Seebeckens. Die Karstflüsse hingegen zeigen eine geringe Jahresschwankung (Unz bei Planina Jänner 4.5 , Juni 14.1°C) infolge der gleichmäßigen Wärme der unterirdisch durchflossenen Gesteinsmassen. — Eine ausführliche Tabelle am Schlusse bietet eine beträchtliche Anzahl sorgfältiger fachmännischer hydrometrischer Erhebungen.

F. S.

Dvorský Dr. V. *Studie ku geografii slovanských sídel. I. Trenta.* — Sborník česke společnosti zeměvědné r. XX. 1914. Praha 1914. Geografický ústav česke university.

Občina Trenta se prostira ob izvirišču Soče v treh dolinah, ki so izredno globoko (do pod 600 m nadmorske višine) zarezane v ogromno gmoto središča Julskih alp. Visoki alpski vrhovi jo stražijo okoli in okoli: na vzhodu Triglav (2863 m), Konjavec (2568 m), Križ (2410 m), Pihalec (2414 m), Stenar (2501 m) in Razor (2601 m); na severu Prisojnik (2547 m) in Velika Dnina (2379 m) s Travnikom (2148 m) in Mojstrovko (2332 m); na zapadu Jalovec (2643 m), Veliki Ozebnik (2483 m), Belec (2337 m), Bovški Grintavec (2344 m) in Srebrnjak (2099 m), in naposled na jugu Velika Tičarica (1891 m) ter Ozebnik (2084 m). Edini dolinski izhod iz tega oblastnega venca gorskih velikanov nudi dolina Soče in sicer v smeri proti Bovecu. Ta veličastna alpska krajina napravlja na gledalca silen vtisk. — Gospodarskih virov nudi le malo. Vendar je prebivalstvo v Trenti iskreno vdano svoji domačiji, čvrsto je in spričo odročnega, nasamnega bivališča originalno.

Ni čuda, da je ta prekrasni kos slovenske zemlje pobujal pesniško domišljijo že izdavnja, v novejši dobi pa je postal priljubljeno shodišče turistov. Prijatelji alpskega sveta so ponovno opisovali krajino in njeno prebivalstvo, zgodovinarji so proučevali početek in doživljaje te osamljene naselbine. In sedaj nas je prijetno iznenadil s posebno antropogeografsko študijo o Trenti češki znanstvenik, dr. V. Dvorský, docent zemljepisja na vseučilišču v Pragi.¹⁾ Razprava o Trenti obsega 50 strani velike osmerke, ima 7 cinkotipij v besedilu, na posebnih prilogah pa 14 krajinskih slik po fotografijah večidel pisateljevih ter 3 zemljepisne načrte. — Poglavitno antropogeografsko delo in nekaj uzornih monografij je ustvaril francoski znanstvenik J. Brunhes (1910), več uspešnih takih študij so podal italijanski znanstveniki. Spričo tega ponavlja Dvorský vsebino svoje razprave skrajšano v italijanskem jeziku (na straneh 51–64).

¹⁾ Glej istega pisatelja razpravo: Hospodarske využití vysokých hor [v Julských a Kamn. Alpach], 1908, dalje: Die Handelsplätze in den Gebirgsregionen der Grafschaft Görz, 1907 in Wirtschafts geographische Studien von Montenegro, 1907, v istem zborniku zemljepisnega zavoda na praškem vseučilišču in turistične članke v českem Alpsem Věstniku.

Uvod razpravi kaže, da je pisatelj zasnoval svoje proučevanje na široki podlagi novodobnega biološkega naziranja. Naloga mu je namreč: zasledovati boj človeka s prirodnimi silami in z drugimi živimi bitji, zlasti kako oblika in snovna svojstva tal in podnebja vplivajo na nastanek in obliko stanovanj. Antropogeograf ne sme odlašati. Spričo novodobnega gospodarskega razvoja namreč brzo ginejo iz naselbin oblike tistih dob, ko človek še ni tako premagoval ovir kakor sedaj, in ni še toliko jemal v službo prirodnih sil.

I. Pisatelj začne svojo nalogo s tem, da riše v poglavju I. zemljepisni položaj Trente. Zemljepisne enote v Trenti (8988 *ha*) so: 1. Zadnja Trenta, široko ledenodobno korito s polkrožnim sklepom (cirkus) in okrešljem (Kar), 2. dolina Soče do pritoka Zadnjice, ozka dolina z naplavljenimi policami (terasami) s stranskima doloma ob Lomarici in Mlinarici, 3. dolina Zadnjice s polkrožnim sklepom in stranskim dolom Belega potoka, 4. dolina Soče od pritoka Zadnjice nizdol, še dokaj široka dolina s policami.

II. Geološko gradivo tlom (poglavje II.) je skoro vseskozi dachsteinski apnenec. Vzraslo golo skalovje, balvani in mel zavzemajo več nego $\frac{1}{3}$ površja. Ledniki diluvialne ledeniške dobe so poglobili in razširili doline v Zadnji Trenti, ob Soči in Zadnjici. Ustvarili so mnogo grušča (mela). Ta hitreje prepereva, nego vzraslo skalovje, in daje rodovitno prst, ki tvori podlago rastlinstvu in gospodarskemu življenju človekovemu. Gospodarsko življenje v Trenti se je razvilo v istini zlasti na prodovju ledenodobnih vodotokov in na starih meliščih. Tudi tla nekaterih okrešljev so porabna za pastirstvo (okrešelj Zapotok, pod Vrščem, pod Trbiščino).

Kraške vrtače in škrapci so se izobrazili v višinah 1700—2000 *m* po planotah in zložnih obronkih (na Kriških podih, pod Belcem in Ozebnikom, nad Zadnjo Trento). Na kraškem površju se drži rdeča kraška prst.

Pri treh glavnih Trentskih pláninah (Kranjska pl., Zapotok in Trbiščina) se nahaja labora, iz nje izvirajo studenci.

III. Trentsko vodovje. Trenta ima prisolnčno lego in zatorej primeroma milo podnebje, sicer pa obilo padavine. Trentsko vodovje se razdeljuje po višinah takole: 2140—1900 *m* Kriška jezera, 1880—1600 *m* visoki izvirki, 1500—1200 *m* srednji izvirki, 1000—700 *m* glavni iztok spodnjih vod. Med višinsko razdelitvijo izvirkov in človeških naselbin biva zanimiva zveza: 1. gorenja meja izvirkov ob dnu dolin (900—1000 *m*) je tudi gorenja meja travnikov, senikov in stalnih bivališč, 2. vse Trentske planine (izvzemši Kranjsko pl.) ležijo blizu višinske črte 1400 *m*, kjer je večina srednjih izvirkov. Povečini izvirajo vode globoko doli v erozijskih dolinah. Človeška bivališča so zatorej vezana na dolinsko dno, na bližnje police in na visoke stopnje stranskih dolov.

IV. Rastlinska odeja. Pisatelj razločuje z gospodarskega stališča te-le pasove rastlinske rasti: nad 2300 *m* so neplodna tla, od 1650—2300 *m* so visoki (alpski) pašniki, od 1000—1650 *m* so gozdovi in gozdni pašniki, od 500—1000 *m* so travniki in gozdovi. Polja je v Trenti le 15 *ha*, na njem gojijo ponajveč krompir in nekoliko ajde, žitnega pasa v Trenti ni.

V. Prebivalstvo in njega gospodarjenje. V dolinah Julskih alp je človek prebival že v bronovi dobi. Gradišče pri Raveljniku blizu Bovca je bržkone iste starosti kakor grobišče pri Sv. Luciji pod Tolminom. Bilo je torej naseljeno okoli l. 600 pr. Kr. Bržkone so prebivalci v Raveljniku (Ilirci?) tudi že poznali Trento, ki je pripravna za obrambo in je pristopna le od soške strani. Ni izključeno, da so v Trenti poznali nahajališče železa, kakor drugod v alpah, že od ilirske (pred-

keltske) dobe. Ko so došli Kelti, so se naselili po vsej Soški dolini; čudno bi bilo, da bi se ne bili tudi v njenem najvarnejšem zavetju.

Zgodovina pozna Trento še le iz 16. stoletja. Takrat bi bila dobila prve prebivalce in sicer rudarje, ki so došli od daleč (Rutar, Zgodovina Tolmina str. 162). To mnenje smatra Dvorský za napačno. Tisti, ki so našli železno rudo v visokih in oddaljenih pobočjih na Srednjici in pri planini Trenti, so utegnili biti le domačini — ali lovci ali pastirji —, ki so dobro poznali tamošnje kraje. Trentsko ozemlje je bilo tudi že v 11. stoletju podložno nekemu samostanu pri Vidmu (Udine). Zatorej meni Dvorský, da so dali Trenti ime laški pastirji, ne pa rudarji 16. stoletja. Od predzgodovinskih časov (vsaj od 1.600 pr. Kr.) do 16. stoletja so bivali v Trenti pastirji in lovci, posečali so jo tudi pribežniki. Rudarji so le pomnožili ondišnje prebivalstvo. To se vidi tudi iz tega, da so vse trentske hiše zgrajene v alpskem slogu; italijanske stavbe so pogostne v Bovški kotlini, v Trenti jih ni. Skoro edino le ime Trenta je tuje, ožji krajevni nazivi so slovenski. Prebivalstvo je slovensko; kar je med rodbinskimi imeni tujih, so večidel nemška, ni pa italijanskih. Dvestoletno rudarstvo (od 16.—18. stoletja) v Trenti ni zapustilo znatnih sledov v naselbi sami; pač pa je ostala vožnja pot (sedaj cesta) do Bovca, nekaj potov do rudarskih rogov in pa cerkev so takrat prenovili.

Sedanji gospodarski položaj v Trenti se znači s tem, da je veliko občinskih tal v tuji posesti (256 ha ima država, 1378 ha ima Kranjska gora). Skoro vse današnje prebivalstvo se bavi s pastirstvom. Toda razmerje med travniki (200 ha) in gorskimi pašniki (2604 ha) ni ugodno. Trentarji ne morejo preživiti čez zimo toliko živine, kolikor je morejo rediti pašniki. Zatorej so od 8 planin 3 opuščene, 3 prodane (Kranjskogorcem), le 2 imajo Trentarji sami. Mnogi prebivalci iščejo zaslužka izven doma (v Trstu, v Gorici, na Vestfalskem in v Ameriki), toda večinoma se vračajo domov vsako leto. Ljudje so zdravi, bistrega duha, dobri. Degenerovanih med njimi ni. Ženske so neprimerno manjše od moških in se hitro starajo. Svoje pridelke (sir, volno, jagnjeta itd.) prodajajo v Bovec, potrebščine pa kupujejo v Bovecu in v Kranjski gori. V novejšem času je turizma odprla nekaj novih dohodkov. L. 1900 je štela Trenta 339 prebivalcev v 65 hišah, l. 1910 le 317 prebivalcev v 60 hišah.

VI. Višinska razvrstitev stanovališč se oklepa višinskih pasov rastlinstva in določa jo pastirsko življenje prebivalcev. Stanovališča so: 1. „hiše“, stalno naseljeni domovi, 2. planšarske kočje, 3. začasno naseljeni domovi (hiše) in seniki. Poleg teh sta dve turistovski koči: Baumbachova kočja (622 m) in Planinski dom na Vršču (1630 m) in nekaj drvarskih in lovskih stavb, skromnih mlinov in žag. Vsa stanovališča ležijo v gozdnem pasu. Ločimo torej 4 pasove: 1650—2863 m gorenji nenaseljeni pas, 1200—1650 m pas pastirskih planin in stavb za izkoriščanje gozdov, 1000—1200 m spodnji nenaseljeni pas, 500—1000 m pas stalno naseljenih stanovališč.

VII. Položaj in značaj stanovališč. Hiše stojijo večidel na dolinskem dnu, planšarske kočje na pobočjih in na policah, seniki pa v dolinah in po bregovih.

1. Hiše stojijo večinoma na ledenodobnih, nekatere na sedanjih reških naplavinah. Nekatere so postavljene ob stoku dveh vodotokov (Mlinarica in Soča, Lomarica in Soča) očitno na kraju, ki je zelo pripraven za obrambo proti jugu, ker je sovražnik mogel prihajati le od te strani. Dvorský misli, da so na takih krajih stala prva zgrajena človeška bivališča. Osrednja skupina hiš, imenovana „Log“ ob pritoku Zadunje v Sočo nima obrambnega značaja. Ondi so se hiše nabrale, ker se tam stekajo poglobljene prometne črte. Sedanje hiše seveda niso stare, nobena nima nad 100 let. Vse so postavljene raztreseno, le v trgovskem središču Trente, v Logu, si stojijo nekoliko bliže, tako da ima Log vaški značaj. Ozir na

obrambo velja morda za vso Zadnjo Trento. Skupino 4 hiš pod izvirkom Soče je privabil prav ta izvirek.

V sosednjih dolinah niso hiše tako raztresene — izvzemši gorenjo dolino Koritnice. Pač pa so hiše podobno porazstavljene na Jezerskem v Kamniških (Savinjskih) alpah. Ondi se držijo istotako trat, ki spadajo k domovom. Razlika je le v velikosti. Na Jezerskem je precej veliko rodovitnih skrilavih tal, ondih so nastali dvorci, v Trenti na dachsteinskem apnencu le skromni domovi. Dvorský meni, da so raztresena bivališča v Trenti, v Koritnici in na Jezerskem ostanki prvotne oblike slovanskih naselbin. Ti ostanki so se ohranili, ker so strani od važnejših prometnih črt.

Stalno naseljena trentska hiša je urejena po vzorcu, ki je splošno razširjen ob gorenji Soči in ob Koritnici. Glavni znaki gorenjesoške hiše so: visoka, strma streha, s škodljami krita; odprte stopnjice vodijo od zunaj do prvega nadstropja na hodnik, ki ga krije previseča streha; stanovanjski prostori so v prvem nadstropju, v pritličju pa hlevi. Do novejših dobe so bile vse hiše „dimnice“ z odprtim ognjiščem brez dimnika. Hiše so zidane, streha je iz lesa. Šoška hiša se izborna priroja prirodnim pogojem. Strma streha ne dopušča, da bi se nabralo na njej preobilo snega, napuščena streha krije tudi hodnik in nekaj prostora pred hišo, ker je padavina v Trenti obilna. Sobe v I. nadstropju so svetle; to je važno v kraju, kjer se solnce rado skriva za visokimi gorami, in tla pokriva obilo snega.

Trentska hiša je v prvotni obliki enoizbena hiša. Trajno naseljena hiša (trentska in gornjesoška) ima v prvem nadstropju kuhinjo, sobo in „kamro“, dostikrat tudi vežo. Skozi hišna vrata se vstopa naravnost v kuhinjo — Trentar, ki prihaja domov, gre najprej k ognju, da bi se osušil. Hiša stoji navadno na ograjeni trati. Posebne dvorišča ni. Večje hiše imajo po 2 sobi in 2 kamri.

Trentska hiša je nastala iz nekdanje dimnice, ki jo Murko ima za prvotni slovenski vzorec, izpopolnjuje jo soba s pečjo po alpskem nemškem zgledu.

2 Hlev, senik, pristaja ima prostor za živino, shrambo za seno in za orodje in stoji ali sam na ograjeni trati, ali pa blizu hiše.

3. Začasno naseljene hiše so preprosto urejene.

4. Planšarske kočje na planinah. Planina Zapotok stoji na dnu ogromnega ledniškega okrešlja pod Bovškim Grintavcem. „Velika planina“ istotako v manjšem razrovanem okrešlju pod Vrščem, planina Trenta in Kranjska planina stojita na visokih policah, planina Trbiščina stoji na gorskem pobočju. Vse te planine stoje v gozdnem pasu, prisojno in blizu studenca. Kjer napravljajo sir, ima kočja prostor, kjer izdelujejo sir, v drugem ga hranijo; pred kočjo pa je lesen pristavek, kjer molzejo živino; pastirji spijo pod streho. Kjer gojijo le govejo živino, ima kočja dve sobi za pastirje.

VIII. Trentske poti. 1. Dolinske poti vedejo vseskozi po naplavljenih policah. Kjer ni polic, stopajo na pobočja visoko nad vodni tok. 2. Drugi morfološki razred potov so okrešelske poti (pot čez okrešelj v Lomeh itd.); te vodijo iz doline do planin in do še višjih pašnikov. 3. Tretje vrste so pobočne poti; vodijo do senikov in segajo do gorskih grebenov, tudi od planine do planine, od pašnika do pašnika.

Po nastanku so poti ali prirodne ali umetne. Večinoma so prirodne poti živali (gamsov, nedavno še medvedov, goved, ovac, koz), ki si jih je človek prisvojil. V rudarski dobi so izboljšali nekatera pota, ki sedaj služijo pastirjem, takrat so izboljšali tudi vožnjo pot do Boveca, v novejšem času so jo pa presnovali v cesto. V zadnjem času so turistovska društva priredila nekaj umetnih potov.

Steze med travniki so vse ograjene s plotom. Mostov je mnogo (le čez Sočo 13), preprosti so. Ob potih stojijo značilni spomeniki v spomin oseb, ki jih je zadela nagla smrt.

Po tem, čemu poti služijo, so lovske, pastirske, planinske, drvarske, hišne, prohodne in turistijske poti.

IX. Izpremembe na površju, ki jih je povzročil človek, se tikajo poglavitno rastlinske odeje. Človek je pokončeval gozd za gospodarske namene, vendar dostikrat v poznejšo škodo. Pragozdov v Trenti ni. Kar vzraste iznova, vzrase iz rodilne moči gozda samega. Največ lesa so potrebovali v rudarski dobi. Mnogo je škodila gozdu zlasti kozoreja. Sklenjene dolinske trate in nasamne trate v gozdovih so človeško delo, domi in seniki, ki na njih stoje kamene ograje in leseni plotovi, so poglavitni antropogeografski pojav v Trenti. Kamor pogledamo, zaznamo sled človeško ali pa sled živali, ki jih je človek privedel. Na sneženem polju nahajamo sledove ovčjih nog, na skalah rdeče znake, v kupe zloženo kamenje, vrh in železne kline

Opuščene planine, upadajoče število domače živine in prebivalstva kažejo, da gospodarski razvoj nazaduje. Bode li vodna sila Trentskih vodâ pobudila obrat na bolje, to ne zavisi od domačega prebivalstva, nego od tujega kapitala in od državne pomoči.

Priloge. V prilogah se nam predložujejo: 1. Gospodarskorastlinski pasovi v Trenti, 2. Tuja last na Trentskih tleh, 3. Log v Trenti, 4. Sv. Marija v Trenti, 5. Spodnji oddelek Zadnje Trente, 6. Trentski travnik, 7. Začasno naseljeni domovi v Zadnjici, 8. Trentski most, 9. Planina Trenta (kranjskogorski način stavbe), 10. Planina Zapotok (trentski način stavbe), 11. Kraški pašnik ob gorenji višinski meji (pod Za Gradom), 12. Planina Zapotok, 13. Hiša nad stokom Soče in Lomarice, 14. Cudrov dom, vzorec večjega doma, 15. Sedlo Vršec v snegu, 16. Spomenik za nagle smrti umrlem, 17. Občina Trenta, zemljepisni načrt, merilo 1:60.000.

Sklepaje poročilo o Dvorskega monografiji, si dovolimo poudarjati, da smo smatrali za primerno, seznaniti naše čitatelje z lepo študijo v večjem obsegu, nego je sicer navada. Vpoštovati smo hoteli s tem najprej njeno splošno zanimivo domoznansveno vsebino, ki podaja nove nazore zlasti o izvoru in starosti Trentske naselbine ter je bogata dejstev, opaženih z bistrim vidom. Nadalje pa smatramo monografijo za dovršeno v metodi ter želimo, da bi naši domači zemljepisci sledili odličnemu vzorcu s sličnimi uspešnimi študijami z drugih oddelkov naše ožje slovenske domovine.

F. S.

Seidl Ferd. *Die in Krain und Görz-Gradisca 1912 u. 1913 beobachteten Beben.* Allgem. Bericht und Chronik der in den Jahren 1912 u. 1913 in Österreich beobachteten Erdbeben, Offiz. Publikation der k. k. Zentralanstalt für Meteorologie u. Geodynamik. Wien, Nr. IX. und X. 1915, S. 37—52 und 107—128.

Leta 1912 se je pojavilo v avstrijskih deželah skupno 131 potresov, kar znači njih izdaten upadek napram letu 1911, ko so jih našteji 197. Brez potresov so bile dežele: Solnograško, Vorarlberško, češki del kraljestva Češkega in Sleško. Tudi v tržaškem okraju niso čutili nikakega makroseismičnega pojava, v Galiciji pa samo enega. Poročilo iz Bukovine je izostalo vsled izrednih razmer.

Na **Kranjskem** so sporočili leta 1912 opazovalci 25 potresov, ki so se pojavili v 20 dneh. Poročila opazovalcev, med katerimi je zlasti častno zastopan učiteljski stan, je obdelal deželni poverjenik prof. Seidl po svojem običajnem izkušenem načinu. G. poverjenik je skrbel, da je prejel o vsakem potresu kolikor

moči pozitivnih poročil o učinkih potresnega pojava, in tako dobil pregled čez vse potresno ozemlje, in pa negativnih, ki to ozemlje točneje omejujejo. Poročila, ki se nanašajo na isti potresni dogodek, je združeval pod primernim naslovom, ki označa potresno ozemlje ali z geološkega ali z geografskega stališča. Potem podaja g. poverjenik vsakokrat „pregled“ o obsegu in obliki potresnega ozemlja, o izvorišču in o jakosti potresa, tako da se označajo pri obsežnejših pojavih središče in pasovi pojemajoče jakosti. Naposled je sestavil poverjenik pregled dogodkov vsega leta in jih premotruje tudi po statističnih vidikih.

Izmed 25 naznanjenih potresov so jih čutili 14 le v enem, 11 v dveh ali več krajih. Med temi obsežnejšimi je imel 1 izvorišče v sosednji Hrvatski, 10 je pa bilo domačih (avtohtonih) z naslednjimi potresnimi izvorišči:

Ljubljanska barska kotlina,	17. februarja; premer potresnega okrožja	15 km.
Potresno izvorišče Mokronoga, 12. marca;	„ „ „	10 „ ?
„ „ „ 19. aprila;	„ „ „	15 „
„ „ „ 20. „ „ „	„ „ „	15 „
„ „ „ 25. maja 18 ^h 30'; „ „ „	„ „ „	15 „
„ „ „ 25. „ 22 ^h 30'; „ „ „	„ „ „	10 „ ?
„ „ „ 3. julija; „ „ „	„ „ „	10 „
Krška dolina pri Žužemberku, 16. „ „ „	„ „ „	12 „
Polica, Žaljna 24. novembra; „ „ „	„ „ „	10 „
Savinjske alpe 28. februarja; „ „ „	„ „ „	60 „ ?

V primeri z letom 1911 je bilo leta 1912 v deželi več izvorišč delavnih, vendar ni bilo nobenega močnejšega potresa. Najobsežnejši je bil potres z dne 28. februarja, ki je imel izvorišče izven dežele, menda ob meji med Savinjskimi alpami in Karavankami. Mokronoško izvorišče se je sicer opetovano javilo, toda vedno le slabotno, istotako so bili slabotni tudi vsi drugi potresi.

Brez potresa so potekali meseci junij, oktober in december. Precej potresov se je izprožilo v popoldanskem času, tako, da jih pripada na dnevno polovico 14, na nočno le 11, kar je proti običajnemu razmerju. Z ozirom na letni čas so bili potresni pojavi kakor po navadi pozimi pogostnejši.

Leta 1913 so opazovali v vsi Cislitvaniji le 117 potresov, kar nam zopet priča, da so ponehaval potresna ognjišča s svojim delovanjem. Brez potresa so bile naslednje dežele: Galicija, Moravsko, Sleško in češko okrožje kraljestva Češkega. Drugod je bilo živahnejše gibanje na Kranjskem, v Dalmaciji in v nemškem tirolskem in vorarlberškem okrožju. Bukovinsko poročilo tudi to pot ni izšlo.

Potresna kronika za **Kranjsko** izkazuje za **leto 1913** le 18 dni z 21 potresi, med temi je 20 domačih. Polovico teh so poročali le iz enega kraja, ostale pa so čutili v dveh ali več krajih.

Ta-le seznam kaže, v katerem oddelku Kranjske dežele so se izprožali obsežnejši potresi, kedaj in koliko je bilo potresno ozemlje, (kjer je bilo pač možno to določiti):

Savinjske Alpe	15. aprila; premer potresnega okrožja	? km
Savska kotlina pri Kranju	28. februarja; „ „ „	90 „
„ „ „ „	7. aprila; „ „ „	50 „
Gričevje severovzhodno od Litijske, 3. januarja; „ „ „	„ „ „	20 „
„ „ „ „ „ 3. „ „ „	„ „ „	? „
„ „ „ „ „ 12. junija; „ „ „	„ „ „	15 „
„ „ „ „ „ 6. avgusta; „ „ „	„ „ „	? „
„ „ „ „ „ 22. decembra; „ „ „	„ „ „	30 „ ?

Gorjanci	23. majnika; premer potresnega okrožja 10 km
"	28. junija; " " " 35 "
jugozap. podnožje Snežnika.	20. majnika; " " " 240 "

Najživahnejše je bilo to leto potresanje v gričevju severovzhodno od Litije kjer se je sprožilo 5 potresov, ki so pa bili vsi lahki. Najobsežnejši in najjačji je bil potres z dne 20. majnika. Ta potres so čutili na Kranjskem, v Istri, na Reki, v Hrvaški in na Koroškem. Izvorišče mu je bilo ob jugozapadnem znožju Notranjskega Snežnika, bržkone v najbližji okolici kraja Podgraje v Istri, kjer se je pojavil najsilnejše. Ondi so padale celo podobne raz sten in so se pokazale v zidovju razpoke. Od podgrajske okolice se je razširil v severni smeri še preko Karavank do Vetrinja pri Celovcu, ki je 120 km od Podgraj oddaljen. Ako vzamemo, da se je razširil iz središča potres na vse strani enako, tedaj znaša premer potresnega okoliša 240 km. Izvorišče leži ob znameniti dinarski ali periadrijski prelomnici. V mokronoškem potresnem okrožju, ki je bilo v predidóčem letu izredno živahno, sta se izprožila leta 1913 le dva slabotna sunka. Obsežnejša sta bila potresa v Savski kotlini s površinskim središčem med Ljubljano, Škofjo Loko in Vodicami. Čutila jih je večina prebivalstva, povzročila sta pa le tresenje in ropotanje raznih predmetov in žvenketanje steklene posode. Enakega značaja sta bila potresna pojava v Gorjancih.

Najpogostnejši so bili leta 1913 potresni sunki v zimskih mesecih; jesenski meseci september, oktober in november so bili brez potresov. Z ozirom na dnevni čas se je pojavila zopet v nočni polovici dneva večina potresov (15) in v svetli manjšina (6).

Vsakoletno poročilo ima ob sklepu dve razpredelnici, ki nam kažeta razdelitev potresov na Kranjskem z ozirom na kraj in čas.

Na **Goriško-Gradiščanskem** so čutili leta 1912 en sam potres (28. avgusta) in leta 1913 dva (7. junija in 31. julija). Vsi trije so bili le slabotni.

Dr. Gv. Sajovic.

Regen J., Untersuchungen über die Stridulation und das Gehör von *Thamnotrizon apterus* Fab. ♂. Glej *Carniola* 1915, str. 127.

V poročilo v navedeni razpravi se je vrnil neljub tiskarski pogrešek pri znanstvenem nazivu poizkusne živali. Ta se mora glasiti *Thamnotrizon apterus* Fab. ♂, ne pa *Thamnotrizon apterus* Fab. ♂.

Bibliografija.

Sestavil dr. Janko Šleibinger.

I. Zgodovina. Zemljepisje. Narodopisje.

Barlè Janko, Bratovščina sv. Barbare v Brdovcu. Carn. VI, 72—74.

Branky Franz Dr., Karst und Küste. Beiträge zu einer landeskundlichen Monographie. XVIII. Jahresbericht des k. k. Staats-Realgymn. in Gmunden am Traunsee. 1914. V. 8°. 30 str. S slikami.

Capuder Karol dr., Zgodovina c. in kr. pešpolka št. 17. Izdala in založila Družba sv. Mohorja v Celovcu. 1915. V. 8°. 176 str. S slikami.

- Dvorský U. dr.**, Studie ku geografii slovanských sídel. I. Trenta. Sborník české společnosti zeměvedné v. XX. Praga 1914.
Poroča Ferd. Seidl v Carnioli VI, str. 212—216.
- Evropa.** (Zemljevid.) Merilo 1:4,000 000. Katoliška bukvarna v Ljubljani. Cena 2 K 40 v.
- Grivec Franc dr.**, Ruski problem. Čas IX, 121—137.
- Gruden Josip dr.**, Šola pri sv. Nikolaju in ljubljansko nižje šolstvo po reformacijski dobi. Kulturno zgodovinska študija po arhivalnih virih. Carn. VI, 1—21.
- Zgodovina slovenskega naroda. V. zvezek. Izdala in založila Družba sv. Mohorja v Celovcu. 1915. str. 689—872.
Poročilo: Lj. zvon 1915, 571—572. Jos. Breznik.
O 4. zvezku so poročali: Carn. VI, 55—56 Dr. Fr. Kos. — Čas IX, 228—230. Fr. Komatar.
— Časopis za zgod. in narodopisje XII, 70—73. Dr. Fr. Kovačič. — Lj. zvon 1915, 94. J. Breznik.
- (Idria).** Die dritte Okkupation Idrias durch die Franzosen im Jahre 1809. Von der k. k. Bergdirektion Idria. (Fortsetzung.) Carn. VI, 21—30, 162—172.
- Knific Ivan dr.**, V ruskem Turkestanu. Dom in svet 1915, 181—182, 215—219.
- Kobljar Anton**, Farovška Loka pod Kranjem. Gorenjec 1915, št. 32.
- Iz Letopisov ljubljanskih jezuitov. Gorenjec, št. 22—26.
- Pred 100 leti. („Osnanilo cesarskega kraljevega časnega Poglavarstva na Krajnskim in Blaškim zavol tistih, ki se soldaškemu stanu skrivajo“, 20. jun. 1815). Gorenjec, št. 27—30.
(Vsi trije zgodovinski sestavki so ponatisnjeni v III. zvezku „Izobraževalne knjižnice“, Kranj 1915).
- (Kolera.)** Kako so se zdravili bolniki za kolero pred 80 leti. (Pismo župnika Janeza Morvaja v Babolni na Ogrskem, 3. avg. 1831.) Dolenjske novice 1915, št. 13, 14.
- Kos Fr. dr.**, Topografične drobtine. (Hospitale s. Marie de Pecniz. Wrslich prope Gylam. Predium TERNBERCH. Losiza, Cosiza. Kraj „Priu“. Kraj „Wissich“.) Časopis za zgod. in narodopisje. XII, 62—64.
- Košťál Ivan**, Narodoznanstvo in starožitnosti. Veda V, 125—127.
Poročilo o K. Rhammovi študiji „Talken und Geisnitz (russisch tolokno und kiselj), zwei alte slawische Hafergerichte“.
- Zeitschrift für österreichische Volkskunde in slovansko narodoznanstvo. Ob dvajsetletnici. Veda V, 57—62.
- Kotnik Fr.**, Iz Rohrmeistrovih zapiskov. Carn. VI, 71—72.
Posnetek Štef. Singerjeve razprave v „Miru“ 1914, št. 9—15.
- Kovačič Fr. dr.**, Bosna v prazgodovinski dobi. Časopis ... XII, 65—69.
Poročilo o 25. letniku „Glasnika zemaljskega muzeja“ v Sarajevu.
- Posestvo „Cezi“ v listini l. 1141 in njega lastniki. Časopis ... XII, 12—39.
- Lah Ivan, dr.**, Mecen Schellenburg. Slovan XIII, 223.
- Lavtžar Josip**, Na Ruskem. Potopis. Mentor VII, šte. 1—4, 6—9.
- Lukman Fr. K. dr.**, Prispevki k zgodovini slivniške župnije pri Mariboru. Voditelj 1915, 104—117.
I. Odpustek za slivniško cerkev iz l. 1525. — II. Slivniški pravilnik iz l. 1703.
- Mal Josip Dr.** Aus schweren Tagen unserer Vergangenheit. Laib. Zeitung 1915, Nr. 118—124.

Auf authentischem, meist archivalischem Material beruhende Abhandlung zeigt uns, „daß alle Mittel, die heute zur Bekämpfung der großen Teuerung und zur Sicherung der notwendigsten Nahrungsmittel angewendet werden, schon zur Zeit des großen Dreißigjährigen Krieges bekannt waren . . .“

— Iz dobe Tomaža Hrena. Čas IX, 337—340.

— Na ljubljanskem trgu pred poldrugsto leti. Slovenec 1815, št. 154, 155.

— Nov jezikovni zemljevid naše italijanske meje. Čas IX, 325—328.

Naseljevanje, Nemško — po slovenskih krajih. Gorenjec 1815, št. 39—41.

Posnetek predavanja Dietricha Schäferja v Draždanah 6. febr. 1915.

Mantuani Jos. dr., Narodopisne študije. I. Ostanek prazgodovinske tkalske tehnike na Kranjskem. Carniola VI., str. 149—162. S slikami.

Ob belokranjski železnici. Zgodovinske in ortografične (!) črtice. Dolenjske novice 1915, št. 3—6.

Pirnat Makso, Slavnostni govor ob šestinšestdesetletnici vladanja presvetlega cesarja Franca Jožefa I. dne 2. decembra l. 1914. Jahresbericht des k. k. Kaiser-Franz-Joseph-Gymnasiums in Krainburg, 1915, 3—7.

Preobraženski N. F., Razvoj umevanja in perijodizacije ruske zgodovine. (Po rokopisu poslovenil dr. Jos. A. Glonar). Lj. zvon 1915, šte. 5—8.

Schmid Walter Dr., Emona. Erster Teil. Mit 18 Tafeln und 93 Abbildungen. Mit einem Beitrag von Otto Cuntz: Römische Inschriften aus Emona. Mit 26 Abbildungen. Sonderabdruck aus dem Jahrbuch für Altertumskunde VII, 1913. S. 61—217. Wien 1914. In Kommission bei Ig. von Kleinmayr und Fed. Bamberg in Laibach. 4°.

— Die Festungzone des römischen Reiches im Karstgebiet. Urania VIII (Wien, 1915), 320—321.

Pregledni člančič podaja kratek seznam rimskih utrd, ki so v pretežni večini na naših tleh. Omenja najprej pomen Ogleja kot vojaškega opirališča, nato navaja utrdbe, zgrajene zoper sovražnike, ki bi prodirali proti Italiji od Panonije sem. Prim. o predmetu tudi: Premierstein-Rutar, Die römischen Straßen und Befestigungen in Krain. Wien 1899.

— Die Ringwälle des Bachergebietes. Erster Teil. Mit 107 Abbildungen im Texte. Sonderabdruck aus den Mitteilungen der praehistorischen Kommission der kais. Akademie der Wissenschaften, Band II, Nr. 3. S. 229—305. Wien 1915. Druck von Rudolf M. Rohrer in Brünn. 4°.

Referat: Laib. Zeitung 1915, Nr. 150, 151. Dr. Jos. Tominšek.

Sirk P., Argentinija. Slov. narod 1915, šte. 258—260.

Spomin na leto 1866. Slov. narod 1915, šte. 161—165.

Steklasa Ivan, Še eden do zdaj nepoznati župnik šentruperški. (Viljem Gympel). Dol. novice 1915, št. 19.

— Veležupnik šentruperški potrjuje in ustoličuje župnika (vikarja) v Polšniku še posle utemeljenja novomeškega kapiteljna. Dol. novice 1915, št. 21.

— Zgodovinsko-krajepisna imena. 1. Šent Rupert. Dol. novice 1915, št. 22.
— 2. Vesela gora (št. 23). — 3. Žalostna gora (št. 24). — 4. V Tronu (št. 28).
— 5. Ukenberg (št. 28).

Steska Viktor, O Lambergih. Carn. VI, 81—89.

Popis slike, ki jo hrani Lambergov kanonik pri ljubljanski stolnici in na kateri se nahaja deset portretov lamberške rodbine.

— Sv. Hieronim in najstarejše drevo na Kranjskem. (Starodavna tisa v Stranah pod Nanosom). Carn. VI, 145—147.

Šarabon Vinko dr., Svetovna vojska. Koledar Družbe sv. Mohorja za leto 1916, 24—54 s slikami.

Šašel Ivan, Doneski k vremenoslovju v Beli Krajini. II. Kako je v zadnjih 27. letih delala toča škodo po Beli Krajini, zlasti v adleški župniji. Dol. novice 1915, šte. 13—18. — III. Kdaj je v zadnjih 28. letih v Beli Krajini, zlasti na Gorjancih, vsako leto prvikrat sneg zapal (šte. 27).

— Iz žalostnih zapiskov belokranjske župne kronike. Ponesrečenci adleške župnije v Ameriki. Dol. nov. 1915, šte. 5, 6.

— O nekaterih večjih požarih v Beli Krajini v zadnjih 27. letih. Dol. nov. 1915, šte. 9.

Šlosar Václav, Jan Vítovec, husitský válečník, v slovinském historickém a lidovém podání. Čtvrtá výroční zpráva stát. jubil. reálky . . . v Příbrami, 1914, 24—29.

Črtica pojasnjuje Vítovčev pomen za zgodovino celjakih grofov, za našo narodno pesem in dr. Detele povest „Pegam in Lambergar“.

Štefan P., Doneski k zgodovini lavantinskih škofov. Rudolf Rüdeshheimski (1463—1468). Voditelj 1915, 51—55.

Tušar Ivan, Major du Montetov oklic leta 1809. Carn. VI, 74—76.

Ušeničnik Aleš dr., Italija. Čas IX, 233—251.

Vojska, Svetovna. — Izhaja dvakrat na mesec. Urejuje Iv. Podlesnik. Založila Katoliška bukvarna v Ljubljani, 1914—1915. M. 4°. Izšlo 18 snopičev.

Zabukovec Janez, Prísilna delavnica v Ljubljani. Zgodovinska črtica. Gorenjec 1915, šte. 33, 35.

Zois Michelangelo Baron, Neue Funde von Römermünzen in Krain. Carn. VI, 89—100.

— Ein Goldmedaillon des Kais. Domitian. Carn. VI, 236.

II. Umetnost.

Dornik Ivan, Pomen etičnih vrednot v umetnosti. Čas IX, 272—279.

Dostal Jos., „Apokaliptični jezdeci“ (Slike Dürerja, Cornelija, Arn. Böcklina). Dom in svet 1915, 270—272.

Mantuani Jos. dr., Pozabljen rojak. (Slikar Jan. Karel Schütz). Carn. VI, 140—145. — Umetnost in vojna. II. Čas IX, 186—195.

Pečjak Greg. dr., Cerkevna pesem. Ljubljanski škofijski list 1915, šte. 8 (str. 91—98). Ponatisnil Cerkvni glasbenik 1915, šte. 9, 10. Posebni natis: O cerkveni pesmi. Ljubljana 1915. Založil kn. šk. ordinariat v Ljubljani. 8°, 29 str.

Cerkvena pesem naj bo lepa, naj bo molitev in primerna za petje.

Porenta G., Najnovejši pojavi v obrazovalni umetnosti. Mentor VII, zvez. 3—5, 7.

Res Alojzij, Giovanni Segantini. Dom in svet 1915, 149—155 (s slikami).

— Iz Segantinijevih pisem. Ravnotam, 207.

— Umetniki o umetnosti. Ravnotam, 176, 207—208.

Sattner Hugolin p., Die Malerei in der Waitscher Kirche. Laib. Ztg. 1915, Nr. 197.

„Die im Jahre 1908 fertig gestellte neue St. Antoniuskirche in Waitsch ist in den letzten drei Jahren vom Herrn Josef Kleinert, akad. Maler in Wien, figural und nach seiner Angabe auch dekorativ ausgestattet worden“.

Stanič Stanko, Dominik Franc Kalin. Čas IX, 280—283.

„Bil je plodovit kot pisatelj, skladatelj in risar. Pisal je zgodovinske knjige, ustvarjal lepe risbe in slike ter uglasbil tudi muzikalno dramo“.

Stegenšek Avguštín dr., „Ljubitelj krščanske umetnosti“, ki ga izdaja Spomeniški svet Lavantinske škofije v Mariboru, prinaša v I. letniku (1914), 3. in 4. zvez. sledeče Stegenškove razprave z mnogimi slikami: Petindvajset let cerkvene umetnosti v Lavantinski škofiji (1889—1914), str. 85—89. — Nove župnijske cerkve (90—173). — Povečane župnijske cerkve (174—188). — Nove podružnice (189—197). — Prenovljene cerkve (198—221). — Cerkvénostavbna statistika (222—253). — Lavantinski škofijski muzej (254—264).

— Kritika A. Rieglove teorije o kultu spomenikov. Voditelj 1915, 197—208, 253—261.

— Vojni spomeniki. Straža (Maribor, 1915), štev. 40.

Zupan Ant. dr., Michelangelova Poslednja sodba. Voditelj 1915, 171—187, 225—246.

Žigon Avgust dr., Študija (o decimi in glosi). II. del. Dom in svet 1915: I. Problem (str. 26—30, 64—66). — II. Princip in zistem njegov (str. 171—173, 201—202, 263—266, 358—361).

III. Slovstvena zgodovina. Nekrologi.

(Aškerc Anton). Ob tretji obletnici smrti njegovega telesa. Spisal Ksaver Meško. Slovan XIII, 189—192.

† **Bercé Josip**, (profesor na ljublj. dekliškem liceju). Nekrolog v Nastavnem vjesniku XXIV (U Zagrebu, 1915), 69—72. (Dr. Fr. Ilešič).

Bratina Janko dr., Barnabit Janez M. Žbogar iz Solkana. Voditelj 1915, 161—171.

Bogoslovni pisatelj 1654—1711.

— Goriško slovensko časopisje. Bibliografična črtica. Čas IX, 340—344.

Bučar Franjo dr., Ivan Ungnad i jugoslavenska tiskara u Tübingenu. Carniola VI., 231—236.

Česnik Ivo dr., Silvio Pellico. Življenjepisna črtica. Čas IX, 202—213.

† **Dobovšek Franc**. Carniola VI, 241—244. (Mantuani-Sajovic).

Glonar Jos. A. dr., Literarni odnošaji med štajerskimi Slovenci in Nemci v predmarčni dobi. II. (Nadaljevanje). Časopis . . . XII, 40—61.

Iz pisem v literarni zapuščini R. G. Puffa: Pisma Leopolda Kordeša; pismo Antona Kremlja; pismi Sreznjevskega; pismo V. Preisa; pismo Vrazovo; pismi P. Dajnika; pisma Coste starejšega; pisma V. F. Kluna; pismo Andreja Voduška.

† **Głowacki Julij**, Učit. tovariš 1915, št. 11. — Carn. VI, 225—231. (Dr. Gv. Sajovic).

(Gregorčič Simon). „Soči“ ponatisnili: Dom in svet 1915, 220; Slovenec 1915, štev. 116; priobčili so jo tudi hrvaški listi (prim. Slovenec, štev. 154). — Nemški prevod Ant. Funtka: „An die Soča“. Laib. Zeitung 1915, Nr. 161. — Dostavek Simona Gregorčiča „Soči“. Lj. zvon 1915, 334. Iv. Pobjljar. — K zgodovini Gregorčičeve „Soči“. Dom in svet, 268—270. Prof. J. Puntar in dr. Avg. Žigon. — Prim. dr. Jos. Lovrenčiča prošnja za objavo Gregorčičeve korespondence in življenjepisnega gradiva. Dom in svet, 207.

— Pesnik S. Gregorčič in naša bramba. Koledar šolske družbe sv. Cirila in Metoda za l. 1916, 25—33. (Iv. Pobjljar).

- Orumeneli listi S. Gregorčiču. Lj. zvon 1915, 476—478. (Dr. Zober).
Pesnikovo razmerje do Dragojile Milekove (prim. Lj. zvon 1890, 572); objava pesmi „Šola, naš vrtec“.
- Ilešič Fran dr.**, Benjamin Franklin v naši književnosti. Lj. zvon 1915, 469—475.
- „Matica Dalmatinska“. Lj. zvon, 517—521.
- Stenograf Franjo Magdič. Lj. zvon, 279—284.
- „Vladimir in Kosara“. (Povest Luke Svetca in njen vir v jugoslov. zgodovini in literaturi.) Lj. zvon, 564—571.
- † **Kavčič Jakob**, (kanonik v Mariboru.) Voditelj 1915, 280. Dr. Fr. Lukman.
- Lah Ivan dr.**, Žiga baron Herberstein. Slovan XIII, 167—172, 195—200 (s slikami).
- † **Lavtar Luka**. (Prim zgoraj str. 69.) Še nekaj o Lavtarjevem delovanju (kot učitelj slovenščine v 7. razredu ljubljanske realke l. 1873) Učit. tov. 1915, št. 9. (Jos. Bezlaž.) — Življenjepis v Popotniku 1915, 173—188. (M. Pirč).
- (**Leban Janko**). Sedemdesetletnica. Učit. tov. 1915, št. 7, 9.
- (**Levec Franc**). (Prim. zgoraj str. 69.) Sedemdesetletnica: Pop. 1915, 153—154. — Sava II (1915), šte. 27. (Makso Pirnat.) — Fr. Levec, častni meščan Ljubljane. Utemeljeval dr. Karel Triller v seji občinskega sveta dne 23. junija 1915 (Levec — pedagog, jezikoslovec, literarni zgodovinar, estetik, kritik, biograf in urednik.) Slov. narod, šte. 142. Ponatisnil Učit. tov. šte. 12.
- † **Lichtenwallner Franz**. Učit. tov. 1915, šte. 14.
- (**Majar-Ziljski Matija**). Dr. Jos. Karásek: „Počátky literárních stiků česko-slovenských“. Vlčková Osvěta 1915, čís. 11, str. 799—807.
Dopis M. Majarja soprogu Bož. Němcové dne 16. jul. 1857 z obširnimi komentarjem.
- Mantuan Josip dr.**, Hrvatska cerkvena pjesmarica iz god. 1635. (Pre-tiskano iz „Sv. Cecilije“). U Zagrebu, 1915. V. 8° 21 str.
Bibliografski opis pesmarice, življenjepisni podatki pesnika in skladatelja Georgicea in ponatis pesmarice.
- † **Marčinko Dragotin**. Lj. zvon 1915, 383—384. J. R. Glaser.
- † **Merhar Ivan dr.** Edinost 1915, šte. 197. Vinko Engelman. — Lj. zvon, 383. — Učit. tov. šte. 13. — Slovan XIII, 255.
- Murko Matthias Dr.**, Bericht über eine Reise zum Studium der Volks-epik in Bosnien und Herzegowina im Jahre 1913. Sitzungsberichte der kais. Akademie der Wissenschaften in Wien. Philos. — histor. Klasse. 176. Band, 2. Abhandlung. Wien, 1915. In Kommission bei Alfred Hölder. V. 8° 50 str.
Poročilo: Carn. VI, 125—127. Dr. Jos. Debevec.
- Bericht über phonographische Aufnahmen epischer Volks-lieder im mittleren Bosnien und in der Herzegowina im Sommer 1913. XXXVII. Mitteilung der Phonogramm-Archivs-Kommission der kais. Akademie der Wissenschaften in Wien. 1915, V. 8° 23 str.
- Pirnat Makso**. Iz domačije Jurija barona Vege. Slov. narod 1915, šte. 197.
- † **Podboj Štefan**. Junaku-prijatelju v spomin zapisal dr. V. Rožič v Koledarju Družbe sv. Mohorja za leto 1916, 61—64. (Ponatis: Celovec 1915, M. 8° 15 str.) S sliko. — Nastavni vjestnik XXIV (U Zagrebu 1915), 64—68. Dr. Fr. Ilešič.
- R. A.** Rudolf Hans Bartsch in njegov najnovejši roman „Gospa Uta in lovec“. Dom in svet 1915, 174—175.

- † **Schiffrrer Ana dr.** Carn. VI., Dr. Jos. Mantuani.
Slavič Matija, dr., K novi izdaji slovenskega sv. pisma. Voditelj, 1915, 85—104.
- Stanič St.,** Staroslovenska akademija na Krku. Čas IX, 222—224.
- Steska Viktor,** Franz Anton pl. Steinberg, preiskovalec Cerkniškega jezera. Ob 150 letnici njegove smrti (1684—1765). Dom in svet 1915, 261—355.
- Vrhovnik Ivan.** Dva novomašna govora pred sto leti. (1. Govor pri novi maši Frančiška Metelka; 2. Metelkov govor pri novi maši Janeza Zalokarja.) Duh. pastir 1915, 467—483.
 Poročal dr. Fr. Ilešič v Lj. zvonu, str. 480.
- Zupan Vinko dr.,** Verski problem pri Aškercu, Macharju in Kranjčeviču. Slovan XIII, 304, 352—354.
- † **Zupan Vinko dr.** Nekrologi: Lj. zvon 1915, 239—240. Dr. J. Šlebingar. — Slovan XIII, 192. — Veda V, 128, Dr. Lončar.
- † **Zupančič Anton msgr.** Nekrologi: Dom in svet 1915, 267. Dr. J. Debevec. — Ilustrirani glasnik II, šte. 5, str. 45 (s sliko). — Duhovni pastir, 551—556. Alojzij Stroj. — Slovenec, šte. 205. — Voditelj, 281—282. Dr. Fr. Ušeničnik.
- Žigon Avgust dr.,** K zgodovini Goethejevega Fausta v slovenskem prevodu. Slovan 1915, 265—273, 310—315.
 — Levstikovo delo za Prešerna. Slovan XIII, 252—254. (Nadaljevanje iz Slovana XIII, 285 in 317). — Levstikovo delo za Prešerna do l. 1870. I. Delo za komentar o poezijah. (1. Illyrisches Blatt in Novice. 2. Kranjska Čbelica in Carniola. 3. Netiskani viri Levstikovi za izdajo iz l. 1866). Slovan XIII, 300—303, 342—352.

IV. Jezikoslovje. Slovarji.

- Dokler Anton,** Grško-slovenski slovar. S sodelovanjem dr. A. Breznika in dr. Fr. Jereta sestavil . . . Ljubljana 1915. Založil knezoškofijski zavod sv. Stanislava. Leks. 8°. XIII + 848 str.
- Nachtigall Rajko dr.,** Freisingensia. Doneski k razlagi jezika brižinskih spomenikov. I. V uzmaži — v uzmažue. Časopis . . . XII, 1—12.
- Novak Pavel,** Nemščina brez učitelja. I. del. Nemška slovnica za samouke. Tretja, predelana izdaja. V Ljubljani, 1915. Založila Katoliška bukvarna. M. 8°. 91 str.
- Pintar Luka,** O krajnih imenih. (Nadaljevanje.) Lj. zvon. 1915, 319—324.
 Razlaga krajnega imena Velikovec in podobnih na — ovec.
- Škrabec Stan. p.,** O pisavi imena Mojzes. Voditelj 1915, 160.
- Tuma Henrik dr.,** Opazke k pravni terminologiji. Slovenski pravnik 1915, 97—108, 129—139.

V. Prirodnanstvo.

- Čadež Fran dr.,** Naravoslovje, tehnika in vojna. Veda V, 1—4, 65—66.
- Dolar Simon dr.,** Šestero sintetičnih (progresivnih) dokazov kombiniranega Boyle-Mariotte-Gay-Lussacovega zakona. Jahresbericht des k. k. Kaiser-Franz-Joseph-Gymnasiums in Krainburg 1915, 8°, str. 8—12.

Paulin Alphons, Über einige für Krain neue oder seltene Pflanzen und die Formationen ihrer Standorte. Carn. VI, 117–125, 186–209.

I. del: 1. *Dryopteris cristata* (L.) Gray. — 2. *Dryopteris uliginosa* (Newm.) — 3. *Dryopteris remota* (Al. Braun). — 4. *Athyrium alpestre* (Hoppe) Rylands. — 5. *Ceterach officinarum* Lam. et D. C. — 6. *Equisetum hiemale* Linné. — 7. *Danthonia calycina* (Vill.) Rehb. × *Sieglingia decumbens* (L.) Bernh. — 8. *Poa hybrida* Gaud. — 9. *Duvaljovea serotina*. — 10. *Chlorocyperus longus*. — 11. *Eriophorum Scheuchzeri* Hoppe. — 12. *Schoenoplectus triquetus*. — 13. *Cladium mariscus* (L.) R. Br. — 14. *Carex pauciflora* Lightf.

Pengov Fr., V Mentorju VII: Smotrenost v rastlinstvu. 44–55. — Barve. 83–89. — Preobrazba v rastlinstvu. 123–125.

Ponebšek Janko dr., Naše ujede. Carn. VI, 31–54, 100–116, 172–186.

Sajovic Gv. dr., Prirodopisni sestavki v letnih izveštjih naših srednjih šol. Carn. VI, 131–140.

— Podor skalovja v Kokrski debri pri Kranju. Carniola VI, 236–241. S slikami.

Seidl Ferd., Die in Krain und Görz-Gradisca 1912 und 1913 beobachteten Beben. Allg. Bericht und Chronik, der in Österreich 1912 und 1913 beobachteten Beben. Nr. IX. und X. 1915, 37–52 in 107–128.

Zarnik Boris dr., Biologija. Veda V, 110–118.

Drobne prirodoslovne beležke o akomodaciji oči pri črvih-kolobarnikih; o vplivu pomanjkanja zob na obliko lobanje; o ravnovesnem čutu raka; o infekciji z jetrnim motiljem; o umetnem proizvodnji teratoidov; o regeneraciji očesne leče pri pupku; o ploditvi močelk; o † Arn. Langu, prof. zoologije in primerjajoče anatomije na vseučilišču v Curihu.

— In memoriam A. Weismann. Veda V, 34–39, 78–102.

Opis življenja in delovanja znamenitega prirodopisca A. Weismanna, ki je posvetil svojo pozornost predvsem načelu naravnega izbora; proučeval je pojave podedovanja in njih odnose s razvojem in ustrojem spolnih stanic.

— O bojih v živalstvu. Lj. zvon 1915, štev. 7–12.

(V Ljubljani, dne 30. novembra 1915).

Zapiski.

† Julij Głowacki.

V lanskem letniku „*Mitteilungen des Naturwissenschaftlichen Vereines für Steiermark*“ je objavil botanik Głowacki življenjepis svojega sestrokovnjaka, znamenitega briologa J. Breidlera († 24. VII. 1913). Pač ni mislil takrat, da mu bo sledil v tako kratkem razdobju. Niti dve leti nista minuli, ko je došla s Štajerske vest, da je umrl 18. maja 1915 c. kr. vladni svetnik in upokojeni gimnazijski ravnatelj *Julij Głowacki* v Gradcu, kjer je tudi preminul predvsem za raziskavanje goriškega in štajerskega rastlinstva zaslužni znanstvenik prof. *France Krašan*, naš rojak, doma v Šempasu na Goriškem (* 2. X. 1840; † 12. V. 1907)¹⁾.

Głowacki je bil rodом s Kranjskega. Narodil se je 18. junija l. 1846 v Idriji. Iz ljudske šole je prestopil l. 1857 na c. kr. državno gimnazijo

¹⁾ Dr. Fridolin Krasser, Franz Krašan. Mitteilg. des naturw. Vereines für Steiermark. Bd. 43 (Jahrg. 1906), Graz 1907, str. 156–166. Mit Porträt.

v Ljubljani, ki jo je dovršil leta 1865. Nato je študiral na modroslovni fakulteti dunajskega in graškega vseučilišča, kjer se je pripravljajal za učiteljski poklic iz prirodopisne skupine. Leta 1875 je napravil strokovne izpite iz prirodopisja kot glavnega, fizike in matematike kot stranskih učnih predmetov; pozneje je napravil izpit tudi iz slovenskega učnega jezika.

Poučevati pa je začel Głowacki še pred dovršenimi strokovnimi študiji. Kot namestni učitelj je poučeval l. 1870/71 na c. kr. realki v Gorici in v isti lastnosti naslednji dve leti istotam na c. kr. učiteljskišči. L. 1873 je prišel kot suplent na c. kr. l. državno gimnazijo v Gradec, kjer je ostal do leta 1875. Tega leta je bil imenovan za pravega srednješolskega učitelja na deželno gimnazijo v Ptuj, kjer je deloval celo desetletje. Od tam je bil premeščen na lastno prošnjo v Ljubno na Štajerskem, kjer je poučeval do leta 1895, ko je bil nastavljen za profesorja in voditelja samostojnih slov.-nem. oddelkov celjske gimnazije. Štiri leta pozneje je postal ravnatelj c. kr. državne gimnazije v Mariboru, ki jo je uspešno vodil celih dvanajst let. S končanim šolskim letom 1910/11 je stopil v pokoj in je bil ob tej priliki za svoje zaslužno delovanje odlikovan z redom železne krone III. razreda²⁾. Še isto leto se je preselil v Gradec, kjer mu vendar ni bilo usojeno vživati dolgo časa svoj pokoj.

V šolskih krogih je bil na glasu kot stvaren in strokovno visoko naobražen šolnik. S svojo živahno razlago je skušal vzbuditi pri učencih zanimanje za prirodopisno vedo; prilično je rad opozarjal na posebnosti domače zemlje. Nasproti učencem je bil resen, toda pravičen učitelj, ki so ga vsi visoko spoštovali. O tem nam pričajo spominske vrstice, ki mu jih je posvetil eden njegovih učencev ob priliki smrti³⁾:

„Pokojnik je deloval kot profesor v vseh naših spodnještajerskih gimnazijskih mestih, in malo bo naše mlajše in tudi starejše inteligence, ki bi ga kot učitelja ne bi spoznala — in kar je glavno, ki bi mu tudi ne ohranila ljubelega spomina. V Ptuj in Celju je učil Głowacki realne predmete, v Mariboru sem ga slišal učiti psihologijo. Ni se vezal nikoli na mrtvo črko, predaval je prosto, tupatam celo dovtipno. Znal je biti strog, a v tisti strogosti ni bilo čutiti kake malenkostne in sovražne odurnosti“.

V šolskem izveštju gimnazije v Ptuj je Głowacki leta 1881 napisal zanimivo metodično razpravo o pouku mineralogije na srednjih šolah s posebnim ozirom na gimnazije.

Głowacki pa ni bil samo priznan šolnik, temveč prav tako važen in neumorno delujoč znanstvenik. Za rastlinstvo se je zanimal že v dijaških letih. To zanimanje mu je s svojimi predavanji še povečal in spremenil v ljubezen do botaničnega raziskovanja vseučiliški profesor

²⁾ Knapp Friedrich, Direktor Julius Głowacki. Jahresbericht des k. k. Staats-Gymnasiums in Marburg a/D. 1912, str. 3—5. Mit Portrait.

³⁾ Ravnatelj Julij Głowacki. Učiteljski tovariš, Ljubljana 1915, štev. 11.

botanik *H. W. Reichardt*, bivši kustos na botaničnem oddelku c. kr. prirodopisnega dvornega muzeja in kustos c. kr. botaničnega vrta na Dunaju. Izmed rastlinstva si je Głowacki izbral skupino brezcvetnih rastlin (cryptogamae) za predmet svojega proučevanja. Zbiral in preiskoval je zlasti lišaje (lichénes) posebno pa mahove (bryophyta). Tudi njegov vseučiliški učitelj se je mnogo pečal z briologijo, v študij mahov pa je vpeljal Głowackega predvsem znameniti dunajski briolog arhitekt *Johann Breidler*, s katerim sta v znanstvenih zadevah mnogo občevala in skupno delala. Med drugimi je bil Głowacki tudi znanec briologa *Friderika Krupičke* in lihenologa *Arnolda*.

Głowacki je preiskoval ožja pokrajinska okrožja svojih službenih mest in letovišč, v katerih se je mudil za časa počitnic. Obhodil je pa tudi obsežnejše okraje v svrhu znanstvenega zbiranja in raziskovanja.

Kot visokošolec je proučeval in preiskal vso idrijsko okolico in Črno prst z ozirom na ondi rastoče lišaje, ki mu jih je določeval lihenolog *Arnold*, s katerim jih je l. 1870 tudi skupno objavil. Prišedši na svoje prvo službeno mesto v Gorico l. 1870 je pričel takoj oktobra meseca zbirati lišaje goriške okolice in do poletja naslednjega leta je njegovo delo že toliko uspelo, da je mogel objaviti v letnem poročilu goriške realke seznam v okolici Gorice se nahajajočih lišajev. Leta 1873 in 1874 je določil dvornemu svetniku M. vitezu *Tommasiniju* herbarsko zbirko lišajev iz Primorja. Od leta 1874 dalje je zbiral nepre-

Julij Głowacki.

homa do svojih zadnjih let na Štajerskem, tako v letih 1874 do 1885 v ptujski okolici, v času 1885—1892 v okolici Ljubna. V letih 1896 do 1908 je preiskal briološko vegetacijo Pohorja. Na Koroškem se je mudil v poletnih mesecih leta 1901, 1902 in 1903 v Gmündu, kjer je prehodil vso bližnjo in daljno okolico. Leta 1906 je bival kratko časa na letovišču v Dellachu in v poletju 1909 v Hirschenau, odkoder je delal izlete k Sv. Jakobu, proti Velikoveu i. dr. Na Kranjsko je prišel od leta 1892 večkrat nabirat v Savinjske alpe in od leta 1900 v Julijske alpe. Kras je obiskal leta 1896, 1904 in 1910. Za razprave o Kranjski sta mu služila poleg *Breidlerjevega* herbarija zlasti *Robičev* in *Šaferjev* herbarij mahov, katerih vrste sta določila *Breidler* in *Juratzka*. Leta 1896 se je mudil v Istriji, Dalmaciji in Črni gori; l. 1904 je napravil znanstveno potovanje po Bosni in Hercegovini.

Na svojih znanstvenih ekskurzijah je imel Glowacki srečno roko. Zbral ni le veliko množico novih nahajališč že poznanih vrst v posameznih okrajih, ugotovil je tudi za posamezne kraje mnogo novih vrst in vrh tega odkril več sploh še neznanih gliv, lišajev in zlasti mahov, ki so dobili po njem svoje avtorsko ime. V življenjepis Glowackega bo vsekakor zanimivo navesti te nove vrste, ki so pač zanj spomenik „aere perennius“. Na posamezne razrede se razdele ti originali⁴⁾ takole:

a). Glive — Fungi.

Ustilago ceparum Glow. na čebulah navadne čebule (*allium cepa*) pri Polensaku v Ptujski okolici. M. N. V. f. St. 1891 (ersch. 1892) str. 283.

Puccinia norica Glow. na gornji strani listov prave špajke (*valeriana celtica*). Ravnotam, str. LXXXVIII/IX.

b). Lišaji — Lichenes.

(Naštete lišaje je nabral Glowacki, določil jih je pa kot nove vrste Arnold, zato imajo tudi po njem avtorsko ime).

Lecothectium pluriseptatum Arn. na apnenčevih skalah v Idrijskem logu pri Idriji. Verh. Z. B. G. Wien 1870, str. 446.

Aspicilla calcarea (L.) var. *microspora* Arn. na jurskem apnencu v Otelci in na Čavnu. Pri determinaciji je dostavljeno „vel species propria“. Ravnotam, str. 450.

Biatora carniolica Arn. na bukovem štoru na Hudem polju. Ravnotam, str. 453.

Catillaria intermixta Nyl. var. *dispersa* Arn. na bukovem lubju na Čudnem vrhu. Ravnotam, str. 455.

Thelidium dactyloideum Arn. na apnenčevem skalovju pri Divjem jezeru. Ravnotam, str. 461.

c). Mahovi — Bryophyta.

Sphagnum ochraceum Glow. na vlažnih tleh po kotih na potu na Stubeck (1550 m). Jbch. N. M. f. K., 1905, H. XXVII., str. 96.

Distichium capillaceum (Sw.) Br. eur. var. *gibba* Glow. na potu na Predil med Ober- in Mittelbreth do 900 m, Somdogma-Alpe (1450—1500 m). Abh. Z. B. G. 1910, Bd. V., H. 2, str. 12.

Eucladium commutatum Glow. pri slapu Plive v okolici Jajca v Bosni. Ö. B. Z. 1909, Nr. 2 str. 53 (= *Eucladium angustifolium* [Jur.] Glow. Verh. Z. B. G. 1906, str. 194).

Eucladium styriacum Glow. v kamnolomih pri Aflenz v okolici Lipnice na Štajerskem. Ö. B. Z. 1909, Nr. 6.

Trichostomum inflexum var. *elatum* Glow. v soteski Doljanki pri Jablanici v Bosni. Verh. Z. B. G., Wien 1907, str. 225.

Didymodon bosniacus Glow. pri slapu Plive v okolici Jajca v Bosni. Verh. Z. B. G., Wien 1906, str. 196.

Barbula convoluta Hedw. var. *propagulifera* Glow. pri Kanalu. Abh. Z. B. G. Wien, 1910, Bd. V. H. 2, str. 18.

Barbula acuta (Brid.) Brid. var. *patens* Glow. Istra: v gozdu Siana in Valldibecco pri Pulju (30 m). Carn. 1913, str. 127.

⁴⁾ Pri naštevanju originalnih vrst in razprav je označeno slovstvo s kraticami, ki so razvidne na strani 230.

Tortula aciphylla (Br. eur.) Hartm. var. *compacta* Glow. Na Böse Platte pri Heiligenblut. Jbch. N. M. f. K. 1908, Bd. XXVIII., str. 172.

Tortula subulata (L.) var. *inframarginata* Glow. na Plaši-planini v Bosni (Verh. Z. B. G. Wien 1907, str. 226) in pozneje v Studenih pri Klani v Istri (Carn. 1913, str. 130).

Orthotrichum tomentosum Glow. na Rdeči steni na Mangartu. Abh. Z. B. G. Wien, 1910, Bd. V., H. 2., str. 23.

Orthotrichum rupestre Schleich. var. *carinthiacum* Glow. na kremenjakovi labori v Bistriški dolini nad Hudičevim mostom pri Tržiču na Gorenjskem (650). Car. II. 1912, str. 45 (= *Orth. carinthiacum* Glow. v Jbch. N. M. f. K. 1905. Bd. XXVII., str. 110.)

Bryum viviparum Glow. na robu Kleinendgletscherja na Ankogel (2900 m), Jbch. N. M. f. K. 1905, Bd. XXVII., str. 114.

Bryum Maletinorum Glow. na istem nahajališču kakor *B. viviparum* Glow. Jbch. N. M. f. K. 1905, Bd. XXVII., str. 115.

Bryum carniolicum Glow. v Triglavskem pogorju (Kredarica, Konjska planina, Malo polje). Abh. Z. B. G. Wien 1910, Bd. V., H. 2, str. 28.

Bryum versicolor A. Br. var. *blastospeirum* Glow. na peščeninah ob Savinji pri Braslovčah (300 m). Car. II. 1912, str. 133.

Aulacomnium palustre (L.) Schwägr. var. *tenuis* Glow. na barju pri Sv. Petru pod Wallenbergom. Car. II. 1910, str. 160.

Polytrichum formosum (Hedw.) var. *minus* Glow. v dolini Velike Usore v Bosni (320—370 m). Verh. Z. B. G. Wien, 1906, str. 191,

Orthothecium intricatum (Hartm.) Br. eur. var. *subsulcatum* Glow. v Mrzlem kotu pri Sv. Pavlu na Koroškem. Jbch. N. M. f. K. 1908, Bd. XXVIII., str. 182.

Orthothecium rufescens (Dicks.) Br. eur. var. *minor* Glow., Mooswald pri Kočevju. Carn. 1913, str. 139.

Pseudoleskea illyrica Glow. na Plaši planini v Hercegovini (Verh. Z. B. G. Wien 1907, str. 227) in na Kranjskem Snežniku pri Ložu. Carn. 1913, str. 140.

Thuidium hygrophilum Glow. pri slapu Golenitz v okolici Gmündna na Koroškem. Jbch. N. M. f. K. 1908, XXVIII., str. 181.

Ctenidium distinguendum Glow. na Komu na otoku Curzola v Dalmaciji in pri Lipici na Krasu (Ö. B. Z. 1909, Nr. 2 u. Nr. 3); pozneje tudi na Dolenjskem in Notranjskem. Carn. 1913, str. 144.

Brachythecium rivulare Br. eur. var. *striatum* Glow. na Višarjah, Abh. Z. B. G. Wien 1910, Bd. V., H. 2, str. 45.

Camptothecium lutescens (Huds.) Br. eur. var. *robustum* Glow. Ponikve na otoku Krku, Carn. 1913, str. 146.

Scleropodium Japygum Glow. na Kranjskem Snežniku. Carn. 1913, str. 147.

Głowackega razprave imajo pretežno sistematsko obliko; pri nekatereh najdemo v uvodnem delu ali pa tudi med razpravo samo označbo rastlinskih formacij preiskanega okraja. Ti sestavki so posebno važni in zanimivi, ker kažejo kako velika mnogoličnost vlada na primeroma majhnem prostoru, kako so vse poedinke te mnogolične družbe zavisne od menjajočih se fizikalnih in kemičnih pogojev tal in kake važnosti so listnati mahovi za vegetacijski značaj posameznih pokrajin. Originalnim vrstam je posvetil Głowacki v svojih razpravah vedno natančen opis. Na podlagi obsežnega poznanja rastlinstva naših krajev, ki si ga je pridobil

na svojih mnogih izletih in pri pregledovanju raznih herbarijev, je zasnoval Głowacki po vzorec dr. K. Fritscha „Excursionsflora für Österreich“ v slovenskem jeziku določilni ključ flore slovenskih dežel, katere sta izšla šele dva snopiča. Poleg botaničnih del je izdal Głowacki tudi dve zoološki razpravi riboslovne vsebine, ki obsegata seznam v Dravi, Savi in Soči ter v njih porečjih živečih rib.

Svoje razprave je priobčeval Głowacki v izvestjih zavodov⁵⁾, na katerih je služboval, in v glasilih raznih znanstvenih družb in sicer v *Abhandlungen in Verhandlungen der k. k. zoologisch-botanischen Gesellschaft in Wien* (Abh. Z. B. G. in Verh. Z. B. G.); *Österreichische Botanische Zeitschrift in Wien* (Ö. B. Z.); *Jahrbuch in Mitteilungen Carinthia II. des naturhistorischen Museums für Kärnten in Klagenfurt* (Jbch. N. M. f. K. in Car. II.); *Carniola nova vrsta*, Izvestja „Muzejskega društva za Kranjsko“ v Ljubljani (Carn.); Poljudno znanstvena knjižnica Slovenske šolske matice v Ljubljani in *Mitteilungen des naturwissenschaftlichen Vereines für Steiermark in Graz* (M. N. V. f. St.).

Najvažnejše Głowackega razprave v časovnem redu so sledeče:

Beschreibung eines neuen Bastardes Anemone Pittonii (trifolia $\times$ nemorosa). Verh. Z. B. G. Wien 1869, str. 901–902.

Głowacki-Arnold, *Flechten aus Krain und Küstenland*. Verh. Z. B. G., Wien 1870, str. 431–466, Tab. VIII.

Die Flechten des Tommasinischen Herbars, ein Beitrag zur Flechtenflora des Küstenlandes. Verh. Z. B. G., Wien 1874, str. 539–552.

Prodromus einer Flechtenflora von Görz. OR. Görz 1871, str. 3–32.

Übersicht über den heutigen Stand der Frage vom Wesen der Lichenen. UG. Pettau 1877, str. 3–24.

Über die Stellung des Unterrichtes in der Mineralogie an unseren Mittelschulen und insbesondere an den Gymnasien. UG. Pettau 1881, str. 3–12.

Die Fische der Drau und ihres Gebietes. Ein Beitrag zur Kenntnis der Fischfauna der Steiermark. UG. Pettau, 1885, str. 3–20.

Ein neuer Rostpilz. M. N. V. f. St. 1891 (erschienen 1892), str. LXXXVIII/IX.

Beiträge zur Kenntnis der Kryptogamen-Flora der Steiermark, Ravnotam, str. 279–293.

Verteilung der Laubmoose im Leobner Bezirke. OG. Leoben 1892, 27. str.

Systematische Übersicht der Laubmoose des Leobner Bezirkes. OG. Leoben, 1893, 34 str.

Die Fische der Save und des Isonzo. UG. Cilli, 1896, 37 str.

Beitrag zur Laubmoosflora der österreichischen Küstenlandes. OG. Marburg, 1902, str. 3–15.

Beitrag zur Laubmoosflora von Gmünd in Kärnten. Jbch. N. M. f. K., 1905, H. XXVII., str. 93–128.

⁵⁾ UG. Cilli = Jahresbericht des Untergymnasiums in Cilli. — OR. Görz = Jahresbericht der Oberrealschule in Görz. — OG. Leoben = Jahresbericht des Obergymnasiums in Leoben — OG. Marburg = Jahresbericht des Obergymnasiums in Marburg — UG. Pettau = Jahresbericht des Untergymnasiums in Pettau.

Bryologische Beiträge aus dem Okkupationsgebiete. I. Verh. Z. B. G. Wien, 1906, str. 186—207. — II. 1907, str. 19—34. — III., 1907, str. 223—244.

Ein Beitrag zur Kenntnis der Laubmoosflora von Kärnten. Jbch. N. M. f. K., 1908, H. XXVIII., str. 165—186.

Die Moosflora des Bachergebirges. OG. Marburg, 1908, str. 1—30.

Ein Beitrag zur Moosflora von Bosnien. Ö. B. Z. 1909, Nr. 2, str. 51—53.

Über Ctenidium distinguendum mihi. Ö. B. Z. 1909, Nr. 3, str. 91—92.

Eine neue Art von Eucladium Br. eur. Ö. B. Z. 1909, Nr. 6, str. 222—224.

Beitrag zur Kenntnis der Moosflora von Kärnten. Car. II., 1910, str. 147—163.

Die Moosflora der Julischen Alpen. Abh. Z. B. G. Wien, 1910, Bd. V., H. 2, str. 1—48.

Moosflora der Steiner Alpen. Car. II., 1912, 13—47 in 130—156.

Flora slovenskih dežel. 1. snopič. Poljudno-znanstvena knjižnica Slovenske šolske matice v Ljubljani. 1912, zv. III. Uredil dr. Leopold Poljanec, 128 str. — 2. snopič 1913, str. 129—288.

Ein Beitrag zur Kenntnis der Moosflora der Karstländer. Carn. 1913, str. 114—151, dve tabeli (pseudoleskea illyrica Glow. in Scleropodium Japygum Glow.)

Johann Breidler. M. N. V. f. St., 1913 (erschienen 1914), str. 3—7. S sliko.

Głowacki je živel v krogu svoje obitelji mirno, toda delapolno življenje. Deloval je neumorno na šolskem in znanstvenem polju, a tega ni razglašal in tudi ni ljubil besedikavih in blestečih nastopov. V vseh znanstvenih krogih je bil visoko čislán in njegovo delovanje je zlasti važno za spoznavanje cvetane brezcvetnih rastlin Kranjske, Goriške, Koroške in Štajerske. Časten spomin našemu zaslužnemu rojaku-znanstveniku!

Dr. Gv. Sajović.

Ivan Ungnad i jugoslavenska tiskara u Tübingenu. Kad je bila nastojanjem baruna Ungnada utemeljena jugoslavenska protestantska tiskara u Urachu-Tübingenu, trebalo je znatnih žrtava, da se je ista mogla uzdržati. U to ime obratio se je Ungnad posebnim pismom na mnoge velikaše u Njemačkoj, te gradske magistrature, da podupru to krsćansko poduzeće. No pomoć je stizala pomalo in polagano, te je Ungnad bio prisiljen, da od svoga predujmi znatnu svotu, da se je tiskara mogla uzdržati.

Medju mnogim spisima, koji su se sačuvali o hrvatskoj protestantskoj tiskari u Urachu, nalazimo i sljedeći sastavak, koji se nam je na taj način sačuvaó, jer je Ungnad polagao sve račune pred sveučilištem u Tübingenu. Iz toga se računa vidi, da je Ungnad u to ime god. 1563. predujmio svotu od 922 forinta, 7 pacena in 9 feniga. Račun se nalazi u sveučilišnoj knjižnici pod rubrikom: Slavischer Bücherdruck, fascikul III. Nr. 1/2, fol. 4. Iz računa vidimo što je sve Ungnad predujmio za početne radnje i izdatke oko glagolske tiskare, za koju je Stjepan Konzul morao najprije poći u Nürnberg po glagolska slova. Spominju se mnogobrojni izdaci za razne glasnike, za nabavu papira za tiskaru, te troškovi za dobavu hrvatskih svećenika prevodioca sa juga, napose pak Antuna Dalmatina. Točno se napominju izdaci za razne meštire i potreboće za tiskaru

i za saradnike, pak je taj dokumenat i važni kulturnohistorijski akt iz one dobe.

Verzeichnus, was der Wolgeborn Herr Herr Hanns Vgnad Freyherr zu Sonnegg etc. zue Christliche werckh deß windischen, Crabatishn vnd Cirulishn Truckhs, ehe dann die hochloblichstn Christlichn König, Chur vnd Fürstn Ihrs darzue geraicht, neben dern darzue gehörigen personnen mit grossen Costen vnderhaltung, fūrgestreckht vnd dargelihen:

Nr. 1. Erstlich den 14 Nouember anno 1560ten hat wolgedachter Herr Vgnad Herrn Stefano Consuli inn Blaupeuern gelichn zur Zerung, vnd das er die Crabatishen Buechstabn von Nūrenberg gen Regenspurg vnd von dann gen Tūbingen khündt pringen, wie das genanter Herr Steffan sonderbar verehent, laut Bekhandtnus hiebei Nr. 1 65 fl. 5 pazn.

Item das Fuerlohn von gemeltn Crabatishen Buechstabn von Vlm gen Vrach bezalt 1 fl. 9 pazn.

Item von dem Roß, welchs Herr Steffan damals von Vlm gen Vrach geritten, bezalt 11 pazn 1 kr.

Item Hansen Fingerlin Burgern in Vlm ein Schuldt für Herrn Steffan bezalt 2 fl.

Item den 28. Februarii anno 1561 für 20 Riß geschreibpapur, so zue dem Crabatishn truckh gen Tūbingen geschickht wordn, 1 per 17 pazn, bezahlt 22 fl. 10 pazn.

Item mehr 3 buech papir zum muster gen Tūbingen geschickht, für eins bezalt 10 kr. 2 pazn 8 kr.

Item das fuerlohn von vorstehenden 20 Riß papir gen Tūbingn zur fūeren bezalt 11 pazn.

Item den Potten, der das muster deß Papis gen Tūbingen tragen, bezalt. 3 pazn.

Item Zwen Potten, die Herr Steffan von Tūbingen gen Vrach geschickht, deß truckhs halben bezalt 3 pazn.

Ad 5. Martii zwen Potten, die von wegn des truckhs nacheinander von Vrach gen Tūbingn geschickht wordn, bezalt 5 pazn.

Eodem Thoman Reiman Potten, der gen Kemptn zue Herrn Primusen Truber geschickht wordn, bezalt für 15 meil, 1 per 5 kr. 1 fl. 3 pz. 2 kr.

Ad 7. Martii abermals zwen Potten, die von Tūbingen gen Vrach deß truckhs halbn geschickht wordn, bezalt 2 pz. 2 kr.

Eodem hat man Bartl Busch potten gen Labach geschickht in Crain, vmb Crabatish Priester zum Truckh, ist von Vrach gen Waldenstein 72 meil, vnd noch 6 meil hinder Labach hinaus gen Seysenberg, diesen Pottn von Waldenstein gen Labach fūeren müssen, dieweil es windisch daselbst, vnd disen auch 20 meil gerait, seind alles 118 meil, vnd hat 3 1/2 Tag muessen wartn, ist ime von einer meil 6 kr. vnd 1 tag zuwartn auch 6 kr. bezalt 12 fl. 2 pz. 1 kr.

Ad 12. Martii einem Potten Hannsen Kugler, der zum Hertzog zue Wūrttemberg gen Stuetgart deß Truckhs halbn geschickht wordn, bezalt 4 meil vnd 1 1/2 tag zuewartn 6 pz. 2 kr.

Ad 29. Martii hat Herr Hannß Vgnad einen Potten gen Nūrnberg vmb die Cirulishen Buechstabenschneider vnd giesser geschickht, diesen bezalt 21 meil, 1 per 5 kr., vnd 3 tag zuwarten, 1 per 2 pz., thuet — 2 fl. 2 pz. 1 kr.

Die ultimo May Joachim Linckh fuerman von Reutlingen bezalt, das er 2 Centn der puntzenschneider vnd giesser werckhzeug von Nūrnberg bis gen Vrach gefūert, von Centn 13 patzn, thuet 1 fl. 11 pz.

Ad 3. Juni Hansen Kugler potten bezalt, den er gen Vlm vom wegen eins Puntzenschneiders geschickht wordn, als man gefūrecht, der von Nūrnberg wurd

nit khomen, seindt 5 meil, 1 per 5 kr., vnd hat $\frac{1}{2}$ tag gewart, per 1 pz. thuet 7 pz. 1 kr.

Eodem Thomas Reimann Potten, der gen Tübingen zue Herrn Steffan geschickht wordn, bezalt 2 pz. 2 kr.

Ad 4. Juni hat Herr Hannß Vgnad dem Puntzenschneider von Vlm für sein Mühe, das er hieher gen Vrach geritten, verehrt zwen guldn, vnd bei dem Kurlin wird alhie die Zerung für ime bezalt sambt sein Roß ain guldn sechs patzn zween kreuzer, thuet 3 fl. 6 pz. 2 kr.

Item abermals ein Potten, der gen Tübingen zue Herrn Steffan geschickht, vnd im zuwissen gethan wordn, das die Meister von Nürnberg khomen, bezalt 2 pz. 2 kr.

Item Hänslin Bader pottn, der gen Nürnberg vmb die Puntzenschneider vnd giesser geschickht wordn, bezalt von 20 meilen 1 per 5 kr. 1 fl. 20 pz.

Nr. 2. — Item als die benante Meister noch nit kommenn wöllen, hat herr Hannß Vgnad ein aigen Reitknecht nach Inen geschickht, der hat sy mit einen Karrenman gepracht, für sy auch vnderwegen verzert vnd außgebn laut seiner Raitung hiebey Nr. 2 14 fl. 1 pz. 10 kr.

Item Lienhartn Vespmayr fuerman, der die vorbenannten Meister mit ainem Roß vnd Karren von Weissenburg gen Aurach gefürt, bezalt deß tags 15 kr. sampt fueter vnd mal. Ist hin vnd wider 8 tag gefarn, thuet 2 fl. die Zerung her hat der Reutknecht, wie ob steet, bezalt, die Zerung wider hinein ist im auf 3 tag 2 fl. bezalt wordn, thuet 4 fl.

Item dem Peutler vnd Burger von Labach, der Herrn Anthonium Dalmatam heraus gefürt glichen, als er wider hinein gezogen zur Zerung 2 fl. 4 pz.

Item Hannß Kugler Pott von Vrach. Ist gen Wien vmb den Anthoni Wasserman Setzer vnd buechtruckher geschickht wordn, seind von Vrach bis gen Wien 89 meil, von ainer 5 kr., vnd hat 8 tag müessen wartn, 1 per 4 kr., thuet alles 7 fl. 57 kr.

Nr. 3. — Item 12. Juli Georgen Gruepenpächer Buchtruckher zue Tübingen auf Rechnung geben, laut seiner Bekhandtnuß hiebei Nr. 3 50 fl.

Item dem Schriftgiessern vmb ain Plech zum giessen 5 kr.

Item Inen vmb ain Pläßbalg 7 pz. 2 kr.

Vmb Leinöl 1 pz. 7 kr.

Vmb 6 Pfundt Plech zum zeugleutern, 1 per 3 kr. 4 pz. 2 kr.

Vmb ein grossen Schleifstein 5 pz.

Nr. 4. — Ad 17. Juli Meister Pauln Feringer Schriftgiesser auff Besoldung gebn laut quittung Nr. 4 3 fl.

Eodem Jacob Salb Maler von Reutlingen von 60 grossen Cirulischen Buchstaben auf Holtz zureissn bezalt 2 per 1 kr., thuet 7 pz. 2 kr.

Ad 12. Augusti Vlrichen Morchartn Buechtruckher, den man erstlich zue den werckh prauchen wöllen, im aber abgekündt wordn, verert 2 fl.

Eodem habn Herrn Steffan Consul vnd Jörg Gruepenpächer buechtruckher zue Tübingen, als Sy bey Herrn Hansen Vgnaden zue Pfullnig gewesen, verzert 10 pz. 2 kr.

Nr. 5. — Ad 15. Augusti Paulen Feringer Schriftgiesser auf besoldung gebn, laut quittung Nr. 5 2 fl.

Nr. 6. — Item meister Michel Holderied mauer von Neyffen hat den Buechstabenschneidern gemacht, laut einer zedl hiebei Nr. 6 1 fl. 12 pz.

Item Meister Michel Locker Zimerman hat 1 tag vor der Buechstabenschneider Stuben verschlagn, vnd ein Zaun dafür gemacht, per 3 pz.

Item Bartl Busch Pott ist mit den Crabatschn Catechismis gen Labach geschickht wordn, sein von Vrach hinein 86 meil, von jeder 6 kr., thuet 8 fl. 9 pz.

Darauff in Herr Primus Truber 6 fl. gebn, die er verrait, vnd in herr Hannß Vngnad völlig außzalt 2 fl. 9 pz.

Item auf dise vnd die Wiener Post hat man zu gewixten tuech kauft 4 Elln rupffn, 1 per 2 kr. vnd 2 Pfundt wax 1 per 4 pz., thuet 10 pz.

Ad 17. Augusti dem Gorj Karrer von einem feßlin Trueckher fürneß von Vlm gen Vrach zufüren, bezalt 5 pz.

Ad 20. dito für 9 höltzene büchsen zue dem Cirulischen Puntzen bezalt 5 pz.

Ad 5. Septembri einen Pottn von Augspurg Hannsen Spengler, der brief von Herren Primusen vnd andern aus Labach gepracht, zalt 4 pz. 1 kr.

Ad 6. dito dem Fuerman, der die Truckherpreß von Tübingen gen Vrach geführt, bezalt 3 fl.

Nr. 7. Ad 8. dito ist Meister Simon Auer Schrifftgiesser von Nürnberg aller seiner Arbeit ausgezalt wordn, hat in allen zue Nürnberg vnd hie zue Urach empfangn, vermög der abrechnung vnd seiner quittung hiebey Nr. 7. ainhunderl fünfzehen guldn vierzehn Creutzer, dartzue im Herr Hannß Vngnad auch ein kleidt geschenckht, welchs dis orts nit eingestellt, thuet 115 fl. 14 kr.

Item den 11. Octobris ist aus Nürnberg geschribn wordn, das Ime Meister Simon von Herrn Hannsn Vngnaden wegn Hannß Rassel vncostn zalt, so auf das fuerlohn der eisen Winden auch seines truchlins vnd deß roß Zerung gangen vnd angeloffen 4 fl. 5 pz.

Item deß Gießzeugs in Nürnberg erkhaufft ist gewesen 8 Centn 30 Pfundt, den Centen pro 10 fl., thuet 83 fl. 6 kr., darüber ist vncostn gangn bis auf dito für 54 kr. Thuet 84 fl.

Item Herrn Steffan Consuli zu bezalung deß fuerlohns hievorstehenden zeugs 8 Centn, vnd von der eisen windn 1 Centn von Nürnberg gen Vrach, von jeden Cent 13 pz. gebn, thuet 7 fl. 12 pz.

Item die Kupferin Zain in Nürnberg erkhaufft, habn gewogn 40 Pfundt, den Centn per 17 fl. gerait, thuet 6 fl. 50 pz. 2 kr.

Nr. 8. Ad 10. September Herrn Steffano Consuli auf Außgab vnd bezalung allerlay Trucknotturft gebn, laut seiner Raytung hiebey Nr. 8. . . 11 fl. 5 pz. 3 kr.

Item den Potten Theiß genannt, der das roß welchs Meister Simon Auer Schrifftgiesser von Vrach hinweg geritten, von Nördling wider hieher gepracht, pottenlohn zalt von 12 Meiln, 1 per 5 kr., vnd den Roß 2 neue Eisen aufzuschlagen per 6 kr., facit 1 fl. 6 kr.

Nr. 9. — Item den 13 Septembris Pauln Feringer schiffthgiesser auf sein Besoldug gebn laut quittung hiebey Nr. 9. 2 fl. 7 pz. 2 kr.

Ad 17. Septembris Herrn Steffan Consul Fuerlohn von 3 feßlen mit Crabatischen büchlen gen Regenspurg zalt 1 fl. 7 pz. 2 kr.

Nr. 10. — Ad 19. Septembris Pauln Feringer auf Besoldung gebn, laut Bekhandtnus Nr. 10 6 fl.

Nr. 11. Ad 20. Septembris ist Meister Hannß Hartwach Puntzenschneider von Nürnberg aller seiner Arbeit außzalt wordn, hat inn allem zue Nürnberg vnd hie zu Vrach empfangn, vermög seiner abrechnung hiebey Nr. 11 . . 79 fl. 12 pz. Eodem Herrn Steffan bezalt für Fell zue den Pallen zum Fürneß auftragn 3 fl 15 pz.

Ad 25. Septembris Meister Hannsen Heintzelman Papirer zu Vrach auff Papir zum Crabatischen vnd Cirulischen truckh geben auf Rechnung 30 fl.

Nr. 99. — Ad. 29. Septembris Herrn Steffan Consul von seinem Haußbrath von Tübingen hieher gen Vrach zufüeren bezalt. Nr. 99 5 fl.

Nr. 81. — Ad 4. Octobris Maister Hansen Hartwach Puntzenschneider bezalt für 17 gemachte Cirulische Puntzen vnd 7 Matrices zu justieren, vnd 14 Pfundt gießzeug zum Truckh außzuleutern, Nr. 81 2 fl. 11 pz. 2 kr.

Item mehrwohlgedachter Herr Hannß Vgnad hat Herrn Stephan Consul zue Abzalung der Buchtruckherin zue Tübingen gebn 32 thaler, thun in Müntz laut seiner eingelegten Raytung 36 fl. 4 pz.

Nr. 12. — Item Herr Hannß Vgnad hat weiter genannten Herrn Steffan zur Zerung, das er sein Weib vnd kindt von Regenspurg gen Tübingen gepracht, geben laut seiner eingelegten Raytung vnd quitung hiebey Nr. 12 50 fl.

Item Herr Hannß Vgnad hat Herrn Primusen Truber, laut seiner eingelegten Raytung geben vnd zugestellt 158 fl. 5 pz.

Ad 11. Octobris einen fuerman von Nürnberg Jochim Kinckher bezalt, so man ime noch an zeug zum truckh gehörig fuerlohn schuldig beliben vnd ime verehrt 1 fl. 10 pz. 3 kr.

Ad 12. Octobris ist Thomas Reinman pott mit denen auf holtz gerissenen buchstaben gen Nürnberg geschickht worden, daselbst er 2 tag müessen wartn, 1 per 2 pz., vnd von der meil 5 kr., seind 22 meil, thuet 2 fl. 6 kr.

Nr. 48. — Ad 17. Octobris Hannßen Heintzelman Papirer zue Vrach zue völliger Abzalung 53 Ris Papir zum truckh deß cirulischen Catechismi, darauff er zuuor 30 fl. empfangn, das Pallen per 9 fl. 45 kr. bezalt, Nr. 48, thuet 21 fl. 11 pz. 1 kr.

Ad 21. Octobris ist Thoman Reinman pott wieder gen Nürnberg der neuen Preß halber geschickht wordn, hat $\frac{1}{2}$ tag müessen wartn, per 1 pz. vnd von der meil 5 kr., seind 22 meil, thuet 1 fl. 13 pz. 2 kr.

Eodem ist mit Bartl Buschn potten von Vrach abgerechent wordn, das er in Crain gewesen, hat Herr Hannß Vgnad ime anfänglich 6 fl. vnd zue völliger außzalung 1 fl. 13 pz. 1 kr., auch ime seinem abwesen seiner frauen 14 pz. gebn lassen, das ander wie es weiter angeloffn, hat ime Herr Primus bezalt, wie in seiner Raitung zufinden, thuet 8 fl. 12. pz. 1 kr.

Item Hannß Fingerlin Burger in Vlm hat von Herrn Hannsen Vgnad wegen auf dises werckh außgebn, erstlich vmb 140 Pfundt Truckherfürneß 21 fl. 50 kr.

Item Fuerlohn von den Truchen mit der Crabatisch buechstavn von Augspurg gen Vlm 2 fl. 40 kr.

Item für 5 MessingPlatt zue der dreyer Herrn Dolmetscher Pildtnussen 1 fl. 18 kr.

Item für die 2 Faß auff dem Wasser per Regenspurg mit Crabatischen blüchern gesandt 1 fl. 47 kr.
vnd von denen Wasserzoll gebn müessen 7 kr.

Item Hannß Rassel der Manlichischen Erben Factor zue Nürnberg hat über die hessischen 200 Thaler mehr ausgebn 15 fl. 13 pz. 2 kr. 3 heler, die Herr Vgnad bezalt, laut genantn Raspels eingelegter Reytung . . 15 fl. 13 pz. 2 kr. 3 heler.

Nr. 13. — Item Meister Heinrich Beckh Schreiner hat inn die Truckherey Arbeit gemacht, was man darinnen bedörfft, laut einer verzeichnuß hibey Nr. 13., welche arbeit im Herr Hannß Vgnad bezalt, per 16 fl. 9 pz. 2 kr.

Suma aller dissr Ausgab thuet Neunhundert Zwaintzig zwen guldn siben patzen, neun Pfennig.

Inn dissr Raytung seind inn denn letsten Latere an Ains, fünff guldn müntz zuuul gelegt vnd derhalb in der 64. isten Jars Raytung wider inn Empfang sollen genomen werdn, oder in Beschluß der 63. isten Raytung abgezogn.

Hannß Vgnad Freicherr zu Sonnegg m. p.

Primus Truber manu mea subscripsi.

Antonius Dalmata manu propria subscripsit.

Stephanus Consul manu mea subscripsi.

Iz vana. 1561. Herren Hannsen Vngnaden etc. Raytung, was S. G. zue dem Crabatischen vnd Cirulischen Truckh dargelichen. Nr. 1.

Tübingen, Slavischer Bücherdruck, fascikul III. Nr. 1/2. fol. 4. 1560—1561.

Zagreb.

Dr. Franjo Bučar.

Ein Goldmedaillon des Kaisers Domitian. — Leider bin ich nicht in der Lage über die Auffindung eines solchen Stückes zu berichten. Ich kann nur auf ein solches aufmerksam machen, das einstmals vorhanden war, und vielleicht noch irgendwo vorhanden ist.

In der Registratur der Landesregierung findet sich nämlich ein Faszikel betreffend die im Jahre 1782 erfolgte Aufhebung mehrerer Klöster in Krain, das verschiedene interessante Daten enthält, auf die ich gelegentlich zurückkommen werde. Derzeit will ich bloss auf eine numismatisch interessante Notiz aufmerksam machen, auf Grund der es vielleicht möglich sein wird, das anscheinend verschollene Medaillon in irgend einer Sammlung zu Stande zu bringen.

Am 4. April 1782 fragt sich nämlich die Landesstelle bei der Hofkanzlei in mehreren Belangen an. Punkt 5 lautet: „Kommt bei dem Inventario der Laibacher Klarissinnen vor, dass unter anderen auch ein 12 Dukaten schweres Goldstück Domitiano Imperatore vorfindig sei. Es ersuche daher auf höchste Begenehmigung, ob selbes dahin übermacht werden soll“. Auf diese Anfrage erging im Hofkanzleidekret vom 18. April 1782.: „Hat die Hofcoön das 12 Dukaten schwere Goldstück des Kaisers Domitiani einstweilen, bis auf weitere Verordnung aufzubewahren.“

Was mit dem Stücke dann weiter geschehen ist, konnte ich aus den Akten bis nun nicht entnehmen. Vielleicht findet sich noch in späteren Akten ein brauchbarer Hinweis. In das k. u. k. Münzkabinett scheint es nicht gelangt zu sein, wenigstens erhielt ich über eine Anfrage keine Auskunft.

Da der Grund, auf dem sich das Klarissinnenkloster in Laibach erhob (später Verpflegsmagazin), reich an Münzfunden war, ist es nicht ausgeschlossen, dass das Medaillon in Laibach gefunden wurde. (In einem Grabe?)

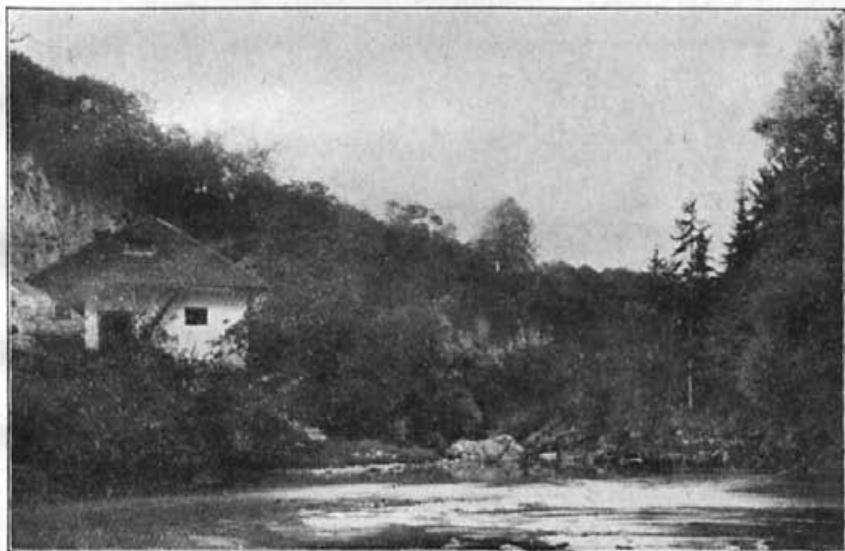
Bemerken möchte ich noch, dass die Form „Domitiano imperatore“ in der Anfrage vom 4. April 1782 darauf hinzuweisen scheint, dass damit wenigstens ein Teil der Inschrift genau wiedergegeben ist.

M. A. Baron Zois.

Podor skalovja v Kokrski debri pri Kranju. Divje romantična dolina reke Kokre je med najzanimivejšimi in najkrasnejšimi dolinami našega alpskega ozemlja. Kokra izvira v Karavankah in sicer na pobočjih Velikega vrha, Stegovnika in Virnikovega Grintavca. Takoj v začetku teka je prodrla glavno sleme Kamniških alp med Kokrsko Kočno in med

skupino Kranjskega Storžiča in je zarezala pri tem svojo globoko strugo v orjaško gorsko gmoto. Svoj prod, pesek in glineni mot pa je odnašala v diluvijalni dobi in ga odlagala ali naplavljala sklad na sklad v dolnjem teku in ga je ob izlivu v Savo pridruževala Savskemu produ. V tisočletjih so se sprijele ogromne množine naplavine v obsežne skladowe labore (konglomerata), ki tvorijo sedaj ravnino v okolici Kranja.

Sčasoma pa je izjedla Kokra v dolnjem teku sedanjo strugo v svojo nekdanjo naplavino in zarezala vanjo mestoma približno 25 do 30 m globok jarek. V strmih jarkovih stenah pa so se krušili vsled preperevanja in izpodmivanja manjši in večji kosi labore in se kotalili in padali v strugo, odkoder jih je tirala reka naprej, ali pa so obležali

Fotogr. g. Fr. Ivane, šolski vodja v Kranju.

Kokrska deber v Pečeh poleg Kranja.

v njej. Jarek se je vsled odkrhavanja polagoma širil in skalne stene so se mu obrasle z grmičevjem in drevjem. Tak jarek zovemo deber. Tako je nastala romantična Kokrska deber, ki jo štejemo med najznamenitejše naravne krasote v okolici Kranja.

Oblikovanje Kokrske debri pa s tem še ni končano. Neprestano so na delu razni pretvarjajoči činitelji. Tisoč- in tisočletja, pronica dan za dnem voda v razpoke strmega skalovja Kokrskega obrežja. Voda rahlja lepilo v labori s tem, da izlužava iz njega predvsem apnenčevo snov. Na njenem mestu ostajajo luknjice. Uspeh izlužavanja je, da je labora luknjičava kakor goba. Čim bolj luknjičava je labora, tem več vode sprejema vase in tem uspešneje se vrši izlužavanje. Obenem z njim se vrši v labornih plasteh še druga kemična preosnova, namreč okisavanje (oksidacija) že-

strugi na desnem bregu Kokrskega dola pod Kranjem pod cerkvijo sosednje vasi Huje, in pa „Svečarjeva skala“ na levem bregu, nekoliko na desno pod tovarno milarja Focka („Pri Svečarju“) v Kranju.

Kolikor pomni sedanji rod, so se odtrgali 1. februarja 1881 ogromni kosi laborne stene v Lajhu na levem bregu pred izlivom Kokre v Savo ob Čirčiškem mostu²⁾. Od navpičnega 30 do 35 m visokega skalnatega brega so se ločili zjutraj ob 5 ¹/₂ uri tistega dne sprednji deli stene nad „Podskalovcem“ v dolžini 70 do 80 metrov in so zgrmeli navzdol s takšno silo, da se je treslo

v hišah po mestu pohištvo in so žvenketala okna kakor ob potresu. Odrngano skalovje je pokopalo pod seboj bajto „Pri Podskalovcu“, ki je bila takrat že zapuščena, nekdanj pa so v njej stanovali lončarji. Velikanske in mnoge skale in manjši odkruški so zasuli in zajezili Kokro strugo tako močno, da je voda le deloma odtekala po mliniskem jarku nasproti ležečega tedanjega Ažmanovega mлина. V strugi pa so se navrhovitali odkruški tako visoko, da so zajezili Kokro in je zaustavljena rečna voda napravila malo jezero, ki se je prostiralo od skalnatega jezua navzgor tja do kraja pod Kranjskim župniščem. Okrajni most, Ažmanov mlin in Mallyjeva tovarna so bili v nevarnosti, zato so odprli zasuto strugo, kolikor se je dalo, takoj v prvih dneh. Pri tem delu jim je mnogo pomagala reka sama, ki je

odnašala vrhnje odkruške. Velike spodnje odrngane laborne skale pa so tvorile še vedno do 5 m visok jez. Preko njega si je napravila reka zopet pot, jez pa je še dandanes glavna podlaga umetno napravljenemu jezu nad sedanjim Pavšlarjevim mlinom. Za jezum nastalo kotlino je zasula Kokra sčasoma z obilnim prodom in tako izdatno zvišala svojo strugo.

sp. j. Fotograf. g. Boris Pirc, osmošolec v Kranju.

Del 1. febr. l. 1881 porušenega skalovja v Lajhu na levem bregu Kokre, pred nje izlivom v Savo pri Kranju.

Pri a...a zgornji rob struge, v levem kotu pri sp. j. spodnji del sedanjega jezua nad mlinom.

²⁾ Poročilo v „Slovenskem narodu“ 1881, šte. 28, v „Novicah“ 1881, šte. 6. str. 47 in v „Laibacher Wochenblatt“ 1881, Nr. 26.

Na levem bregu leži še sedaj več velikih labornih skal, ki so se takrat odkrušile.

Od tedaj nismo čuli o kaki obsežnejši krušitvi v Kokrskem bregovju. Letošnje leto (1915) pa so se javili že omenjeni razdirajoči činitelji zopet z večjimi učinki. Na severnovzhodni strani Kranja se je 18. februarja ob 2 $\frac{1}{2}$ uri ponoči utrgala od visokega desnega brega Kokre v Pečeh globoko izpodmita in vrhutega še od človeške roke izpodkopana skala in z njo so se odkrušili tudi iz neposredne sosesčine precejšnji kosi

Fotogr. g. Fr. Ivane, šolski vodja v Kranju.

Podor skalovja v Kokrski debri v Pečeh pri Kranju 18. II. 1915.

V obeh slučajih, namreč leta 1881 in 1915, so nam okoliščine skalnega podora v Kokrskem obrežju popolnoma jasne. Obakrat so se podrli globoko izpodmiti in previseči deli stene.

Teden dni za tem, dne 24. februarja zjutraj, se je utrgal v Kokrski

³⁾ Poročila o tem dogodku so prinesli: „Slovenski narod“ 1915, št. 40 — „Slovenec“ 1915, št. 39 in 40 — „Laibacher Zeitung“ 1915, Nr. 43 u. 44 — „Sava“ 1915, št. 8. — „Gorenjec“ 1915, šte. 8. — „Ilustrirani glasnik“ 1915, št. 28, str. 33 (s sliko).

labore ⁴⁾. Skala je pod seboj nahajajočo se hišo, v kateri je prebival poljedelec Jurij Sire s svojo družino, popolnoma porušila in jo deloma potisnila prav do vode. Pri tem je ubilo tri osebe. Skala se je razdrobila pri padcu na več kosov. Odkrušeno skalovje je zapustilo na skalni steni do 20 m visoko in do 15 m široko sled. Velika skala je štrlela nad hišo 5 m iz obrežne stene. Sosednji oddelki labore so se odkrušili različno, mestoma do 1 m, drugod le 0,2 m globoko. Na desni strani odtrganih skal je še ostala srednja velika prevesa. Med njo in materno gmoto reži že do 20 cm široka in nad 150 cm dolga razpoka, ki je bila ob času podora napolnjena z ledom in po kateri razžene v bližnjem času zmrzal tudi še te, že itak močno preperele laborne kose in jih vrže v Kokrino strugo.

dolini med Tupaličami in vasjo Kokro nad državno cesto v Polajnerjevem bregu del skalovja ⁴⁾). Večje skale gorenje triadnega apnenca so se skotalile preko ceste in se ustavile na travniku ob reki. Blizu tega mesta pri 14⁵ km se je pogreznil del državne ceste. Na nasprotnem bregu Kokre pa je spolzela navzdol zemlja pri Mengerjevem posestvu. Pri tem se je premaknila večja ilovnata gruda.

Dr. Gv. Sajovic.

Društveni vestnik.

† Fran Dobovšek.

Padel je mož! Obramba domovine si je poiskala težko žrtev, zahtevala je delavca, ki je bil na svojem mestu, kjer ga je rabila kultura: Frana Dobovška. Kdo ne ve, kaj je povedano s temi besedami? Obitelj pogreša ljubečega soproga in skrbnega očeta, za njim žaluje vojaška uprava, njegovo izgubo čuti za obiteljjo najbolj naš muzej in ž njim vsi, ki so imeli priliko, priti ž njim v stik.

Fran Dobovšek se je rodil dne 14. aprila l. 1876 v Boštanju na Dolenjskem. Ljudsko šolo je posecal doma; v Rudolfovem je dovršil dva gimnazijska razreda, a se je zaradi pomanjkanja sredstev vrnil na dom, kjer je delal, kar mu je prišlo na vrsto. L. 1896 je vstopil v finančno službo kot paznik, 5. oktobra l. 1897 pa v c. kr. domobranski pešpolk št. 4 kot računski podčastnik II. razreda. Tu je ostal do 6. septembra 1900. Odtod je šel zopet k finančni straži kot paznik in služil do 30. septembra 1901. Tedaj je ostavil službo in bil sprejet s 1. oktobrom 1901 v c. kr. domobr. pešpolk št. 27 kot računski podčastnik I. razreda. Tu je ostal do vstopa v deželno službo dne 1. maja 1909. Kot vojak je porabil polletni dopust in prestal l. 1908 v c. in kr. dvornem muzeju na Dunaju praktikum za preparatorsko službo.

V deželnem muzeju je bil na svojem mestu. Pozitivno znanje je obvladal kakor malokateri te stroke; bil pa je tudi nenavadno nardarjen in spreten. Vsaka stvar njegovega delokroga ga je zanimala, vsake se je poprijel, kedar je zahtevala služba. Ker je bil vedno in povsod vesten, ni popustil niti za las, ampak je podvojil prizadevnost pri zamotanih slučajih, da je dosegel smoter. Iskreno vnet za stvar ni poznal večjega veselja, nego ako je uspešno pogodil rešitev stavljenemu naloge. Njegova stvarna požrtvovalnost ni poznala nikakih zaprek; predpisanih uradnih ur zanj ni bilo. Ako je delo nanese, je delal da je završil. Pri tem pa ni bil čmeren ali nevoljen, ampak vedrega obraza, kakor da je to samo ob sebi umevno. Njegova idealnost je zahtevala v vsaki panogi njegove stroke vedno najvišje smotre. A navzlic temu je bil pri delu skrajno štedljiv, dosegal je z malimi sredstvi

⁴⁾ Poročilo v „Gorenjcu“ 1915, št. 9.

velike uspehe in prihranil s tem deželni upravi lepe vsote. Nase misliti mu ni dopuščala njegova izredno požrtvovalna nesebičnost. Stremil je nevzdržno naprej; razvil se je v strokovnjaka, ki ga je bilo prištevati med najbolj naobražene in mnogostranske te stroke. Obvladal je moderno dermatoplastiko, konserviranje kovinskih predmetov, sestavljanje razbitih posod, izpopolnjevanje porcelanskih predmetov. Za steklo, les in kost je iskal vedno najboljša in neškodljiva spojila. Odlivke iz sadre je delal tako izvrstno, da jih je bilo na oko težko ločiti od izvirnika, ako jih je pobarval po predlogi. Za nove podstavke in podobno delal je po dani mu risbi kalupe sam. Naj je čistil, desinficiral, kaširal, spajal

† Fran Dobovšek.

ali karkoli, vse je izvršil z enako spretnostjo in dovršenostjo. Pri arheoloških izkopavanjih je kazal visoko razumnost in preudarnost. Bil je izboren fotograf, bodisi za razglede ali posamezne predmete, za umetniške snimke ali podrobnosti po meri; obvladal je tudi autohromno fotografiranje, pomanjšave in povečave ter izdelovanje diapozitivov. Kedar je bil pri skioptiku, ni bilo nikdar zaprek pri predavanjih.

Pičli prosti čas je porabil v svojo nadaljno izobrazbo. Na dobre knjige je bil ves mrtev. Dasi ni imel akademične naobrazbe, je vendar mogel slediti možem z vseučilišnimi študijami, kajti bil je izredno bistrega uma. In baš možje z akademično omiko so ga priva-

bili v svoje kroge: tam je skoraj izključno občeval in užival iskreno spoštovanje. Bil je izvrsten opazovalec; ko je šel z oprtano puško na lov za muzej, ni videl samo potrebnega plena, ampak premotril je tudi vse njegovo obližje. Pri vsem tem pa je bil prost vsake domišljavosti, takten, skromen brez licemerstva, hvaležen za vsako pobudo, plemenitega mišljenja in značajan, v velikem in v malem nepodkupljiv, napram vsakomur uljuden in postrežljiv. Te vrline so ga odlikovale kot preparatorja in uradnika.

Dobovšek je bil tudi važen znanstveni delavec. V prirodoopisju že splošno izredno naobražen, se je bavil posebno z metulji. V to stroko ga je uvedel lepidopterolog, g. sodni svetnik Anton Bulovec. Pozneje je nabiral in delal največ skupno s poštnim nadkontrolorjem le-

pidopterologom g. Iv. Hafnerjem, ki je posredoval tudi zvezo z dunajskim specialistom prof. Fr. Reblom. Ta je po kranjskih lepidopterologih tekom leta nalovljene nove pojave metuljske faune revidiral in zaključno determiniral. Dobovšek je bil tu zelo porabna moč; pečal se je z nabiranjem domačih metuljev in z rejo eksotov. Na svojih uradnih, še mnogo več pa na privatnih ekskurzijah je prepotoval vso Kranjsko, važnejše točke je obiskal ponovno. Nabiral je vselej — sistematično — samo to, kar je rabil. Na ta način je ugotovil mnogo novih nahajališč za posamezne vrste, a tudi dognal več novih vrst za Kranjsko in celo doslej še sploh neznanih aberacij.

Za Kranjsko nove vrste, dognane po Dobovšku so nastopne.

• *Agrotis castanea* Esp. (Carniola 1912, p. 63). — *Agrotis cos* Hb. (Carniola 1912, p. 56). — *Ammoconia senex* Hg. (Carniola 1912, p. 57). — *Hydroecya micaea* Esp. (Carniola 1912, p. 57). — *Anallis simplicata* Tr. (Carniola 1912, p. 57). — *Catocala conversa* Esp. Edini kranjski eksemplar, ki ga je ujel Dob. na južnem obronku Grmade julija 1913. Nahaja se v njegovi privatni zbirki. Ta forma se dobi le v južni Evropi; v naših krajih le var. *agamos* Hb. — *Cheimatobia boreata* Hb. Na Veliki gori pri Ribnici, novembra 1913. Doslej ta pedic iz Kranjske ni bil še znan; sicer živi v gozdovih na severnem pasu srednje Evrope in njenem severnem delu; pri nas živi le sorodna vrsta *brumata* L.

Splošne nove aberacije, ki jih je zasledil so: *Colias hyale* L. ab. *omnimarginata* Rbl. (Carniola 1912, str. 59, tab. VIII, 41). — *Melitaea athalia* Rott. ab. *obsoleta* Tutt. (Carniola 1912, str. 60, tab. VI, 7). — *Melitaea athalia* Rott. ab. *corythalia* Hb. (Carn. 1912, str. 60, tab. VI, 13). — *Satyrus actaea* Esp. ab. ♀ *macrophthalmia* Rbl. (Carn. 1912, str. 60, tab. VIII, 45). — *Agrotis castanea* Esp. ab. *xanthe* Woodforde (Carn. 1912, str. 63); sličen eksemplar je znan samo še iz Anglije. — *Catocala electa* Bkh. ab. *latefasciata* Rbl. (Carn. 1912, str. 63, tab. VII, 30). — *Zygaena purpuralis* Brünnich ab. *pluto* O. Nekoliko aberativen, na *Zygaena brizae* Esp. spominjajoč eksemplar, ujet na Ravniku, na južnem pobočju Sv. Katarine, 17. VI. 1912.

Navedene aberacije so bile determinirane od dunajskega lepidopterologa prof. Rebla po Dobovškovih originalnih eksemplarih; nahajajo se v njegovi zasebni zbirki. — Poleg te je nabral tudi veliko muzejsko razstavno in magazinirano zbirko. Zelo dragoceno izbero eksotičnih metuljev, ki jih je bil sam vzgojil, je l. 1912 velikodušno podaril deželnemu muzeju.

Tudi v vojni službi je še znanstveno deloval, kolikor je mogel. Meseca maja in junija je letos lovil v Bosni pri Višegradu ter pošiljal nalovljene vrste tukajšnemu lepidopterologu g. Iv. Hafnerju. Med temi metulji je nekaj znamenitih vrst.

Hesperia armoricanus Obthr., nova vrsta za Bosno. — *Lycaena cyllarus* Rott. ab. *blachieri* Mill. — *Lycaena escheri* Hb. trans. ad v. *dalmaticam* Spr. — *Hesperia carthami* Hb. ab. *valesiaca* Rühl, za Bosno nova aberacija.

Na ekskurzijah in izprehodih ga pa niso zanimali samo metulji, ampak vse. Na podstavu svojega temeljitega poznavanja navadnih vrst, opazil je takoj vsako posebnost tudi pri drugih živalih. Ker sam ni

slovstveno obdelaval takih stvari, je opozarjal svoje znanstveno delujoče znance na vse nenavadne pojave ter jim prepuščal najdene izredne vrste v priobčitev. Še predno je bil muzejski preparator, prinesel je (l. 1908) v deželni muzej progasto belouško, *tropidonotus natrix* L. var. *persa* Pall., (Carniola 1909, str. 19, 109, 165.), ki je bila na ta način za Kranjsko prvič znanstveno ugotovljena. Dalje je prvi našel na Kranjskem nabrežno kuščarico (*lacerta fiumana* Werner) v Vipavi l. 1910; ta vrsta je značilna za fauno avstrijskega Primorja. (Carniola 1911, str. 144 in 1913, str. 33—34.) — Izmed domačih prirodo piscev je v Vipavskem gričevju 6. VI. 1911 prvi izsledil črnopikčasto gaščerico (*algiroides nigropunctatus* D. B.), Carniola 1913, str. 30—32; Poročilo deželnega muzeja Rudolfinum v Ljubljani za l. 1911 in 1912, str. 20.

Vsi ti važni eksemplari so v prirodo pisni zbirki deželnega muzeja v Ljubljani, ki jo je sploh vsako leto pomnožil z mnogoterimi in zanimivimi darovi, nabranimi na svojih privatnih ekskurzijah.

Zanimale so ga tudi ptice; rezultate svojih opazovanj je prepustil drugim v uporabo. (Carniola 1910—1912, 1914.) — Ni pa prinesel s seboj le nabranih stvari, ampak si je vedno zabeležil tudi vse podatke, potrebne za znanstveno delo in ugotovitev nabranih živali.

Da je bil splošno znan kot izboren fotograf, smo že omenili; imel je izredno spretnost pri fotografiranju živih živali v prosti prirodi, o čemer nam pričajo n. pr. podobe v razpravi „Herpetološki zapiski za Kranjsko“ v Carnioli 1913. O teh ilustracijah pravi koroški herpetolog dr. R. Pusch n i g (Carinthia II, 1914 str. 75): „In der slowenischen Arbeit sind besonders auch vortreffliche Freilichtaufnahmen von Dobovšek zu erwählen“.

Tako bi mogli navesti dalje še dela, z razumom pričeta in završena. A brani nam pičli prostor. Vendar pa je posneti že iz teh podatkov, kako živahno, delavno in bogato življenje da je z ranjnim prenehalo. Takoj v začetku vojne je Dobovšek odrinil pod orožje. Po osemnajstmesčni preženčni službi se je na veliko bol njegove kompanije in predstojnikov smrtno ponesrečil pri padcu s konja; dné 2. oktobra 1915 je izdihnil svojo preblago dušo. Z njegovo ločitvijo od nas je nastala v kulturnih vrstah široka in občutna vrzel. Navzlic temu, da veli moderno, birokratsko načelo, češ, vsakdo je nadomestljiv, moramo v tem slučaju reči: Dobovška pa žal ni nadomestiti in ga še dolgo, dolgo ne bo. S tem nesebičnim delom si je sam ustanovil trajen spomin, ne samo v srcih vseh, ki so ga poznali, ampak tudi na znanstvenem in kulturnem poprišču. — Have, pia anima!

Mantuani — Sajovic.

Dr. Ana Schiffrer †. Po dolgotrajnem bolehanju in osemmesečni bolezni je preminula na Dunaju dné 23. julija, 1915 asistentka dež. muzeja dr. Ana Schiffrer. Rodila se je v Lukovici, dné 17. junija 1867. Vzgojena je bila na Dunaju v zavodu Sacré Coeur. Srednješolskih študij se je poprijela znatno pozneje in zasebno. Maturo je naredila na l. drž.

gimnaziji v Gradcu. Nameravala je najprej študirati zdravilstvo; a po njeni lastni izjavi je uvidela po dveh mesecih, da „nec patiens corpus nec mens fuit apta labori“. Zapustila je akademiška tla ter sklenila v njej lastnem idealizmu posvetiti se bolniški postrežbi. Prestala je komaj težavni kurz; njena šibka konstitucija ni bila kos naporu. Obolela je resno, a prestala je bolezen. V tej krizi ji je naklonila prijazna usoda družico in prijateljico, ki ji je ostala v vseh menjajočih se položajih zvesta opora do smrti. — Ko je okrevala, zastavila je s filozofskimi študijami in jih zaključila z doktoratom. Tedaj se ji je zahotelo po rojstni domovini, kateri so jo bili odnošaji njene usode skoraj odtujili. Meseca maja l. 1912. je vstopila v dež. muzej kot volonterka, l. 1913. je postala asistentka. Z njej lastno prekipenost v nemo je izkušala svoje sile ob raznih panogah: v knjižnici, v arhivu, v umetnostnih in epigrafičnih zbirkah. Literarno stopiti v javnost ji ni bilo usojeno. — Sama bolehnata, se je vendar zavzemala za strežništvo pri naših junaških ranjencih, dokler ji Previdnost božja ni ustavila dela usmiljenja. Že l. 1912. so se jela pojavljati prva znamenja smrtnokalne bolezni, ki se je nevdružno razvijala in končno tudi ugonobila to po primernem delu hrepeneče življenje. Molliter ossa cubent!

Društvenim udom. Z izdajo pričujočega zvezka je odbor kljub izredno težkim razmeram častno zaključil letnik 1915 in tako vzdržal kulturno delovanje tudi v tej resni dobi. Požrtvovalno so vztrajali društveni udje, ki jih je vsled izrednih razmer odpadlo le pičlo število. Odbor je pripravljen nadaljevati svoje znanstveno delovanje tudi v prihodnjem letu in ima na razpolago že mnogovrstne prispevke priznanih naših znanstvenikov. S tega stališča je izdajanje Carniole 1916 zasigurano, ne pa tako z gmotnega. Zato se obrača odbor do vseh udov s prošnjo, da ostanejo zvesti Muzejskemu društvu tudi v bodoče in da skušajo pridobiti še novih društvenikov. Udnino za 1916 naj blagovolijo poslati v prvem četrtletju, zaostalo pa čimprej. Ako store vsi udje svojo dolžnost, bo možno odboru redno izdajati Carniolo tudi v letu 1916 v prospeh našemu znanstvu.

Sotrudnikom „Carniole“. Odbor je v svoji VI. redni seji 18. novembra 1915 honorarno lestvico, ki jo je sprejel na predlog $\dagger$ prof. M. Pajka dne 24. aprila 1908, nanovo pregledal in jo z malimi spremembami zopet potrdil. Po ti lestvici, ki stopi takoj za vse od 18. novembra 1915 sprejete rokopise v veljavo, je odmerjen honorar (za tiskano polo á 16 strani) takole:

1.) K 50.— za samostojne razprave ali zapiske, ki temelje na izvirnih raziskavah sotrudnikov; dalje važnejše razprave, ako jim uredništvo prisodi to stopinjo.

2.) K 36.— za razprave in zapiske, pri katerih se opirajo sotrudniki v prvi vrsti na dela drugih avtorjev, vendar imajo spisi še značaj samostojnosti, ali pa so prilagodeeni našim razmeram. Sem sodijo tudi težavni arhivalni prepisi in še neobjavljeno važno gradivo.

3.) K 24.— za kompilirane razprave in zapiske ter za prevode, dalje za lažje arhivalne prepise in vobče znanstveno gradivo.

4.) **Za eno stran:** K 4.— pri važnih referatih, sicer K 3·50 in 3.—.

Višje honorarje more priznati pisateljem v izrednih slučajih samo odbor. — Izračuna se honorar po lestvicah, ako pola ni polna, po straneh. Pri nepopolnih straneh se računa $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{2}$ in $\frac{2}{3}$ strani; ako je več tiska, nego so posamezni do-

ločeni deli, zaračuni se nastopni večji del. — Avtorji razprav dobe po 25 iztisov svojega prispevka brezplačno, od referatov in zapiskov pa le na izrecno željo pri oddaji rokopisa. — Honorar se izplača, ko je ves spis natisnjen. Le pri daljših razpravah se more izplačati tudi v obrokih, ki odpadejo na že natisnjene dele razprave, a le tedaj, ako ima uredništvo v rokah ves za prihodnjo številko namenjeni del rokopisa.

Z ozirom na vojno dobo in na gmotno stanje društva se potrdi v smislu sklepa z dne 15. januarja 1913 začasno še nadalje znižanje honorarja I. in II. stopinje in sicer: I. stop. od 50 na 40 K, II. stop. od 36 na 32 K.

Mnoge izkušnje glede rokopisov, namenjenih za „Carniolo“, so povzročile, da je sklenil odbor v svoji V. redni seji, dne 15. oktobra 1915 naslednje:

1.) Rokopisi naj bodo pravočasno v rokah uredništva, ker more uredništvo upoštevati le izročene rokopise;

2.) naj bodo dovršeni po vsebini in obliki. Bistvenega naj se pozneje ne dostavlja in ne črta; oblikovno naj se ne popravlja tako, da bi bilo potreba obsežnejših tiskarskih korektur ali celo novega lomljenja.

3.) Prispevki naj bodo pisani čitljivo, da se ogne društvo višjih tarifov stavka.

4.) Od gg. pisateljev na katerikoli način provzročeni izredni tiskarski stroški se zaračunajo avtorjem samim. Odbor.

Gledé oddaje rokopisov za I. 1916 določa uredništvo nastopne termine: za I. zvezek do 30. januarja; za II. zvezek do 30. aprila; za III. zvezek do 30. julija in za IV. zvezek do 30. oktobra 1916.

Uredništvo.

Dijaška čitalnica. Muzejsko društvo za Kranjsko je otvorilo v svoji društveni sobi z letošnjim šolskim letom posebne čitalne ure za dijaštvo onih srednješolskih zavodov, ki so udje društva. Deželni šolski svet za Kranjsko je temu ukrepu pritrdil z odlokom z dne 10. oktobra 1915, št. 4740. Dijaške čitalne ure so trikrat na teden. Čitalnica za dijaštvo se je otvorila 17. novembra 1915. Obisk prvih tednov je zelo poveljen.

Novi udje. G. dr. Viktor Schwegel, c. kr. ministerijalni tajnik na Dunaju. — G. Mirko Pleiweiss, c. i. kr. pomorski kadet v Kotorju.

Umrli je dne 20. novembra 1915 v Ljubljani g. prof. Friderik Žakelj, c. kr. šolski svetnik. Pokojni je služboval polnih 30 let kot profesor klasičnih jezikov na I. državni gimnaziji v Ljubljani in je bil na glasu odličnega šolnika. — Dne 7. decembra 1915 je umrl ravnatelj c. kr. študijske knjižnice, g. Luka Pintar. Življenjepis tega odličnega slovenskega znanstvenika priobčimo prihodnjič. — Na laškem bojišču je padel 19. decembra 1915 kot c. kr. nadporočnik delavske kompanije Izidor Modic, c. kr. glavni učitelj na ženskem učiteljsišču v Ljubljani. Zadet od granate je kljub takojšnji pomoči izkervavel. S pokojnikom smo izgubili zelo marljivega znanstvenika, ki je gojil slavistični in germanistični študij. V krogu svojih tovarišev je bil visoko čislán, pri svojih učencih nadvse priljubljen šolnik. Časten jim spomin!

Izdaja in zalaga „Muzejsko društvo za Kranjsko“ v Ljubljani.

Tisk J. Blasnika nasl.

